

TIEN LUMO

Aurajoen maisematie

Arvosta, kohenna ja vaali tieympäristöä

Viri Teppo-Pärnä
Aurajokisäätiö

***TIEN LUMO - Aurajoen maisematie
Arvosta, kohenna ja vaali tieympäristöä***

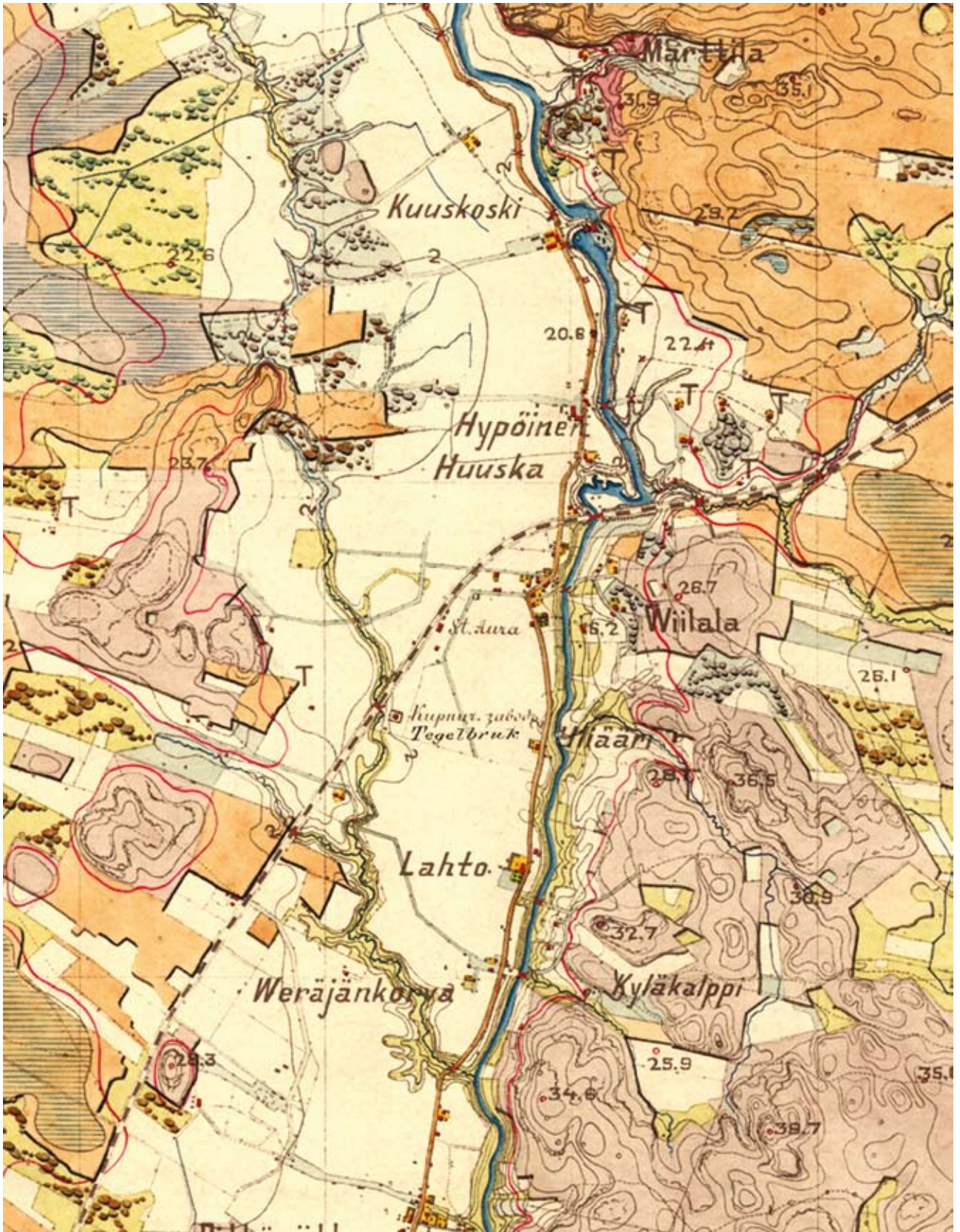
Maisemanhoitosuunnitelman on laatinut Viri Teppo-Pärnä

***Toimitus Sinikka Kauko-Vainio, Elina Vesanen, Viri Teppo-Pärnä
Valokuvat ja kartat Viri Teppo-Pärnä
Taitto Laura Suhonen/ Rokodilli Tuotanto Oy
Julkaisija Aurajokisäätiö***

ISBN 978-951-98533-6-9

ISBN 978-951-98533-7-6

Turku 2010

Kartta 1800-luvun lopulta kertoo Aurajoen ja sitä seurailevan tien tiiviistä liitosta. Kartasta ilmenee maaston selkeä rakenne: länsipuolen savitasangot ja itäpuolen vuoret. Myllyt ja tienvarren vanha kyläasutus edustavat perinteitä, rautatie taas kertoo kulkutapojen muuttumisesta.

Lähde: Venäläinen topografikartta, Kansallisarkisto

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo	4
Aurajoen maisematie	6
Tekijän näkökulma	8
KULKIJAN TIE	
Reitti Turusta Oripäähän ja ”kankaille”	10
Tie karttatulkintoina	10
Karttojen lukuohjeita	10
Karttaluettelo	10
Kartta / Reitin alku	
Turun Vanha Suurtori – Metsämäki	12
Kartta 1	
Turun Metsämäki – Liedon Vilkkimäki	14
Kartta 2	
Liedon Vilkkimäki – Nautelankoski	16
Kartta 3	
Liedon Nautelankoski – Auran Kirkonkulma	18
Kartta 4	
Auran Kirkonkulma – Kuuskoski	20
Kartta 5	
Auran Kuuskoski – Pöytyän Riihikoski	22
Kartta 6	
Pöytyän Riihikoski – Kirkonkylä	24
Kartta 7	
Pöytyän kirkonkylä – Jokeenhaara	26
Kartta 8	
Pöytyän Jokeenhaara – Oripään keskusta	28
Kartta / Reitin jatko	
Oripään keskusta – Virttaa	30

LUONTEVA TIE

Joen kumppani ja kylien yhdistäjä 32

Vesi ja tie 32

Asutus: kylät ja pihapiirit..... 33

RAKENNUSTENTIE

Historian koko kirjo 34

Rakennuskulttuurin ja tyylien elävä näyttely 34

Tyyliesimerkkejä 1700-luvulta

1900-luvun alkuun 34

1900-luvun uusi aika 36

Katteet, seinien vuoraukset ja kivijalat 36

Maalityypit ja väritys 37

Arjen rakennuksetkin rakennusperinnettä 38

Puiset arkirakennukset aitoista kuivureihin 38

Kiviset arkirakennukset ja -rakenteet

meijereistä ajosiltoihin 38

Rakennusten ja rakennetun ympäristön
hoito ja kohentaminen 40

Kuntoon vaikuttavia hoito- ja

korjaustoimia 40

Tyylisioita, värien maailmaa 41

NÄKYMIENTIE

Elämyksiä ja hoitokohteita 42

Tie-elämykset 42

Mutkat ja kaarteet 42

Päätteet 42

Saatteet 43

Portit ja käytävät 44

Maamerkit 44

Kohtisuorat ja vinot linjat 45

Pelto ja maisemapuut - maisemaelämyksiä
ja maamerkkejä 46

Peltoelämykset 46

Maisemapuut 46

Pihapiiri ja maisema - hoito ja kohentaminen 47

Puuistutukset ja puukujat 47

Istutusmetsät ja yleinen umpeutuminen 48

Aidat 49

Pinnoitteet 51

TARINOIVA TIE

Museoita, muistoja ja silmien avausta 52

Nähtävyydet, museot ja polut 52

Kirkkoympäristöt 52

Tien varren museot, kokoelmat ja

näyttelytilat 53

Myllyhistoriaa 54

Kulttuurimaisema- ja luontokohteita 54

Kiintoisaa kauempanakin 54

Muistojen tie ja elävä nykytie 55

Tienvarren näkyvät muistot 55

Muistitieto, tarinat, henkilöt, nimet 56

Dokumentti ajastamme 57

HAASTEELLINENTIE

Omaleimaisuus ja turvallisuus 58

Nykyinen liikenne ja tieympäristö 58

Näkökulmia tulevaisuuteen 59

Ideakori 62

Aiheesta enemmän 63

Aurajoen maisematie

Aurajoella on monet kasvot: jokilaakson maisemat ovat muotoutuneet vuosisatojen, jopa vuosituhansien aikana ja rakentaneet kokonaisuuden, jossa vuorottelevat esihistoria, monimuotoinen luonto sekä maan vanhimman asutuksen ja työnteon nauha. Ei ihme, että Aurajokilaakso on nimetty yhdeksi Suomen kansallismaisemaksi.

Joki virtaa seitsemän peninkulman matkan peltojen keskellä metsäisten selänteiden reunustamassa avoimessa laaksossa. Aurajoki ei ole vesimäärältään runsas, mutta sen rannoilta löytyy maan ja hengen viljelyä, maahan kätkeytyä esihistorian viestejä, tapahtumia, työtä ja virkistäytymistä, elämisen jälkiä ja ihmisen ja luonnon vuoropuhelua. Joen äärelle etsiydytään viihtymään ja virkistymään ja se on myös keskeinen osa jokialueen kuntien ja asukkaiden identiteettiä.

Tie kansallismaisemassa

Savisamean joen varsinainen lumo lienee rantojen luonnossa ja historiaa henkivässä kulttuurimaisemassa, johon myös jokea myötäilevä Turuntie – Vanha Tampereentie lukeutuu. Tämä jokilaaksoa seuraava tie muodostui viimeistään myöhäiskeskiajalla merkittäväksi Varsinais-Suomen ja Satakunnan yhdistäjäksi. Se sai alkunsa Turun Suurtorilta ja kulki sieltä Raunistulan läpi Maarian kirkolle ja sieltä Liedon, Auran ja Pöytyän kautta aina Oripäähän saakka.

Varkaantien luonne on vuosisatojen aikana muuttunut hallinnollisesta, sotilaallisesta ja kaupallisesta reitistä arkitodellisuuden elämyksiä tarjoavaksi maisematieksi. Tie on edelleen tänä päivänä koko matkaltaan käytössä olevaa maantietä ja tärkeä kulkuväylä niin maisemallisesti kuin kulttuurisestikin. Alkuperäinen ratsupolku on vuosisatojen aikana levinnyt ja päällystetty, puusillat on korvattu teräksellä ja betonilla.

Kuitenkin monia piirteitä muinaisen tien luonteesta on edelleen näkyvissä. Tie myötäilee Aurajokilaakson maastoa mutkikkaana ja mäkisenä. Väylä on vanhojen karttojen mukaan pysynyt lähestulkoon samana vuosisatojen ajan, muutamia kirkonkylien kohdalla tapahtuneita oikaisuja lukuun ottamatta. Auranmaan kuntien alueella monet yksittäiset rakennuskohteet sekä kylä- ja kirkkomiljööt tien varrella sisältyvät Museoviraston valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen luetteloon.

Aurajoentie – Maisematie

Vuonna 2007 Aurajokisäätiö käynnisti prosessin tien kehittämiseksi maisema-matkailutiekseksi. Varsinainen työ käynnistyi hankerahoituksen järjestettyä Varsinais-Suomen liiton maakunnan kehittämisrahasta ja EU:n Leader+ -ohjelmasta Varsinais-Suomen jokivarsikumppanit ry:n ja Varsinais-Suomen TE-keskuksen kautta. Työhön saatiin rahoitusta myös Keskitien tukisäätiöltä.

Hankkeessa haluttiin muun muassa antaa voimavaroja tienvarren matkailuyrityksille ja muille toimijoille, mutta kertoa myös tien asukkaille, käyttäjille ja päättäjille tien mahdollisuuksista ja arvoista. Työn puitteissa Elina Vesanen selvitti tien historiaa ja Hanna Tuominen työsti tienvarren kasvillisuuskartoituksen. Pohdinnan alla oli myös, voitaisiinko tiestä muodostaa tiehallinnon vaatimusten mukainen kyltitetty matkailutie Vanhan Härkätien ja Kuninkaantien tapaan. Kaikki edellytykset matkailutiestatukselle ovat olemassa.

Aurajokisäätiö

Aurajoen maisematie -hankkeen toimeenpanija Aurajokisäätiö perustettiin 1993 jokilaakson kuntien ja kaupunkien toimesta yhdessä Lounais-Suomen kalastusalueen ja MTK-Varsinais-Suomen kanssa. Perustamisen tavoitteena oli parantaa joen vedenlaatua, mutta myös edistää jokilaakson maisemansuojelua ja virkistyskäyttöä.

Työsarka Aurajokilaaksossa on ollut laaja ja monitahoinen, mutta vuosien mittaan monia tavoitteita on saavutettu pienin askelin, yhteistyössä asukkaiden ja muiden toimijoiden kanssa. Vesiensuojelu on edelleenkin Aurajokityön tärkeimpiä kulmakiviä. Aurajokisäätiö ei ole viranomaistaho, vaan pienistä voimavaroista ponnistava itsenäinen toimija, joka pyrkii edistämään tavoitteitaan yhteistyöllä, tiedottamisella ja projektityöllä.

Matkalla maisematiellä

Aurajoen maisematie -työn keskeisimmäksi toimeksi nousi käsillä oleva arkkitehti Viri Teppo-Pärnän laatima maisemanhoitosuunnitelma tienvarrelle. Hän pohtii perinpohjaisesti tien luonnetta ja sen kohteita. Hän lähestyy asiaa maanläheisesti ottaen pehmeästi kantaa myös tien hyväksi tehtäviin toimenpiteisiin.

Maisematietyön puitteissa pidettiin jokivarren kunnissa useampia kyläiltoja, joissa pohdittiin tien tarinoita, olemusta ja toimia sen kehittämiseksi. Osallistuminen oli aktiivista ja viritti rakentavaa keskustelua sekä monenlaisia ideoita, joita tässäkin maisemanhoitosuunnitelmassa on tuotu esiin.

Yleisestikin ottaen suhtautuminen maisema-matkailutien perustamiseen Vanhan Tampereentie -Turuntien

matkalle on ollut kauttaaltaan myönteistä ja tahtoa tiemaiseman vaalimiseen tuntuu löytyvän. Mutta miten käytännössä turvattaisiin tienvarsimaiseman säilyminen ja tarvittaessa kunnostaminen siten, että myös liikenteelliset parannukset ja turvallisuus tulevat huomioituiksi? Viri Teppo-Pärnän ideakorit ovat vapaasti hyödynnettävissä, mutta monet esitetyt toimenpiteet edellyttävät asukkaiden, paikallistoimijoiden ja viranhaltijoiden yhteistyötä ja päätöksiä.

Tien tarina jatkuu

Jatkotyössä tulisikin selvittää tarkemmin kuntien ja viranomaisten suhtautuminen maisematiesuunnitelmiin ja selkiyttää työnjako, rahoitus ja vastuutahot: mitkä mahdollisista toimenpiteistä kuuluvat tiehallinnolle, mitkä kunnille ja mitkä maanomistajille.

Tie on mukana Varkaantie-nimisenä Museoviraston valtakunnallisesti merkittävien rakennetun kulttuuriympäristöjen luettelossa (RKY). Myös kaavoituksellinen hyväksyttävyyden on yksi edellytys tien suojelemiseksi. Tielle on suunniteltu muun muassa liittymien porrastamista liikenneturvallisuuden parantamiseksi. Miten nämä toimenpiteet suhteutuvat maisematieajatuksen? Työ Aurajoen maisematien hyväksi jatkuu.

Tervetuloa Aurajoen maisematielle!

*Sinikka Kauko-Vainio,
Aurajokisäätiön toiminnanjohtaja*

Tekijän näkökulma

Tien historiaa ja luonnehdintaa

Turun ja Oripään välinen tie, nykyinen tie 222, seuraillee Aurajoen rantamia Turun keskiaikaisesta ytimeistä Liedon, Auran ja Pöytyän kautta Aurajoen alkulähteelle asti Oripäähän. Tälle keskiaikaan periytyvälle reitille tunnetaan historiallinen tiennimi Varkaantie.

Oripäässä tien ura yhtyy Someron suunnalta tulevaan Huovintien reittiin ja jatkuu sitten kuivaa kangasylänköä pitkin Köyliön kirkolle ja Ulvilaan. 1600-luvulta lähtien tietä pitkin kuljetettiin postia Pohjanmaan suuntaan.

Tie on ilmeeltään hyvin eheä. Suurimmaksi osaksi se on vaikuttavan uljasta viljelymaisemaa, jota ei ole pilattu peltokaavoituksella. On poikkeuksellista jopa Varsinais-Suomessa, että tie kulkee heti kaupungin taajama-alueet jätettyään pitkän matkan, ainakin kuu-tisenkymmentä kilometriä, yhtäjaksoisesti avoimessa peltomaisemassa. Tiessä on vain harvoja osuuksia, joissa nouseaan hetkeksi metsäiselle nyppylälle. Tie eroaa selkeästi Kuninkaantiestä ja Härkätiestä, joilla on pitkiäkin metsätaipaleita.

Nykyinen tie on uraltaan yhtenäinen verrattuna Suomen muihin keskiaikaisperäisiin teihin. Jo Turusta lähtien pääsee alkuperäiselle tiereitille. Esimerkiksi Kuninkaantien vanhaa tielinjaa pääsee ajamaan matka-ajona vasta Paimion keskustan jälkeen, Härkätiestä Liedon-Tarvasjoen tienoilta. Muiden historiallisten teiden Turun puoleinen osuus koostuu siis katkelmista.

Työn tekemisestä ja näkemyksistä

Aurajokisäätiön kustantama ansiokas maisematut-kielma (Heidi Saaristo: Maisemanhoitosuunnitelma Aurajokilaakson kulttuurimaisemaan) käsittelee suurimmaksi osaksi samaa maisema-aluetta kuin tämä selvitys; tiehän kohtaa pohjoiseen mennessä Aurajoen viljelyaukeat jo Liedossa, Lausteenojan vuorikapeikon jälkeen. Tässä selvityksessä ei olekaan syvennytty varsinaiseen maiseman analysointiin, koska tehdyssä tutkielmassa sitä puolta on käsitelty kattavasti, mutta tie- ja peltoelämyksistä on kuitenkin laadittu pieni osuus.

Mahdollisimman suuren lukijakunnan saavuttamiseksi on keskitytty kertomaan tien ainutlaatuisuudesta Suomen mitassa, nostamaan esille kaikkien nähtävissä olevia mutta huomaamatta jääviä arvoja ja kohteita ja esittämään sekä lähiaikaa että kauempaa tulevaisuutta koskevia konkreettisia ehdotuksia. Erityistä

huomiota on kiinnitetty rakennuskulttuuriin. Selvitystyö on tarkoitettu tien varren viljelijöiden, asukkaiden, tien käyttäjien, paikalliskulttuurin ystävien, tienpitäjien ja kuntien päättäjien käyttöön, silmien avaajaksi ja ideoiden herättäjäksi.

Mielipiteet – esimerkiksi kauniiden ympäristökokonaisuuksien ja vaalimisen arvoisten kohteiden valinnat – ovat omiani. Lukijalla voi olla eri näkemys, mutta aina kannattaa tutustua myös uusiin näkökulmiin. Tässä selvityksessä ei ole mahdollista arvioida liikenneturvallisuutta, vesiensuojelua eikä kohennustoimien taloudellisuutta, vaan siinä keskitytään reitin ilmeeseen ja sen ympäristön kohentamisen ideoihin.

Selvitys ja sen kartat perustuvat lukuisiin ajeluihin touko-kesäkuussa 2007, noin 500 valokuvaan (pääosa toukokuulta 2007) sekä reitin varrelta tehtyihin muistiinpanoihin. Tietoja on saatu mm. peruskartasta, retkiesitteistä, maisemaselvityksestä, tutkimusraporteista ja kohdeluetteloista. Kiintoisia näkökohtia tuli esiin asukasilloissa. Lisäksi on vaivattu aktiivisia kotiseutuihmisiä sekä tutkijoita – kaikille heille lämmin kiitos avusta.

Työtä ovat auttaneet Postitien viestit – kulttuuriympäristö kertoo -kirjan tekemisestä saamani kokemukset ja näkemykset. Katson maisemaa kulttuuriympäristöasioihin keskittyneen arkkitehdin, maisemavalokuvaajan ja kotiseutuihmisen näkökulmasta.

Ajatuksia nimestä ja tien tunnetuksi tekemisestä

Poikkeuksellisen merkittävälle ja kauniille historialliselle reitille pitäisi saada nimi. Se auttaa tien yleisessä tunnetuksi tekemisessä, ja se on myös välttämätön, jos reitti halutaan merkitä virallisoin kyltein Kuninkaantien ja Härkätien tapaan.

Tielle voisi tuki antaa monta luonnehdintaa. Sitä voisi kutsua Koskien ja myllykulttuurin tieksi, Aittojen ja makasiinien tieksi, Puukirkkojen tieksi, Peltojen tieksi ja Maisemapuiden tieksi. Viehättävää on, että tieltä voi katsastaa oikeihin pihoihin – siksi sitä voisi sanoa myös Pihapiirien tieksi. Se on myös Kotiseututie: tien varrella on pieniä kiintoisia museoita, kodikkaita nähtävyyksiä ja aktiivisia kotiseutuyhdistyksiä puuhaajineen.

Reitin varrella asuvat eivät tunnistaneet asukasilloissa nimeä Varkaantie; nimellä oli monen mielestä jopa hieman kielteinen kaiku. Hieman latteina pidetään tuttuja nimiä Vanha Turuntie ja Vanha Tampereentie. Näissä nimiehdokkaissa hankaluutta aiheuttaa se, että nimi riippuu nimeäjän sijainnista – Vanha Tampereentie tunnetaan tien nimenä nimenomaan Turun päässä. Lisäksi Tampere-päätepiste on hyvin nuori kerrostuma tien pitkässä historiassa.

Kulttuurimaisemista innostuneet haastateltavani olivat usein kulkeneet tien eri osuuksilla, mutta harvat olivat

hahmottaneet ajaneensa Turusta Oripäähän johtavaa yhtenäistä keskiaikaista reittiä. Hyvä kutsumanimi voisi auttaa myös reitin mieltämistä.

Hankkeessa tien yhtenä työnimenä on ollut Aurajoen maisematie. Se kuvastaa hyvin tien luonnetta, mutta on hieman virallisen oloinen eikä vertaudu iskeviin nimiin Härkätie, Postitie ja Kuninkaantie (joista kaksi ensimmäistä ovat vanhoja nimiä). Aito historiallinen nimi – kuten Varkaantie – on toki periaatteessa hieno, mutta nimen soisi vievän ajatuksen tien maisemaan ja merkitykseen. Voisiko Varkaantietä kutsua nykyään kuvaavasti mutta lyhyesti: Jokitie, Laaksotie, Aurajoentie? Oma ehdotukseni on Viljatie. Se tekisi kunniaa Aurajoen kulttuurimaisemalle, Suomen vilja-aitalle.

Viri Teppo-Pärnä, arkkitehti

KULKIJANTIE

Reitti Turusta Oripäähän ja “kankaille”

Tie karttatulkintoina

Tervetuloa kulkemaan 'tuttua, mutta tuntematonta' tietä! Turusta pohjoiskoilliseen vievä keskiaikaisperäinen tie, nykyinen tie 222, myötäilee Aurajokea lähes koko joen mitan Liedon, Auran ja Pöytyän kautta Oripään kirkonkylään, joen alkulähteen tienoille.

Oripäässä historiallinen tieura yhtyy kaakosta tulevaan Huovintien reittiin ja jatkuu sitten kuivaa kangasylänköä pitkin Köyliön kirkolle ja Ulvilaan. Yhtenäistä tieuraa pääsee ajamaan jo Turun Metsämäestä lähtien.

Jotta reitin eheä luonne ja sen monet arvot tulisivat tutuiksi, siitä on piirretty kymmenen karttaa, joista ensimmäinen – reitin alku Turun keskustasta Metsämäkeen – ja viimeinen – reitin jatko Oripäästä Virttaan suuntaan – poikkeavat mittakaavaltaan kahdeksasta varsinaisesta reittikartasta. Kartat on sijoitettu omaksi kokonaisuudekseen julkaisun alkuun ennen muita lukuja, jotka sitten paneutuvat tieympäristöön eri näkökulmista valokuvien ja tekstin avulla.

Selvitykseen piirrettyjä karttoja kannattaa verrata peruskarttaan; niistä voi puuttua jotakin tietoa, jota kulkija tarvitsisi avukseen. Karttoista voi puuttua myös asioita, joita tiehen perehtynyt lukija pitää tärkeinä. Monia asioita ja nimiä on jouduttu jättämään pois, jotta kartat olisivat paremmin luettavia; nimet ovatkin ennen kaikkea paikantamisen apuvälineinä.

Varsinaiset reittikartat on piirretty alun perin mittakaavaan 1:20 000. Painoasuun saatettaessa karttoja on jouduttu pienentämään. Karttoista kiinnostuneet voivat tutustua niihin tarkemmin Aurajokisäätiön arkistossa tai internet-sivuilla www.aurajoki.net.

Kartat on piirretty viitteellisesti. Maastosta on erityisesti korostettu peltoaukean rajalinjoja tavoitteena maiseman välittäminen kolmiulotteisena ja todellisena kokemuksena.

Karttojen lukuohjeita

Kukin esiteltävä tieosuus on esitelty yhdellä aukeamalla. Alussa on yleisluonnehdinta, sen jatkona ovat osuuden kiintoisien kohteiden luettelot. Kuhunkin varsinaiseen reittikarttaan on liitetty merkintöjen selitykset.

Metsämäen ja Oripään välisten karttojen numerointi (1-8) kulkee Turusta Oripäähän. Kunkin kartan kohteet ja näkymät on lueteltu samoin Turusta Oripäähän päin.

'Maisemaelämykset, huomionarvoiset näkymät' -luettelon selvennyksenä ovat ilmansuunnat. 'Maisemaportit' -luettelon selvennyksenä ovat kulkusuunnan mukaiset merkinnät ('Turun suuntaan' tai 'Oripään suuntaan').

Karttaluettelo

Reitin alku. Turun Vanha Suurtori – Metsämäki: Tuomiokirkon luota teollisuusalueen laitaan

Kartta 1. Kaupunkitienoo kohtaa maaseudun

Kartta 2. Esihistoria läsnä – asutuksen jatkumo ikiaikaisessa ympäristössä

Kartta 3. Kylänauhoja ja asuinpaikkahelmiä

Kartta 4. Pihapiiristä toiseen – taloryhmät tasangon keitaina

Kartta 5. Laajoja viljelyaukeita, avaria näkymiä

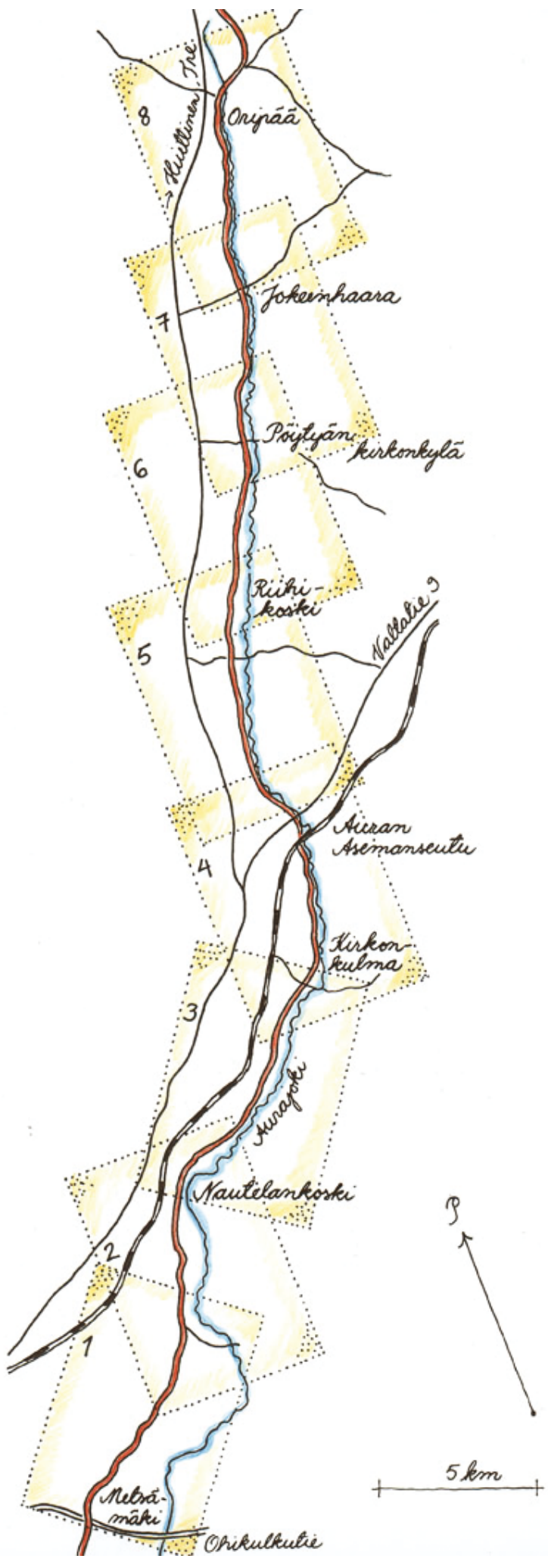
Kartta 6. Aittoja ja kyläperinnettä

Kartta 7. Mahtitaloista meijeriin ja myllynpaikkaan

Kartta 8. Maisemapuita ja purouoman kiemuroita

Reitin jatko. Oripään keskusta – Virttaa: Peltoaukeilta karulle kankaalle

- 8 Pöytyän jokeenhaara -
Oripäään keskusta
- 7 Pöytyän kirkonkylä -
Pöytyän jokeenhaara
- 6 Pöytyän Riikikoski -
Pöytyän kirkonkylä
- 5 Auram Kuuskoski -
Pöytyän Riikikoski
- 4 Auram Kirkonkulma -
Auram Kuuskoski
- 3 Liedon Nautelankoski -
Auram Kirkonkulma
- 2 Liedon Vilkkimäki -
Liedon Nautelankoski
- 1 Turun Metsämäki -
Liedon Vilkkimäki

Reitin alku. Turun Vanha Suurtori – Metsämäki

TUOMIOKIRKON LUOTA TEOLLISUUSALUEEN LAITAN

Turun vanhasta ytimestä, Suurtorilta, johti Pennisilta yli Aurajoen, ja siitä eteenpäin tie kulki kohti Satakuntaa sekä rannikkoa myötäilevää että sisämaan reittiä.

Nykyinen katuverkko on hävittänyt ”tois puol jokke” kulkeneen väylän rannasta yli Aninkaisten mäen. Aninkaisten mäen jälkeen erkani koilliseen sisämaan reitti, joka suuntautui ensiksi Raunistulan harjanteen kautta Röntämäen eli Maarian kirkolle.

Nykykulkija voi poiketa liikennevirrasta Raunistulan halki kulkevalle Virusmäentielle ja ihmetellä aluetta, joka on hämmästyttävästi säilyttänyt kylämäisen ilmeensä. Alueen rakennuskanta on pääosin 1800-luvulta ja 1900-luvun alusta, mutta kaavallisesti se on muisto varhaisemmasta ajasta. Maarian kirkon tienoota on käsitelty tarkemmin tämän selvityksen useassa kohdassa.

Historiallinen keidas jää sivuun valtaväylästä, mutta siihen voi tutustua helposti. Raunistulaa ja Maarian kirkon kohtaa lukuun ottamatta tien alkuosan ilme ei viittaa historiaan – kulkijan täytyy tuntea historia, jotta hän osaa arvostaa esimerkiksi näkymää Koroisiin, Turun vanhimpaan kirkolliseen keskustaan. Teollisuuslaitokset, automyymälät, hallit ja varastot saattelevat ajajaa, mutta sieltä täältä niiden välistä vilahtaa viljelymaisema, ja ohikulkutien ylitettyään tie esittelee kaunispiirteisen Vähäjoenlaakson.

Museot, nähtävyydet ja polut

- Aurajoen rantapolku Multavierusta Halisiin
- Raunistulan Virusmäentie
- Maarian kirkko, vanha hautausmaa porttirakennuksineen, vanha tieosuus
- Maarian pappila, sisäpiha ja puutarha
- Koroistenniemi historiallisine muistoineen

Kartta I. Turun Metsämäki – Liedon Vilkkimäki

KAUPUNKITIENOO KOHTAA MAASEUDUN

Ravirata-alue pysäköintikenttineen on valtava, yhtenäinen, pääosin puuton aukea, ja sivussa olevaa vanhaa Metsämäen kartanoa puistoinen tuskin huomaa. Tylyn näköinen ravirata-alue herättää pohtimaan maisemallisia parannustoimia.

Heti ravirataa sivuavan Turun rajan jälkeen tien kulkija saa hetken ihailla komeaa, kalliovyöhykkeen rajaamaa maalaismaisemaa. Se on johdanto, mutta teema piiloutuu vielä usean kilometrin ajaksi, sillä tiheä asutus on levinnyt Lausteenojan laaksoon asti. Kun Lausteenojan jälkeen avautuu suurmaisemaksi laaja Liedon peltoaukea, reitin pääpiirteet ovat näkyvillä: asutuksen elävöittävä viljelymaisema, taustalla jokilaakso.

Tiereitti kulkee täällä jo vanhalla urallaan. Vilkkimäen meijerirakennus jää mieleen. Ränsistyneestä ulkoasusta huolimatta se on vaikuttava maamerkki.

Tähtikohteet

- A** Metsämäen kartanomiljöö
- B** Peltonäkymän kaunis rajavyöhyke: Harviaisten kalliovyöhyke ja perinteinen asutus

Maisemaportit ja rajakohdat

- Vuoret porttina – siirtyminen aukealta Lausteenojan kapeaan laaksoon (näkömä Turun suuntaan)
- Rajatusta maisematilasta ”rannattomaan” maisemaan – Lausteenojan laaksosta Liedon peltotasangolle (näkömä Oripään suuntaan)

Maisemaelämykset, huomionarvoiset näkymät

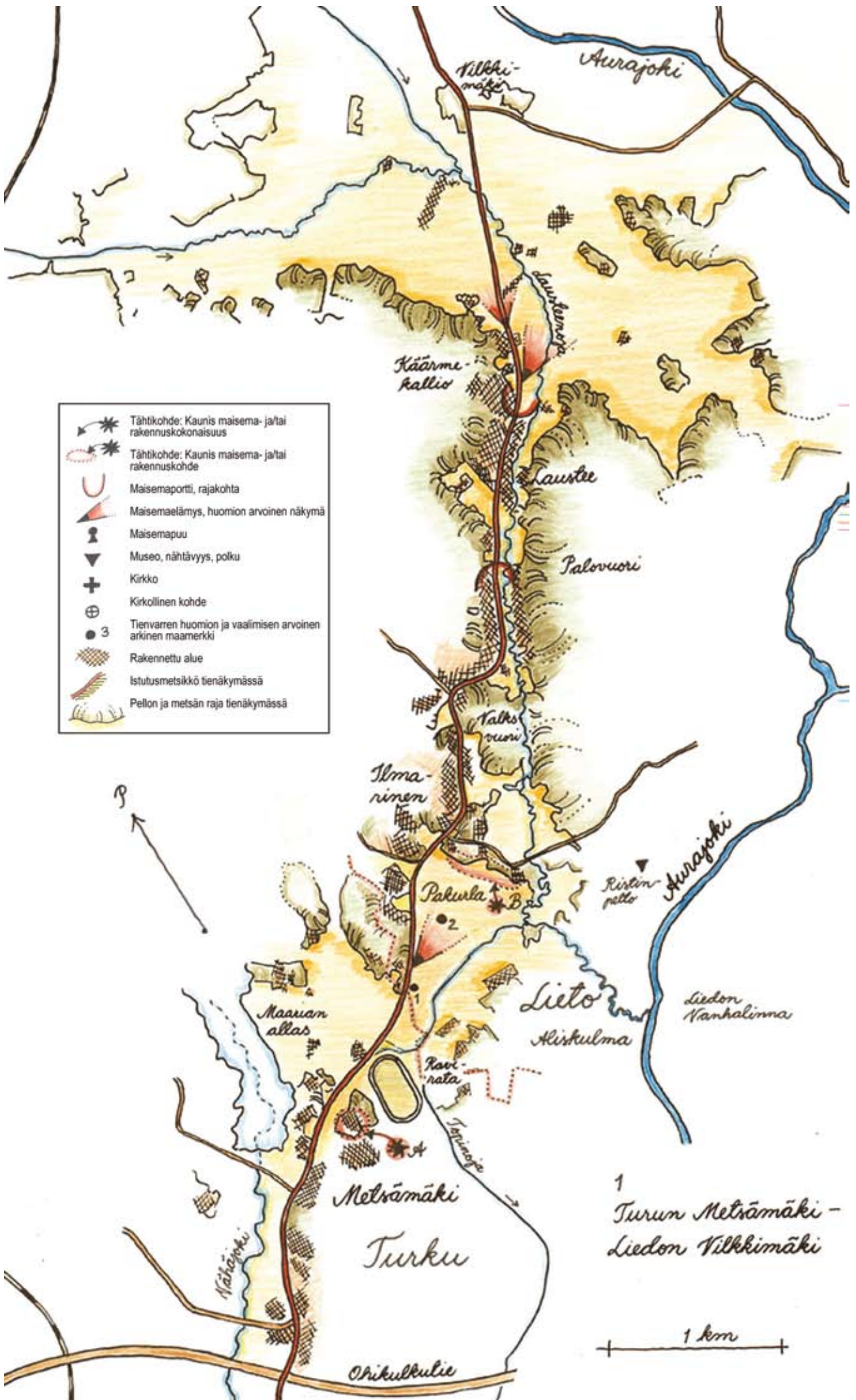
- Näkömä itään yli pellon kohti Harviaisten pellon reunaa
- Näkömä koilliseen peltoaukealle Lausteenojan solan jälkeen
- Näkömä Vilkkimäen suuntaan pohjoiseen

Museot, nähtävyydet, polut

- Kauempana: Ristinpelto, muinaismuistoalue

Huomion ja vaalimisen arvoiset arkiset maamerkit

1-2 Makasiini

Kartta 2. Liedon Vilkkimäki – Nautelankoski

Nautelankoski, Lieto.

ASUTUSTA ESIHISTORIAALLISILTA AJOILTA LÄHTIEN

Vilkkimäen jälkeenkin maisema on peltotasanko. Tasangolta tie nousee hetkeksi metsäiselle kukkulalle, jonka kyljessä sijaitsee Mäkkylän ryhmäkylä esihistoriaa sisältävine peltosaarekkeineen. Suurmaisemassa näkyvät selkeästi Aurajoen vastarannan pellot, talot ja metsänreunus. Mäkkylä ympäristöineen on tienvarren huippukohteita.

Nautelankoski koski- ja myllymaisemineen sekä museotaloineen vaatii pientä poikkeamista, mutta sijaitsee kuitenkin samassa maisematilassa kuin tie. Kosken ylittävä reitti yhdisti aikoinaan joen itä- ja länsipuolta kulkevat tiet.

Tähtikohteet

- A Mäensyrjän avoin, katajainen kallioketo tiemaiseman päätteenä
- B Mäkkylän ryhmäkylä ja esihistoriakohteet peltosaarekkeilla
- C Nautelankosken museo-, koski-, luonto- ja esihistoriakohde

Maisemaportit ja rajakohdat

- Reunapuusto kehystää näkymän Pajamäeltä peltotasangolle (näkyvä Oripään suuntaan)

Maisemaelämykset, huomionarvoiset näkymät

- Näkyvä pohjoiseen kohti meijeriä ja sen takaista Vilkkimäkeä
- Näkyvä etelään kohti Vilkkimäen Kallioketoa
- Ensimmäiset näkymät Mäkkylän peltoaukealle ja peltosaarekkeille (koilliseen)
- Laaja panoraama itään: tiemaisema, Mäkkylän kylä niemikkeineen, peltosaarekkeet
- Näkyvä pohjoiseen Pajamäeltä peltotasangolle
- Näkyvä etelään kohti Pajamäkeä ja Nautelankartanon puistoa

Museot, nähtävyydet, polut

- Nautelankosken museo
- Nautelankosken polku: kulttuuriympäristöä, luontoarvoja

Huomion ja vaalimisen arvoiset arkiset maamerkit

- 1 Meijeri
- 2 Aitta
- 3 Makasiini
- 4 Navetta ja ajosilta
- 5 Aitta
- 6 Varasto

2

Liedon Vilkkimäki-
Kautelankoski

1 km

Turku ←

Tampereen
rautatie

Kautelan-
koski

Ojanuolu

Papa-
mäki

Nau-
tela

Krääkin-
mäki

Näk-
kylä

Konkka-
mäki

Vintalantie

Raukkanenpöytä

Lieto

Joo
Kilola

Aurajoki

Kaikkämänpöytä

Haku-
la

Vilkkimäki

Laukkanenpöytä

P

- Tähtikohde: Kaunis maisema- ja/tai rakennuskokonaisuus
- Tähtikohde: Kaunis maisema- ja/tai rakennuskohde
- Maisemaportti, rajakohta
- Maisemaelämys, huomion arvoinen näkymä
- Maisemapuu
- Museo, nähtävyys, polku
- Kirkko
- Kirkollinen kohde
- Tienvarren huomion ja vaalimisen arvoinen arkinen maamerkki
- Rakennettu alue
- Istutusmetsäkö tienäkymässä
- Pellon ja metsän raja tienäkymässä

Kartta 3. Liedon Nautelankoski – Auran Kirkonkulma

KYLÄNAUHOJA JA ASUINPAIKKAHELMIÄ

Auranjoen sivuhaaran ylityskohta on tiehen tehdyistä muutamista oikaisuista selkein. Vanha holvattu kivisilta on nähtävissä vielä Mannintiellä. Tielinjaus muutettiin 1970-luvulla. Vintalantien risteuksen jälkeen alkaa Liedon Tammentaan kylä. Sen jälkeen tien varren tiheästi asutetut kylät seuraavat toinen toistaan Liedosta aina Auran Kirkonkulmalle asti. Asutus muodostuu omakotiasutuksesta ja maatiloista. Suomessa nykyään harvemmin nähtävää perinteistä ryhmäkyläasutusta on tällä osuudella Auran Leinakkalassa ja Laukkaniityssä.

Ennen kuin kulkija on tavoittanut Auran Kirkonkulman, tie on seurannut joltisenkin matkaa mäkelänteitä ja kaartanut koulunmäen kautta. Vaikuttavan laaja aukea päättyy kirkkoon, joka tapuleineen, puineen ja hautausmaan kivipengerryksineen hallitsee näkymää yli kilometrin.

Aurajoki, joka on maisematilassa pitkän matkan näkyvänä vesipintana tai hahmotettavissa uomanreunoiltaan, katoaa istutuskuusikon muodostaman seinän taakse.

Tähtikohteet

- A Hiiskun rakennus- ja puistokokonaisuus
- B Leinakkalan ryhmäkylä
- C Leppäkosken talojen muodostama näkymän päätte
- D Juhantalon kokonaisuus: piha ja maisemapuu
- E Laukkaniitty: arvokasta rakennusperintöä kaukonäkymäkohteena
- F Keskitalo: rakennuskantaa eri aikakausilta, perinteisen avoin pihapiiri
- G Simolan koulumiljö
- H Käyrän kivisilta
- I Auran kirkko ympäristöineen

Maisemaportit ja rajakohdat

- Puut Tammentaan vanhan kaupan luona holvaavat tienäkymän (näkyvä Oripään suuntaan)
- Reunapuusto kehystää näkymän Simolan mäeltä kohti Uudentalon latoa (näkyvä Turun suuntaan)
- Reunapuusto kehystää näkymän Simolan mäeltä kohti kirkkoa (näkyvä Oripään suuntaan)

Maisemaelämykset, huomionarvoiset näkymät

- Panoraama koilliseen: peltoaukea ja Hiiskun talo – kylien reitin alku
- Näkyvä itään Tammentaan kohdalta avoimelle viljelyaukealle
- Näkyvä kaakkoon Ruonan jälkeen viljelyaukealle
- Panoraama itään: Leinakkalan kylä, tie, viljelyaukea
- Näkyvä koilliseen kohti Leppäkosken asuttua mäkeä: kaarre ja päätte
- Näkyvä itään kohti Laukkaniittyä
- Panoraama etelään: Laukkaniitty, Aurajoki, tiemaisema ja rakennuskanta, maisemapuu
- Näkyvä lounaaseen Simolan mäeltä kohti Uudentalon latoa
- Näkyvä koilliseen aukean alkupäästä kohti kirkkoa
- Näkyvä koilliseen kohti kirkkoa aukean laajetessa
- Näkyvä länteen Kirkonkulmalta kohti Käyrää

Maisemapuut

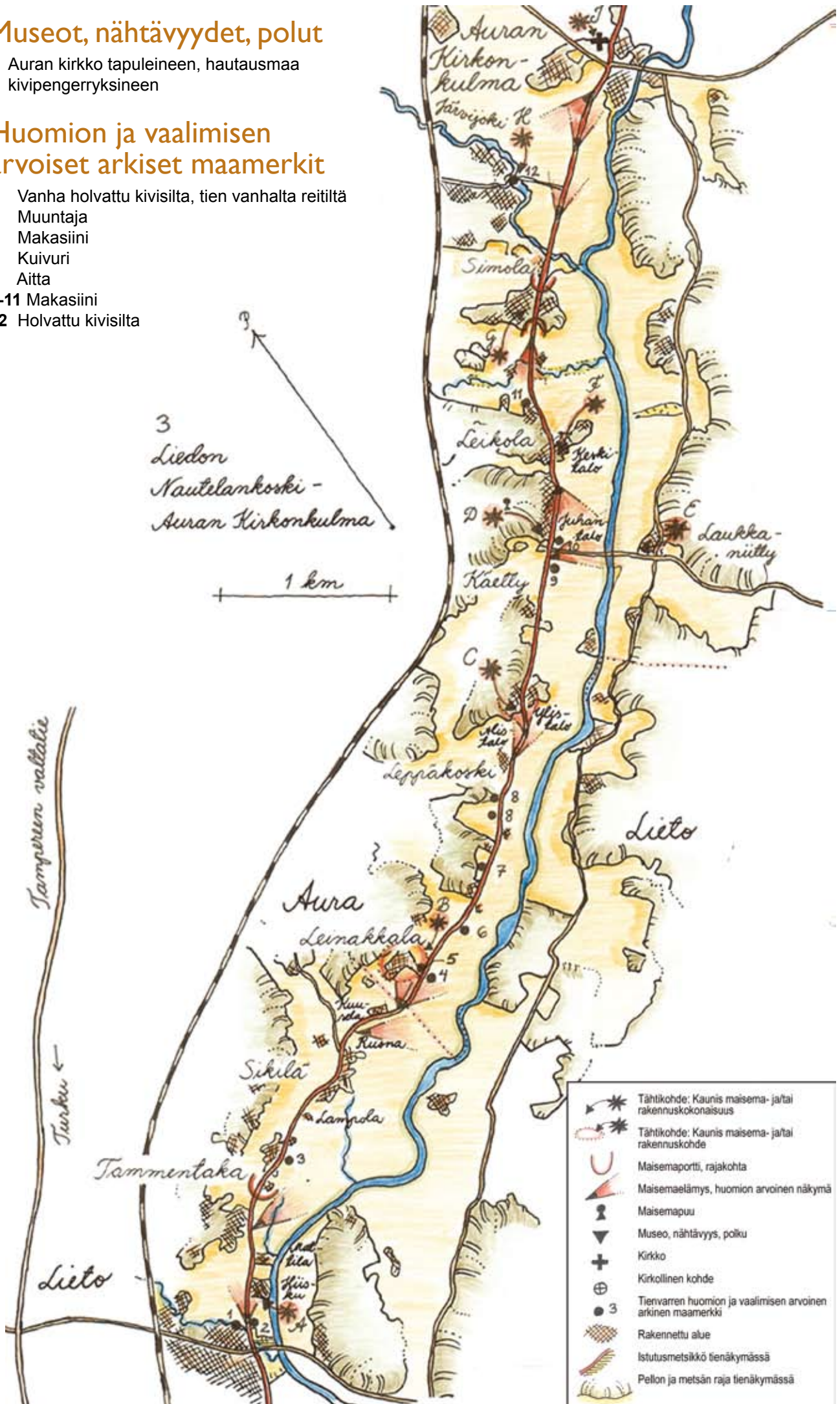
- Juhantalon tammet (Käetty)

Museot, nähtävyydet, polut

- Auran kirkko tapuleineen, hautausmaa kivipengerryksineen

Huomion ja vaalimisen arvoiset arkiset maamerkit

- 1 Vanha holvattu kivisilta, tien vanhalta reitiltä
- 2 Muuntaja
- 3 Makasiini
- 4 Kuivuri
- 5 Aitta
- 6-11 Makasiini
- 12 Holvattu kivisilta

Kartta 4. Auran Kirkonkulma – Kuuskoski

PIHAPIIRISTÄ TOISEEN – TALORYHMÄT TASANGON KEITAINA

Auran Kirkonkulman jälkeen tien luonne muuttuu: tie ei nouse enää mäensyrjille, vaan kulkee peltoaukeiden läpi. Kirkonkulmalta Auran Asemansseudulle asti tie on maatieloinen, ja sille antavat leimaa tiessä kiinni olevat asuinpihat, makasiinit, aitat ja aittaryhmät. Tiesuus herättää paikoin haikeutta: toimivien tilakeskusten lisäksi näkyy useita autioita pihapiirejä.

Ennen Asemansseudun keskustaa tiemaisemaa umpeuttavat tiessä kiinni olevat istutuskuusikot. Aurajoen toiselle puolelle on luotu tiheää asutusta avoimeen maisematilaan, entisille pelloille – onneksi ei tämän tien varteen.

Auran Asemansseudun nuorehkoon keskustaan ajetaan vanhojen teollisuusrakennusten rajaamaa solaa: poikkeuksellinen tilaelämys Suomen taajamia ajatellen. Tien juoksuun tulee pieni mutta ikävä katkos, kun tasoristeys on poistettu. Hypöistenkoski lähialueineen korvaa mutkan vaivan, ja seuraava koski, Kuuskoski, kartanoalueineen on oikea kulttuuriympäristötiivistelmä.

Tähtikohteet

- A Vanhatalon rakennus- ja pihakokonaisuus
- B Heikan, Nokan ja Urolan rakennuskulttuuri-kokonaisuus (tienvarressa maamerkillistan lisäksi aittoja)
- C Hypöistenkosken rakennuskulttuuri- ja koskikokonaisuus
- D Kuuskosken kartano-, museo- ja koskikokonaisuus

Maisemaportit ja rajakohdat

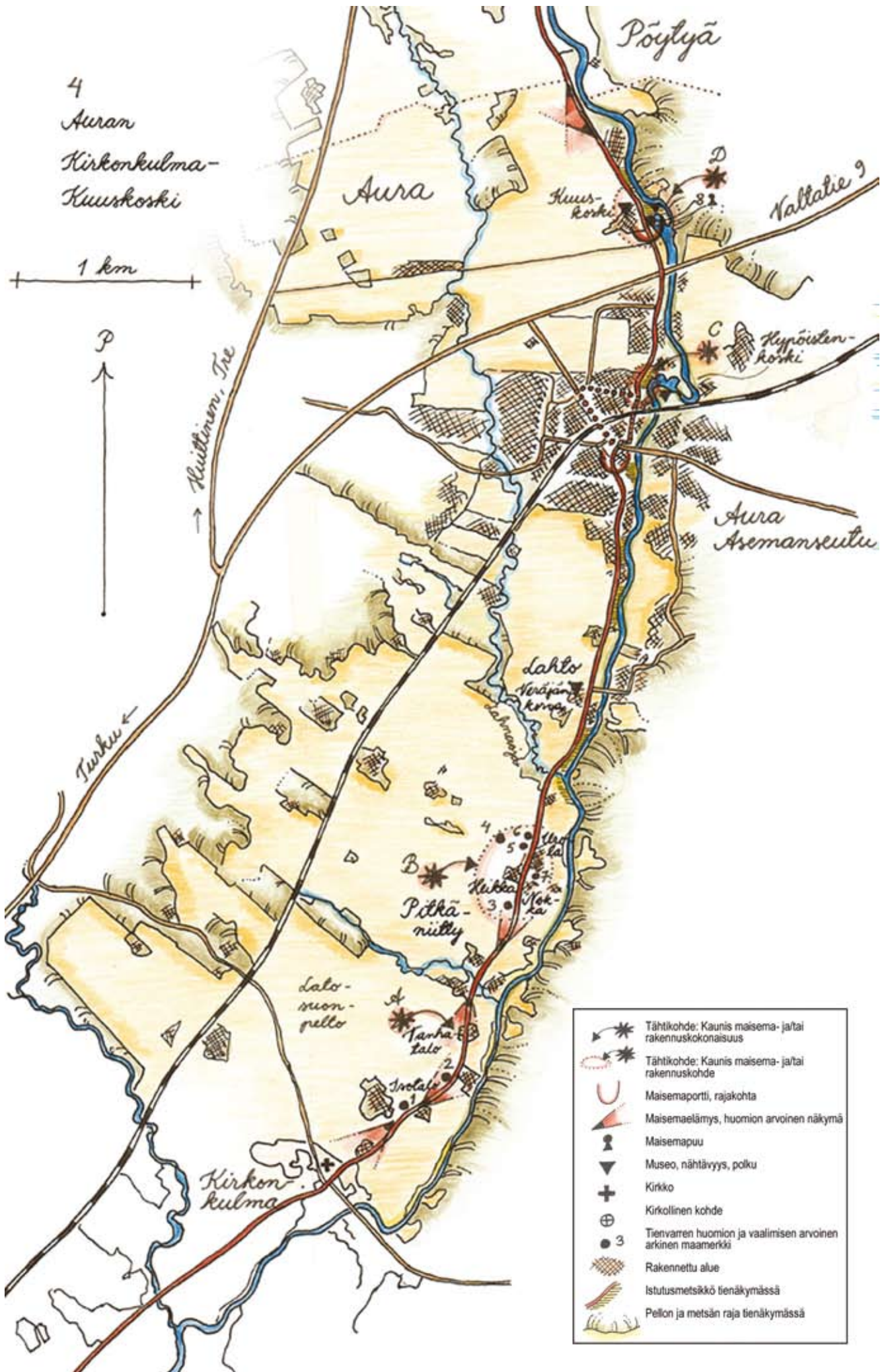
- Teollisuusrakennukset kehystävät näkymän ja osoittavat keskustan alkamisen (näkyvä Oripään suuntaan)
- Tie sukeltaa Kuuskosken kartanoympäristöön peltotasangolta – puiston ja tienreunan puut porttina ja rajana (näkyvä Oripään suuntaan)

Maisemaelämykset, huomionarvoiset näkymät

- Näkyvä lounaaseen kohti Auran kirkkomaata – havuaita tärkeänä rajalinjana
- Panoraama koilliseen: peltotasanko, makasiini, tien kaarre – päätteenä Vanhatalo
- Näkyvä etelään kohti Vanhataloa – kuivuri maamerkinä
- Näkyvä koilliseen kohti Nokan ja Heikan taloparia: tilojen rakennukset kaarteeseen jälkeen näkymän päätteenä
- Näkyvä luoteeseen peltotasangolle sahan jälkeen
- Näkyvä kaakkoon kohti Kuuskosken kartanokokonaisuutta

Maisemapuut

- Kuuskosken puistokokonaisuus ja tienvierustan kuusi

Museot, nähtävyydet, polut

- Veräjänkorvan museo (Lahto)
- Hypöstenkosken polku: mm. teollisuushistoriaa
- Koskipirtin museotalo (entinen meijeri) ja Koskipirtti (entinen Kuuskosken väentupa)
- Kuuskoski: myllyhistorian merkkejä

Huomion ja vaalimisen arvoiset arkiset maamerkit

- 1-4 Makasiini
- 5-6 Aitta
- 7-8 Kaksi vierekkäistä aittaa

Kartta 5. Auran Kuuskoski – Pöytyän Riihikoski

LAAJOJA VIJELYAUKEITA, AVARIA NÄKYMIÄ

Sivuutetaan Kuuskosken saha, joka jatkoi itse Kuuskoskessa ollutta sahaa 1900-luvun alkupuolella. Sen jälkeen tie siirtyy Pöytyän puolelle. Merkinä rajasta on myös paikannimi Pitäjänvuori, joka on tietä idässä rajaavan kalliovyöhykkeen yksi huippu. Tie kulkee jälleen laajalle länteen ulottuvan peltoaukean reunaa, jokea seuraillen. Aurajoki avautuu näkyviin vesipintaa myöten.

Vähä-Kauloon mutka, suuret ahteet eli krotit ennen Lankkisten kylää ja Lankkisten taloparin suurten asuinrakennusten ja mahtavien karjarakennusten hallitsema mäki ovat osuuden kiintopisteitä.

Lankkisista lähtien tie kulkee jonkin matkaa mäensyrjän ja pellon rajassa. Avarat pellot aukeavat nyt joen suuntaan ja laajemmallekin sen itäpuolelle.

Lankkisten ja Riihikosken välillä tiemaisemassa on jälleen maamerkkeinä ja kohokohtina vanhoja arkirakennuksia. Saapuminen taajamaan on miellyttävä, ilman normaalia teollisuushallien ja peltoasutuksen yhdistelmää.

Tähtikohteet

- A Puhon uusi silta
- B Vähä-Kauloon asutus näkymän päätteessä
- C Anttilan ja Laurilan talopari
- D Manttaalin rakennuskulttuurikonaisuus

Maisemaportit ja rajakohdat

- Riihikosken vanha paloasema ja verstaas kehystävät tien (molempiin suuntiin)

Maisemaelämykset, huomionarvoiset näkymät

- Panoraama pohjoiseen: peltoaukea, Aurajoki, Puhon silta
- Näkymä luoteeseen Aurajoen varresta peltotasangolle
- Näkymä kaakkoon mutkittelevalle Aurajoelle
- Näkymä lounaaseen risteyksestä peltotasangolle
- Näkymä pohjoiseen peltoaukealle, lato maamerkinä
- Näkymä pohjoiseen kohti Vähä-Kauloon kylää – asuttu mäki tien kaarteeseen päätteessä
- Näkymä pohjoiseen kohti Laurilan ja Anttilan taloparia
- Näkymä koilliseen Aurajoen peltotasangolle metsäosuuden jälkeen
- Panoraama koilliseen: tiemaisema kaarteineen, Aurajoen peltotasanko
- Panoraama etelään: tiemaisema kaarteineen, Aurajoen peltotasanko, paloasema maamerkinä
- Näkymä koilliseen Aurajoen peltotasangolle Riihikosken keskustan jälkeen

Maisemapuut

- Riihikosken keskustan maisemamänty

5 Auran Kuuskoski-Pöytyän Riihikoski

1 km

Museot, nähtävyydet, polut

- Riihikosken polku: mm. laidunhistoriaa

Huomion ja vaalimisen arvoiset arkiset maamerkit

- 1 Kuivuri
- 2 Makasiini
- 3 Aitta
- 4 Makasiini
- 5 Vanha paloasema
- 6 Aitta
- 7 Myllyrakennus

Kartta 6. Pöytyän Riihikoski – Kirkonkylä

AITTOJA JA KYLÄPERINNETTÄ

Tie jatkuu Riihikosken tiensuuntaisen koivukujan saattelemana kohti Pöytyän kirkonkylää. Erillisten vanhojen tilakeskusten lisäksi tien varrella on Mustanojan komea kyläkokonaisuus, useita näyttäviä aittoja ja perinteinen kansakoulu pihoiheen.

Pöytyän kirkko länsitorneineen näkyy peltoaukealle jo kauas, sekin Auran kirkon tapaan yli kilometrin päähän. Lähempänä se peittyä epäedullisesti kuusirivin taakse. Matkan varrelle jää kiintoisa museo ja juhlapaikka: seurojentalo Kyntäjätupa ja sen viereinen Reppuniemen ulkomuseo.

Kirkonkylä on pienuudestaan huolimatta kulttuurihistoriallisesti arvokas. Sen seurakunnallisiin rakennuksiin kuuluvat kirkon lisäksi pappila, yli 200-vuotias merkkirakennus, hirsirakenteinen hautausmaan aita ja Alvar Aallon toimiston suunnittelema seurakuntatalo. Lisäksi kirkonmäkeä komistavat vielä hirsiaitauksen porttirakennus sekä pitäjänmakasiini. Rakennuskannasta on lisää muissa luvuissa.

Tähtikohteet

- A Mustanojan kylänmäkikokonaisuus
- B Pöytyän kirkontienoon arvokokonaisuus

Maisemaelämykset, huomionarvoiset näkymät

- Näkymä risteyksestä lounaaseen kohti Mustanojan kylänmäkeä
- Panoraama koilliseen: peltotasanko, kirkko maamerkinä
- Näkymä koilliseen kohti kirkonkylää ja kirkkoa
- Panoraama kaakkoon: pappila, hautausmaan hirsiaita, kirkko

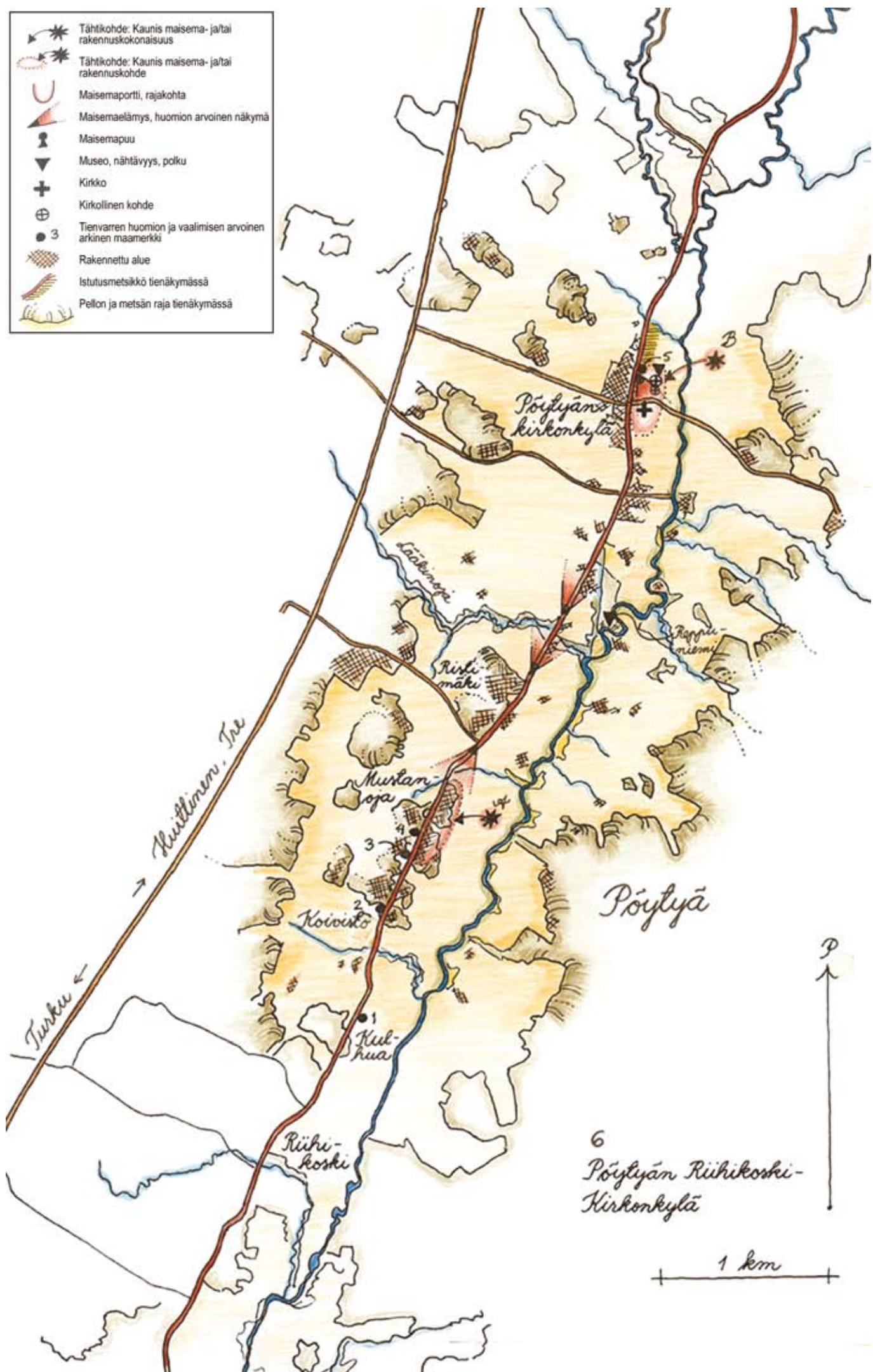
Museot, nähtävyydet, polut

- Reppuniemen ulko- ja maatalousmuseo
- Kyntäjätupa
- Pöytyän kirkko, vanha hautausmaa aitoineen, Alvar Aallon toimiston seurakuntatalo
- Pappilamuseo

Huomion ja vaalimisen arvoiset arkiset maamerkit

- 1-2 Makasiini
- 3 Aitta
- 4 Kaksi vierekkäistä aittaa
- 5 Muuntaja

- Tähtikohde: Kaunis maisema- ja/tai rakennuskokonaisuus
- Tähtikohde: Kaunis maisema- ja/tai rakennuskohde
- Maisemaportti, rajakohta
- Maisemaelämys, huomion arvoinen näkymä
- Maisemapuu
- Museo, nähtävyys, polku
- Kirkko
- Kirkollinen kohde
- Tienvarren huomion ja vaalimisen arvoinen arkinen maamerkki
- Rakennettu alue
- Istutusmetsikkö tienäkymässä
- Pellon ja metsän raja tienäkymässä

6
Pöytyän Riihikoski-
Kirkonkylä

1 km

Kartta 7. Pöytyän kirkonkylä – Jokeenhaara

MAHTITALOISTA MEIJERIIN JA MYLLYNPAIKKAAN

Pöytyän kirkonkylän jälkeen seuraava katseen pysäyttävä kohta on krottien yläpuolelle nouseva Raatikaisen kylä kaksine isoine taloineen. Yli-Raatikaisen mahtitalon rakennukset sijoittuvat aivan tien ääreen. Taloparin jälkeen tie lähestyy jokea. Maisema on taas uudenluonteinen: sitä elävöittää joen ja voimakkaasti aaltoilevan pellon liitto.

Tiereitillä seuraa kaksi maatalouteen liittyvää historiallista teollisuuslaitosta, Pöytyän osuusmeijeri ja Koskelankosken mylly. Väliin jää Vauranoja, jonka riihi-makasiinin ja läheisen aitan muodostama kokonaisuus on tiemaisemassa tärkeä. Kohdan historiallisia kerrostumia lisää vielä sudenkuoppa, minne johtaa polku joen yli.

Koskelankoskelta eteenpäin tiemaisema olisi kiintoisa tietä välillä hipovan mutkittelevan joen takia, mutta valitettavasti ranta on istutettu umpeen lähes kilometrin matkalta.

Tähtikohteet

- A Raatikaisen talopari
- B Pöytyän Osuusmeijerin rakennuskokonaisuus
- C Koskelankosken mylly-ympäristö

Maisemaelämykset, huomionarvoiset näkymät

- Näkymä pohjoiseen kohti Raatikaisen kylän taloparia
- Näkymä pohjoiseen peltotasangolle Yli-Raatikaisen jälkeen
- Näkymä lounaaseen Aurajoelle ja aaltoilevalle peltorinteelle, sauna maamerkinä
- Panoraama etelään: Aurajoki, kaksi torppaa, makasiini – rakennukset tasangon maamerkeinä
- Panoraama koilliseen: Huhtalan piha, tiemaisema, maisemapuu, meijerikokonaisuus
- Panoraama koilliseen: pelto, mutkainen tie, Vauranojan riihi ja aitta
- Panoraama lounaaseen: Aurajoki, Vauranojan aitta, tiemaisema

Maisemapuut

- Meijerin kohdan maisemamänty

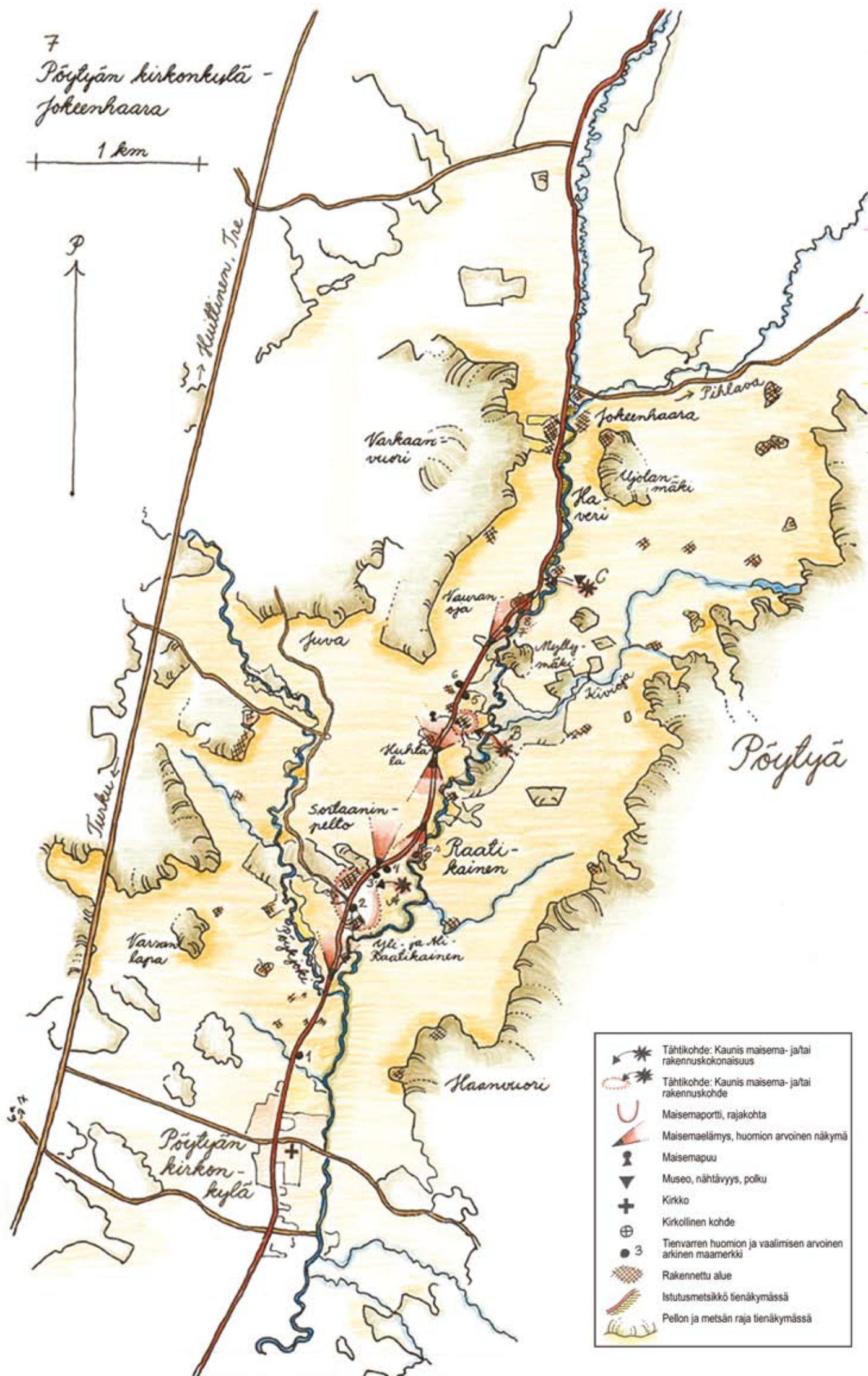
Museot, nähtävyydet, polut

- Koskelankosken myllykokonaisuus
- Kauempana: Pihlavan kartanon kulttuuriympäristökokonaisuus, Juvan kartano

Huomion ja vaalimisen arvoiset arkiset maamerkit

- 1 Lato (hirttä)
- 2-5 Makasiini
- 6 Lato (hirttä)
- 7 Riihi + puimalato
- 8 Aitta

Koskelankoski, Pöytyä.

Kartta 8. Pöytyän Jokeenhaara – Oripään keskusta

MAISEMAPUITA JA PURUOMAN KIEMUROITA

Aurajoen ja tien yhteisen taipaleen loppupäässä joki kulkee aivan tien tuntumassa ja muuttuu puroksi. Istutusmetsäosuudet Jokeenhaarasta pohjoiseen synkentävät muuten avointa maisemaa.

Haverin kulttuuriympäristökokonaisuuden jälkeen mutkitteluva purouoma, veistokselliset maisemapuut ja Kärilänmäen jyhkeä hahmo muodostavat mieleen jäävän kokonaisuuden. Maisema sulkeutuu uudestaan toviksi, sillä istutusmetsiköt peittävät jokinäkymän.

Oripäätä lähestyttäessä mittakaava muuttuu. Kapea purouoma uurttaa kiharaisen reitin vanhaan laidunmaisemaan, eikä tien varressa näy suuria tilakeskuksia. Keskustaan vie koivukäytävä. Oripään keskustassa on eri-ikäistä rakennuskantaa, jopa tilojen talouskeskuksia. Osuuskaupparakentaminen, eri-ikäiset viljamakasiinit ja 1950-luvun liiketalot luovat Oripäälle omaleimaisen ilmeen, joka paranisi, jos asfaltin määrä saataisiin aisoihin.

Tähtikohteet

- A Maisemapuun, peltomaiseman, jokiuoman ja saunarakennuksen kokonaisuus
- B Kärilänmäen, mutkitteluva jokiuoman ja rantaniityn kokonaisuus
- C Mutkitteluva jokiuoman ja rantaniityn kokonaisuus
- D Vanhan kirkonpaikan ja aitan muodostama kokonaisuus
- E Uotilan perinteinen pihapiiri

Maisemaportit ja rajakohdat

- Koivukuja johdattaa Oripään keskusta peltoaukean jälkeen

Maisemaelämykset, huomionarvoiset näkymät

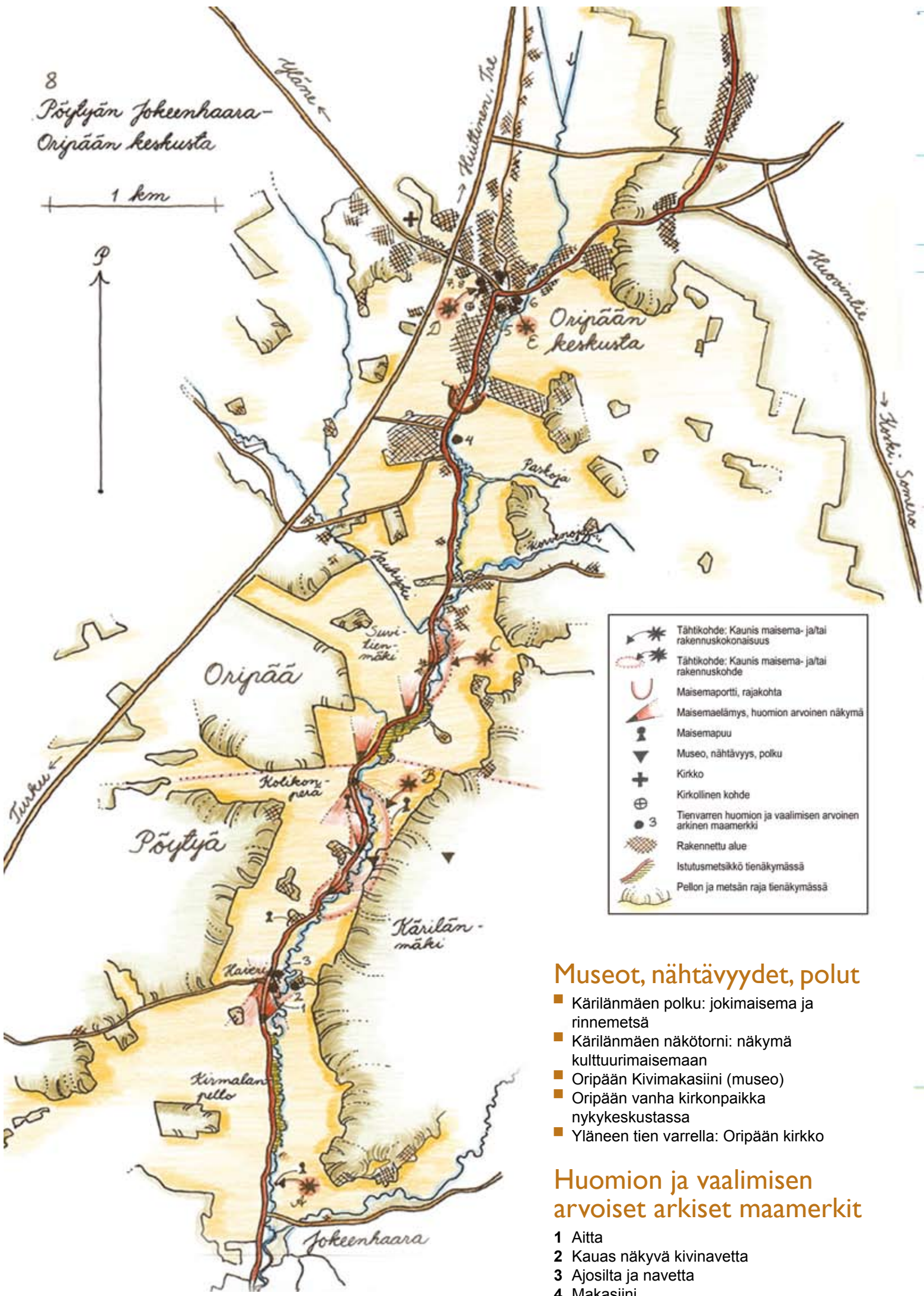
- Panoraama pohjoiseen: Aro-Haverin kivinavetta, Haverin aitta, tiemaisema
- Näkymä etelään peltoasangolle, Haverin aitta maamerkinä
- Näkymä koilliseen kohti Kärilänmäkeä ja jokiniittyä
- Näkymä pohjoiseen kohti maisemamäntyä
- Panoraama etelään: jokimaisema, maisemamänty, tien kaarre
- Näkymä pohjoiseen kaarteiselta tieltä kohti peltoasankoa: alkunäkymä
- Näkymä pohjoiseen kaarteiselta tieltä kohti peltoasankoa: näkymä laajenee
- Näkymä koilliseen jokiniitylle ja mutkitteluvaan jokiuomaan

Maisemapuut

- Maisemapuiksi kasvava mäntyryhmä talon yhteydessä
- Kärilänmäen tähtikohteessa tienvierustan maisemamänty (kartan merkki)
- Maisemamänty ja -kuusi jokiniityllä
Karttaan ei luettavuuden takia ole merkitty tienvarren maisemakatajia kuntarajalta pohjoiseen

8
Pöytyän jokeenhaara-
Oripään keskusta

1 km

	Tähtikohde: Kaunis maisema- ja/tai rakennuskokonaisuus
	Tähtikohde: Kaunis maisema- ja/tai rakennuskohde
	Maisemaportti, rajakohta
	Maisemaelämys, huomion arvoinen näkymä
	Maisemapuu
	Museo, nähtävyys, polku
	Kirkko
	Kirkollinen kohde
	Tienvarren huomion ja vaalimisen arvoinen arkinen maamerkki
	Rakennettu alue
	Istutusmetsäkö tienäkymässä
	Pellon ja metsän raja tienäkymässä

Museot, nähtävyydet, polut

- Kärilänmäen polku: jokimaisema ja rinnemetsä
- Kärilänmäen näkötorni: näkymä kulttuurimaisemaan
- Oripään Kivimakasiini (museo)
- Oripään vanha kirkonpaikka nykykeskustassa
- Yläneen tien varrella: Oripään kirkko

Huomion ja vaalimisen arvoiset arkiset maamerkit

- 1 Aitta
- 2 Kauas näkyvä kavinavetta
- 3 Ajosilta ja navetta
- 4 Makasiini
- 5 Ajosilta ja navetta
- 6-8 Aitta

Reitin jatko. Oripään keskusta – Virttaa

PELTOAUKEILTA KARULLE KANKAALLE

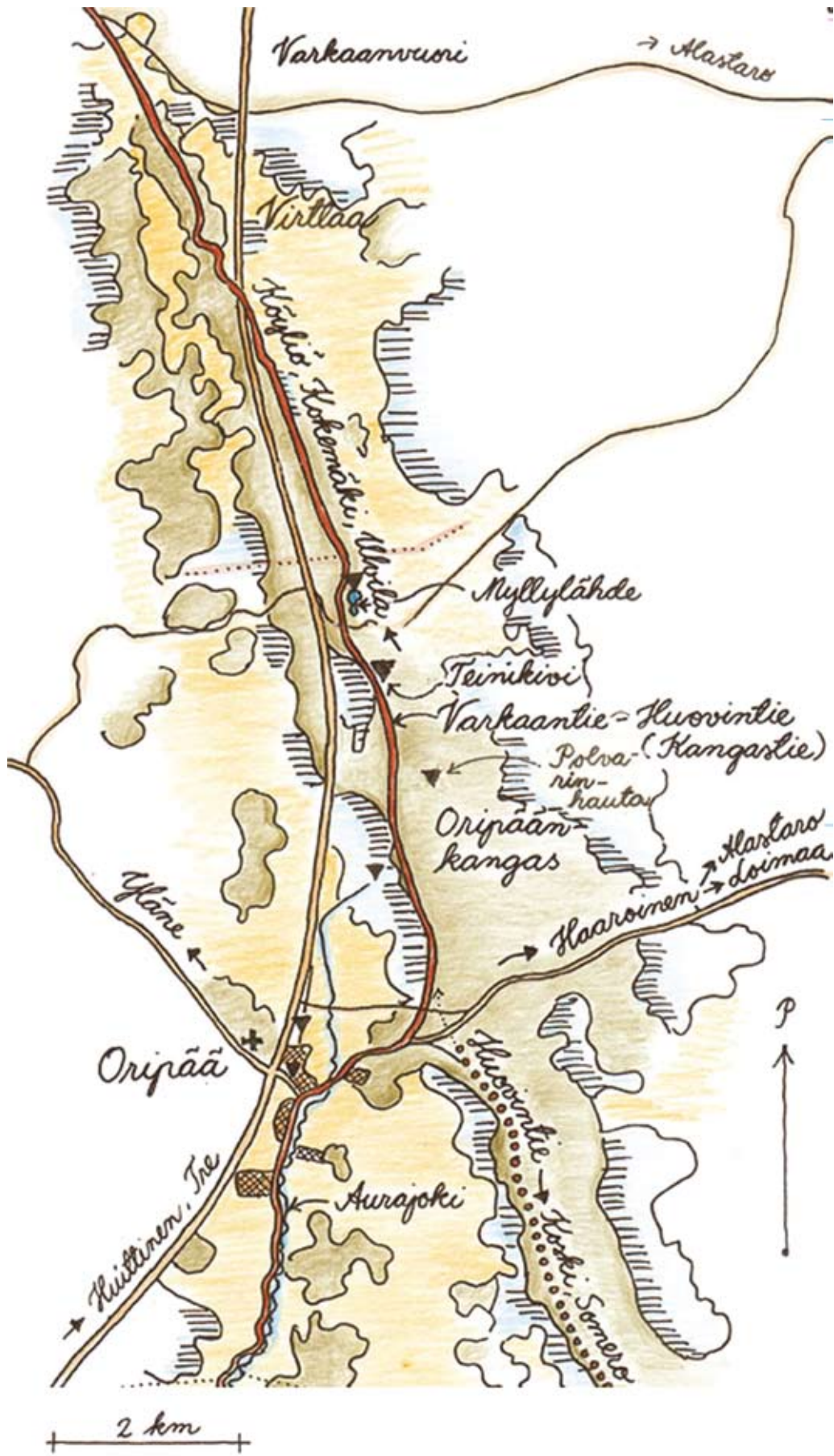
Oripään keskustan jälkeen tie tekee lähes suorakulmaisen mutkan, ylittää Aurajoen latvapuron ja yhdistyy parin kilometrin päässä kaakosta tulevaan keskiaikaiseen Huovintien reittiin. Tien nykyinen nimi on Kangastie. Se kuvaakin hyvin tietä, joka yhtäkkiä on siirtynyt kulkemaan hedelmällisten savipeltojen sijaan kuivalla kankaalla.

Ennen kuin Oripäänkankaan tieuralle päästään, tiereitti halkoo vielä vanhaa asutusta. Komeat, oripääläistä mallia olevat vilja-aitat kohoavat vastakkaisilla puolilla tietä. Siinä on jokilaakson 'viljatie' pohjoinen portti!

Nuorta männikköä kasvavalla kankaalla on lyhyellä matkalla useita matkailunähtävyyksiä: Aurajoen alkulähteelle johdettava pitkospolku, luontonähtävyys Polvarin hauta ja Teinikivi, historiallisesti merkittävä siirtolohkare. Suuren lammen kokoinen Myllylähde päättää Kangastien nähtävyydet. Tie vie kohti Virttaata ja siitä kohti Köyliötä, joka oli keskiajalla tärkeä kirkollinen keskus. Isoilla teillä ei ole yhtäkkiä päätettyä, ja niinpä tämäkin kuvattu tie, keskiaikaispohjainen, ei päättynyt Satakuntaan, vaan jatkui kohti Pohjanmaata.

Museot, nähtävyydet, polut

- Oripään Kivimakasiini
- Kauempana: Hartmannin mökki
- Mestauspaikka
- Aurajoen alkulähde ja pitkospuupolku
- Polvarin hauta
- Teinikivi
- Myllylähde

LUONTEVA TIE

Joen kumppani ja kylien yhdistäjä

VESI JA TIE

Tie seuraa Aurajokea sen latvoille asti. Vanhoista teistä Härkätie on yhdeltä osuudeltaan joen seurailija, mutta Aurajokilaaksossa joki leimaa koko tien. Joen ja tien tiivis kumppanuus jatkuu peräti 40 kilometrin verran. Turun Pennisilta, Aurajoen entinen ylityskohta, on nyt vain historiallinen muisto, mutta saanee samannimisen seuraajan. Turun keskustan jälkeen Aurajoki ylitetään seuraavan kerran vasta Oripään keskustassa.

Jokivarren asutus on ryhmittynyt joen länsirannalle hyvien viljelymaiden ääreen, joten tiekin juoksee sitä puolta. Muuhun tieverkkoon tie liittyy vanhastaan Auran ja Pöytyän kirkonkylissä sekä Pöytyän Lankkisissa (Piimätie) ja Jokeenhaarassa.

Erillisiä taloja on pitkin matkaa, ja niihin Aurajoen yli johtavat pikkusillat ovat kulttuurimaiseman kiintoisa lisä, esimerkiksi sillat Pöytyän Vauranojan ja Puhon kohdalla – vanha silta Vauranojalla ja modernin lennokka Puhossa. Toki joen toisella puolella on kyliäkin, niistä näkyvin historiallinen Auran Laukkaniitty. Laukkaniityn kohdalla joki, tie, silta, pellot ja asutus muodostavat ehjän maisemakokonaisuuden.

Keskiajalla kylästä kylään kulkeneet polut yhdistyivät yhtenäiseksi reitiksi. Kun asutus myötäilee jokea, tietäkin tuli joen seurailija. Teille oli jo keskiajalla määrätty leveys, nykymitoissa 5,9 metriä, mutta todellisuudessa tie oli ratsupolku, vaunuilla ajettava vasta 1600-luvulla. Lumettomaan aikaan kuljettiin tätä ”suvitietä”, mutta talvisin ajoreitti pohjoiseen saattoi kulkea pitkin helpokulkuisempia tasankoja.

Aurajokea seuraava tie ei noudata vanhojen teiden perinteistä kaavaa, jossa tie kulkee kovalla maaperällä alavien maiden reunoilla. Laaksossa on pitkiä jaksoja, joissa tällaista rinteiden reunaa ei ole. Omat vaikeutensa tien tekijälle muodostivat sivujokien jyrkkärantaiset ahteet eli saveen uurtuneet krotit. Sama vaikeus on edessä nytkin, jos tien tuntumaan halutaan kevyen liikenteen reittiä.

Aina ei Aurajokea pääse näkemään, vaikka tie kulkee sen vieressä. Joskus näkymän esteenä on istutusmet-sikkö, usein se, että jokiuoma uppoaa peltotasankoon. Parhaiten joen ja tien liitto toteutuu Auran Laukkaniityn, Pöytyän Raatikaisen ja Oripään Paltankulman kohdalla sekä Kuuskosken ja Pöytyän Puhon välillä. Aurajoessa on ollut kymmeniä myllyjä, mutta vain Auran Hypöistenkoskella ja Kuuskoskella sekä Pöytyän Koskelankoskel-la myllykoski tulee osaksi nykyistä tiemaisemaa.

Auranajokilaaksoa esittelevän tien parhaimpia valtteja on sen eheä ilme. Asutusta ei ole juuri tuotu vanhaa tiereittiä reunustaville peltoaukeille. Tätä ainutlaatuista piirrettä pitäisi vastedeskin vaalia.

ASUTUS: KYLÄT JA PIHAPIIRIT

Pohjoiseen päin ajettaessa Liedon Mäkkylä on hyvä aloituspaikka, kun tarkastellaan tien varren vanhaa kyläasutusta. Mäkkylän ja viereisen Nautelan kylän rinteillä on asuttu ainakin rautakaudesta lähtien. Tien varren asutus tästä pohjoiseen syntyi keskiajalla. Tuolloin hallittiin jo savisemmankin pellon viljelytekniikka.

Keskiajan kylätyyppeinä olivat ryhmäkylä ja rivikylä. Asutus ryhmittyi tiiviisti kyläntontille kylän yhteisen pelto- ja niittyalueen äärelle toisin kuin rautakaudella, milloin kylän talot sirtoutuivat maisemaan hieman hajalleen. Mäkkylä, Auran Laukkaniitty ja Pitkäniitty sekä Pöytyän Mäkiäinen ja Mustanoja ovat edelleen perinteisiä ryhmäkylä, nyky-Suomessa harvinaisuuksia. Talot eivät kuitenkaan enää sijaitse keskiaikaisilla sijoillaan.

1700-luvun isojako ja myöhempi uusjako ovat aiheuttaneet suuria muutoksia asutuksen sijoittumiseen: isojakoasetuksen tavoite oli jakaa pellot talokohtaisiin kokonaisuuksiin ja hajottaa ryhmäkylät. Vanhat ryhmäkylät ovat näkyvissä ns. Kuninkaan kartastossa (ks. Aiheesta enemmän -luettelo selvityksen lopussa). Kulkijan kannattaa katsoa tiereitin kulkua ja asukkaan vaikkapa oman asuintienoonsa maankäyttöä 1700-luvulla.

Kaikki vanhat tilat eivät ole kuuluneet kyliin. Keskiajalla viidesosa tiloista oli ns. yksinäistaloja. Tien varrella sijaitsee muutamia historiallisia tiloja, joita kutsutaan usein kartanoiksi. Joukkoon kuuluu ratsutiloja, rälssitiloja ja kirkontiloja. Tällaisia historiallisesti merkittäviä tiloja ovat esimerkiksi Turun Metsämäki, Liedon Nautela, Auran Isotalo ja Kuuskoski, Pöytyän Raatikainen ja Haveri sekä Oripään Uotila. Suurtiloihin kuului torppia jo aiemmin, mutta 1800-luvulla torppia saivat perustaa tavallisetkin tilat. Torpat levittäytyivät vanhan asutuksen jatkoksi, jotkut tienkin varteen.

Ilman historiantuntemustakin tien varrelta voi poimia kiintoisia asutuskokonaisuuksia. Hauskoja ryhmiä tie-maisemassa muodostavat ryhmäkylänsä lisäksi Auran Leinakkalan kolmen maatilan kokonaisuus sekä tilaparit Pöytyän Lankkisissa ja Raatikaisissa.

Liedon Nautelankoskelta Auran Simolaan asutus muodostaa pitkän, melkein yhtenäisen nauhan, joka puretuu loivien mäkelänteiden itärinteille, tien ja jokilaakson yläpuolelle. Nykyrakenteessa vanhat tilakeskukset, pienet torpat ja mökit sekä uudemmat omakotitalot vuorottelevat, mutta asutuksen rakenne on perinteinen.

Ikivanhan pihatyyppin, ulkomaailman uhilta suojaavan umpipihan, voi paikoin hahmottaa reitin varrella piharakennusten avulla, mutta missään sitä ei ole jäljellä ehjänä. Jotain perinteistä on kuitenkin aistittavissa myös tienvarren maatilojen nykypihhoissa. Useat vanhojen tilojen pihhoista ovat vieläkin vähäpuustoisia, joten rakennuskantaa pystyy tieltä käsin katselemaan; 1800-luvullahan pihapiirissä ei ollut juuri lainkaan puita.

Tie tulee asutuksen sisään: monella tilalla asuinpiha on tien toisella puolella, maatarakennukset toisella. Se vie ajatukset suoraan keskiaikaan, jolloin tie kiemursi usein 'miespihan' ja 'karjapihan' välistä.

Kylät muuttuivat voimakkaasti 1800-luvun lopulta lähtien, kun niihin alkoi tulla palveluja, kauppia ja kouluja. Tien tuntumaan syntyi aiempien myllylaitosten lisäksi sahoja, meijereitä ja muita teollisuuslaitoksia. Nyt kyläkaupat ja verstaat ovat lopettaneet toimintansa – monelle kylälle on jäänyt vain alkuperäinen perustehtävä eli asuminen ja yhteisöllisyys.

Laukkaniitty avautuu näkymään kauniin kertovana: kylä on ollut sijoillaan "aina". Nimikin viittaa rautakauden sipuliin, nurmilaukkaan. Laukkaniitty, Aura.

Maisemaa myötäilevä tie pujahtaa usein asumusten ja talousrakennusten välistä - nykypäivän kulkijalle harvinainen kokemus. Vauranoja, Pöytyä.

Asutus sijoittui keskiajalla tiiviisiin ryhmäkyläin. Isojako hajotti useimmat, mutta joen äärellä on vielä muutama perinteinen kylä. Pitkäniitty, Aura.

Kolmen maatilan rakennusrypäs ilahduttaa silmää. Asutus sijoittui ennen rinteille peltojen yläpuolelle, jos se vain oli mahdollista. Leinakkala, Aura.

RAKENNUSTENTIE

Historian koko kirjo

RAKENNUSKULTTUURIN JA TYYLIIEN ELÄVÄ NÄYTTELY

Ajoreitti Turusta Oripäähän esittelee suuren osan Suomen rakennustyyleistä keskiaikaisesta kirkosta alkaen, ja maallisia rakennuksia on vähintään 250 vuoden ajalta. Rakennuksen ikä on kuitenkin suhteellinen käsite. Usein taloja on vaurauden kausina eri tavoin muutettu, ja ulkoasu on useimmiten eri kaudelta kuin rakennuksen runko. Esimerkiksi Liedon Tammentaan Hiiskun perusosa on tehty 1800-luvun puolivälin jälkeen, mutta kookas siipiosa on vuodelta 1920. Julkisivun muutosta voi tutkia Pöytyän Lankkisten Laurilassa: rakennus on 1880-luvulta, mutta ulkoasu vuodelta 1925 tuolle ajalle tyyppillisine ikkunadetaljeineen. Luvun esimerkit ovat pääosin tieltä käsin nähtävästä asuinrakentamisesta.

Tyyliesimerkkejä 1700-luvulta 1900-luvun alkuun

Tienvarren rakennuskannan puhuttelevuus syntyy kokonaisuuksista, joihin kuuluu niin asuinrakennuksia – juhlavista päärakennuksista mökkeihin – kuin arjen rakennuksia. Mutta rakennuksia voi katsoa myös eri aikakausien ja rakennustyylilien erillisinä esimerkkeinä.

1700-luvun rakentamista on selkeästi näkyvissä vain Maarian pappilassa ja Turun Metsämäen kartanossa. Metsämäen taitekattoinen, puinen päärakennus on 1700-luvun kartanoissa yleistä tyyppiä. Toki monen muunkin rakennuksen näkymättömänä ytimenä on 1700-luvun rakennus, esimerkiksi Liedon Nautelassa. Pöytyän Mäkiäisten Määhärissä ja Riihikosken Manttaalissa nykyisten päärakennusten alkuperä on 1700-luvulta, mutta ulkoasu on muuttunut.

Pöytyän mahtavankokoinen, leveärunkoinen, kaksikerroksinen pappila 1800-luvun alusta on tyyliltään eleeöntä uusklassismia, joka edelsi myöhempää, koristeellisempaa empireä. Talonpoikaisrakennukset pohjautuivat edelleen parituparatkaisuun ja rakennusta pidennettiin tarpeen mukaan esimerkiksi päätykamareilla.

Maaseudun vanhakantaista umpipiharakentamista edustaa Liedon Mäkylän Alinikula, jonka pihaan on ajettu rakennuksen keskellä olevasta aukosta, pienempiä 1800-luvun rakennuksia esimerkiksi Tammentaan Mattilan vanha päärakennus ja Sikilän Kuusela Liedossa.

Vuosisadan alkupuolen uutta 'korkeatyyliä' on säilyttänyt parhaiten Liedon Hakulan Iso-Ketolan vanha tyhjillään oleva päärakennus. Nykykunnostaan huolimatta se kertoo aikakauden uusista vaikutteista; talonpoikaisrakentamiseen otettiin piirteitä virallisemmasta rakentamisesta. Aumattu katto, kuusiruutuiset ikkuna-aukot levollisesti rytmitettyinä ja ullakkokohdan vaakalistoitus – uusklassismista omittuja yksityiskohtia,

Kuuskosken kartanon päärakennus, Aura.

jotka soveltuivat myös puurakentamiseen. Myös edellä mainittu Määhäri kuuluu samaan antiikista innoitusta saaneeseen tyyliperheeseen: julkisivun vaakalaudoitusta rytmittävät leveät, pylväitä kuvaavat pilasterit.

Vuosisadan edetessä ulkoasun tyylit vaihtuivat, vaikka itse asuinrakennusten hirsirunko säilyi perinteisenä joko konkreettisesti (vain julkisivut muodistettiin) tai rakentamisperiaatteeltaan. 1800-luvun monimuotoiset kertaustyyliet kotiutuivat tänne yksinkertaistettuina, julkisivun yksityiskohtina. Sahauksen koneistuminen toi profiloituneita höylälaudat, joita käytettiin vuosisadan lopulla julkisivut kentiin jakamalla ja kahtalaisesti laudoittamalla, helmat ja vinttiosa pystysuuntaan, väliosa vaakasuuntaan.

Lehtisahaustekniikka, joka kuului ns. sveitsiläistyyliin, toi esimerkiksi koristeelliset, rei'itetyt päätykoristeet (Auran pappila) ja samoin työstetyt otsalaudat sekä pykälöidyt julkisivulistat (Pöytyän Yli-Raatikainen) vanhempien, kivirakentamisesta vaikutteita saaneiden yksityiskohtien tilalle. Sorvaukset toivat oman lisänsä tähän puuloitteluun.

Tiuhasti vinoruudutettuja 'pitsisiä' ikkunoita näkyy vieläkin niin kuisteissa kuin vinttikerroksissa. 1800-luvun lopun kertaustyyliä moitittiin joskus nikkarityyliksi. Nimi on kuitenkin positiivinen, kun ajattelee tien varren rakennusten taidonnäytteitä, kuten Riihikosken Manttaalin tai Pöytyän Lankkisten Anttilan vintinikkunoita.

Hyvä esimerkki 1800-luvun lopun virallisesta rakentamisesta on poikakodin vanha rakennuskanta nykyisessä Auran Käyrän työsiirtolassa ja hieman maltillisemmasta Auran Kirkonkulman koulumiljööstä. Vaikutteiden leviämistäkin voi tutkia: esimerkiksi pappilan edellä mainittu päädyn yksityiskohta omittiin viereisestä poikakodista.

Vuosisadan vaihteessa saatettiin rakentaa vielä hyvin perinteisesti (Yli-Raatikaisen pihan syytinkirakennus) tai uudenaikaisesti, kuten Kuuskosken kartanon päärakennus, jossa sekä yksityiskohdat että yleisratkaisu torjuneen edustavat jugendtyyliä.

Yleisesti ottaen hirsirakennustekniikka rajoitti talon muotoa ja aukkojen kokoa, mutta ikkunalistoituksissa voitiin leikitellä – näin esimerkiksi Auran Asemansedun vanhassa koulussa. Sen koristeellisilla listoilla on kiintoisia yhteyksiä, sillä ne ovat kopioita Kuuskosken kartanon, koulun lahjoittajatalon, ikkunalistoista. Vielä Pöytyän Mustanojan Räikässäkin kohtaa yllättäen samat yksityiskohdat.

Joskus jugendtyyli näkyi vain ikkunoiden uudessa jaossa: T-ikkunoiden puitteet jaettiin pienempiin osiin Liedon Tammentaan työväentalon tapaan. Tyylipuhtain esimerkki tiesedun jugendista on Oripään kirkkomaan porttirakennuksen portti.

1800-luvun yksityiskohdissa näkyy piirteitä eri tyyli suunnista. Päälinjat juontuvat hirsirakennustekniikasta. Poikkipääty ja yläikkunat viittaavat 1800-luvun loppuun. Väritys on ajan henkinen. Koskenpää, Viilala, Aura.

1900-luvun uusi aika

Uuden vuosisadan alkupuolella jugend vaikutti vielä pitkään. Vasta 1920-luku toi uuden tyylin, paluun yksinkertaisempaan julkisivuun. Tyyliin kuuluvat symmetria, poikkipäädtyt, päädyn puolelle korvakkeiksi kääntyvät räystääslistat, nurkkien jopa harkkomaisesti jaotellut korostukset ja puolipyöreät ullakonikkunat. Puurakennuksissa tunnusmerkkejä ovat lisäksi pystyrimaverhous ja pyöreät nelijakoiset ullakonikkunat. Pöytyältä löytyy hyviä esimerkkejä. Luvun 3 alussa mainitulle Lankkisten Laurilan julkisivulle on sukua Kulhuan Uusitalo.

Aurajoen alueella toimi jonkin aikaa rakennusmestari F. R. Koskenheimo. Päivölän talo Auran Asemanseudun vanhan puukoulun vieressä on hänen 1920-luvulla suunnittelemansa. Talon nurkkakorostukset herättävät huomiota.

Rakennusmestari Onni Touru oli ajan tuotteliaimpia maaseudun suunnittelijoita. Monia hänen rakennuksiaan osataan jo nimetä, mutta kenttä oli todella laaja – seurojentaloista ja meijereistä asuin- ja karjarakennuksiin – ja töiden määrä tuhatlukuinen. Monessa tienvarren asuinrakennuksessa on selvästi tourumaisia piirteitä, mutta muutama pöytyäläinen asuinrakennus tiedetään varmasti Tourun suunnittelema: Vauranajan Huhtala ja Kulhuan Arkkila. Tourun vanhempaa tuotantoa on Riihikosken keskustassa sijaitseva sairaalarakennus.

Julkisista rakennuksista Pöytyän Mustanojan koulu – sekin Onni Tourun suunnittelema – edustaa myös tätä

Sodan jälkeen rakentamisessa palattiin perinteisiin. Aumatut tiilikatot ja vankat, rapatut seinät - luotettavaa ja turvallista. Asemanseutu, Aura.

'Historiaa havisevalla' kirkkohistoriallisella tieosuudella voi katsoa myös yksityiskohtia: vanhaa kivijalkaa, seinää. Maarian pappila, Turku.

1920-luvun klassismia, samoin entinen suojeluskuntatalo, Kyntäjätupa. Samaan aikakauteen kuuluvaksi voi laskea vielä Alvar Aallon toimiston suunnitteleman Pöytyän seurakuntatalon, joka on malliltaan vielä perinteinen, vaikka valmistaikin funktionalismin eli funkiksen aikakautena 1932.

Klassismi jäi vanhanaikaiseksi, kun esiin murtautui uusi aika. Funkiksen aikakausi alkoi Turun tienoilla 1920-luvun lopulla, mutta maaseudulla uuden tyylin rakennuksia alkoi näkyä vasta 1930-luvun puolivälissä. Tien varrella on funkiksesta kaksi esimerkkiä. Toinen on Kartemon asuin-liiketalo Riihikosken keskustassa ja toinen suutari Vuoren rakennuttama kaksikerroksinen omakotitalo, "Saapasnahkatorniksi" kutsuttu. Jälkimmäinen sijaitsee Hypöistenkosken tuntumassa, hauskasti vanhan puukoulun ja Päivölän aloittaman tyylijanan jatkona.

Paluu perinteisempään rakentamiseen, materiaalien monipuolinen käyttö sekä järkevyyt leimaavat Auran Asemanseudun ja Oripään keskustan 1950-lukulaisia kivirakenteisia liikerakennus-talopareja. Tyypillisiä 1950-luvun yksityiskohtia ovat aumakatot tiilikatteineen, seinästä ulkonevat pikku parvekkeet, kupari ja keraamiset laatat yksityiskohtissa, luonnonkivi ovenkehysissä ja portaissa, rappauspinnat, liuskekivi kivijalan ja terassien verhouksena ja lennokkaasti muotoillut metallikaiteet. Haverin koulu on hieman modernimpaa mutta vielä kodikasta puurakentamista.

Sotien jälkeinen rakentaminen oli vielä käsityötä. Suuri muutos tapahtui 1960-luvulla, kun alkoi elementtirakentamisen aikakausi. Tämä lähiöitä varten kehitetty teollinen tuotantomenetelmä on saanut jälkikäteen paljon kritiikkiä. On mahdollista, että tulevaisuudessa – nykyhetkeä arvioitaessa – kritisoidaan valmistaloja, jotka ovat eri aikojen tyylipiirteitä yhdisteleviä sekoituksia ilman yhteyttä maisemaan tai toisaalta omaan aikaansa. Onneksi tien varrella ei ole erityisen voimakkaita esimerkkejä kummastakaan suuntauksesta. Nykytyyliä tarkka arviointi tehtäkään kuitenkin myöhemmin – lähelle on vaikea nähdä!

Katteet, seinien vuoraukset ja kivijalat

Tienvarsitaloja suojaavat perinteiset katemateriaalit: keraamiset eli poltetut savitiilet, betonikattotiilet, saumattu pelti ja kattohuopa. Aiemmin katteena olleita päreitä näkee niin ikään, mutta vain silloin, kun ne ovat paljastuneet myöhemmän katteen vaurioituttua. Päre on siis aikoinaan jätetty keraamisen tai betonisen katteen alustaksi.

Poltettuja savikattotiiliä alettiin käyttää yleisemmin 1900-luvun alkupuolella. Sotien jälkeen oli paljon paikallista betonikattotiilen valmistusta, ja asuinrakennusten lisäksi suuri osa talousrakennuksista sai betonitiilikatteen. Kiviaineiset katteet ovat saaneet painonsa takia usein tuomion. Paino-ongelma ei asuinrakennuksissa ole useinkaan merkittävä, suurempi se on mahtavissa makasiineissa, jos päre on vaihdettu betonikattotiileksi ilman tarpeeksi järeitä vahvistuksia. Poltettua savitiiltä ladottiin katoille vielä 1950-luvunkin uudisrakennuksiin, esimerkiksi Auran keskustan ns. Säästöpankin taloon, jonka kattoon tiilet yhä edelleenkin suojaavat.

Talonpoikaisia asuinrakennuksia suojattiin 1800-luvulla aluksi käsin sahatuilla, paksuilla pontatuilla

pystyлаudoilla. Myöhemmin, sahalaitteiden kehittyttyä, pystyлаudoituksen raot peitettiin rimoin: tällainen talo on esimerkiksi tietä reunustava Uotilan punamullattu asuinrakennus Oripään keskustassa. 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun tyyli maailmaan kuuluu julkisivun elävöittäminen vaaka- ja pystyлаudoituksen yhdistelyllä, kuten Riihikosken vanhassa lääkärin talossa ja Manttaalin päärakennuksessa.

Kivijaloista voi tehdä päätelmiä talon iästä – ei tosin aivan pitävästi, koska vanhoja hirsirakennuksia on siirretty uusille sijoille. Perussääntö on se, että luonnonmuotoisista kivistä tehdyt kivijalat ovat vanhimpia, yhdeltä sivulta lohkotut mutta muuten vapaamuotoiset usein 1800-luvulta ja säännöllisiksi harkoiksi työstetyt 1800-luvun lopusta ja 1900-luvun alusta.

Maarian pappilan vanhemman päärakennuksen matala kivijalka on ladottu pienistä kivistä. Se on kiinni tiessä, joten sitä pääsee katsomaan läheltäkin. Pöytyän pappilan ja Liedon Sikilän Ruonan kivijalat ovat samantapaiset. Liedon Tammentaan Mattilassa pienen joenpuoleisen asuinrakennuksen korkea kivijalka on koottu komeista vapaamuotoisista lohkokivistä. 1900-luvun alun harkkokivisiä kivijalkoja näkee paljon. Esimerkiksi Auran Pitkäniityn Heikan päärakennuksen ja Pöytyän Yli-Raatikaisen syytinkirakennuksen kivityöstöä voi ohikulkijakin helposti tarkastella.

Joskus vanha kivijalka on 'modernisoitu' eli peitetty yhtenäisen ilmeen saamiseksi betonikuorella. Ratkaisu on talon kunnon kannalta huono, koska laudoituksen ulkopuolelle ulottuva betonipaksunnos voi muodostaa vettä hirren alle ohjaavan hyllyn, lopputuloksena hirren lahoaminen. Betoninen kuori siis esitti uutuutta, betonista kivijalkaa. Oikeita betonisia perustuksia alettiin rakentaa 1920-luvun loppupuolella.

Maalityypit ja väritys

1700-luvulla arvorakennusten väri oli punamulta. Talonpoikaistalojakin alettiin vähitellen maalata punamullalla, isoimpia taloja ainakin 1800-luvun puolivälistä lähtien. Listat maalattiin silloin valkoisiksi. Riihikosken Manttaalin pihapiirin vanhempi asuinrakennus on esimerkki tällaisesta julkisivun värittämisestä. Vauraammassa rakentamisessa suosittiin profiloitua höylälaudasta tehtyä ulkovuorausta. Se maalattiin vaaleilla öljymaalilla, usein keltaisella, ja sitä korosti valkoinen listoitus. Riihikosken kupeessa olevan Mäkiäisten Määhärin uudempi päärakennus, joka on rakennettu 1800-luvun puolivälissä, kuvaa hyvin tällaista uusklassismin liittyvää väriajattelua.

Vuosisadan lopulla – kertaustyylien aikana – ja 1900-luvun alussa – jugendin kukoistusvaiheessa – väriperiaate öljymaalatuissa julkisivuissa oli päinvastainen: tummat listat vaaleammalla pohjalla. Liedon Mäkylän Vuorela ja Auran Asemanseudun Koskenpää on maalattu tuon aikakauden mukaisesti tummemmin korostuksin. Kuuskosken 1800-luvun puolesta välistä peräisin oleva vanha päärakennus laajennettiin 1800-luvun lopussa, ja sen väritys noudattaa ajan tyyliä: vaalean jugendhenkisen "puulinnan" julkisivukentät ja ikkunat on rajattu tummanpunaisiin listoihin.

1920-luvulla puurakennuksissa palattiin valkoisten listojen ja tummempien seinien aikaan. Rapatut tiilirakennukset maalattiin tuolloin jo kokonaisuudessaan vaaleiksi. Funktionalismi 1930-luvulla toi vaalean yleisvärityksen puurakennuksiinkin. Listoja ei funkkistyyliin

vaikutuksesta enää korostettu, ja tämä neutraali tyyli jatkui pitkään vanhempienkin rakennusten uusintamaalauksessa.

Laudoitustyyli ja siihen liittyvät maali- ja värivalinnat ovat vaihdelleet aikojen mukana. Esimerkki Pöytyältä valaisee asiaa. Vuonna 1802 valmistunut pappila oli pitkään hirsipintainen. Vuodelta 1815 on tieto laudoitamisesta ja vuodelta 1825 punamultamaalista. Vuonna 1879 todetaan, että listat ja ikkunat oli maalattu öljymaalilla. Voisiko tuosta tiedosta päätellä, että itse seinissä oli edelleen keittomaali? 1930-luvun mustavalkoisessa kuvassa näkyy valkoinen listoitus ja hieman tummempi seinä. Nykyinen harmaanvalkoinen yleisväritys on vain yksi lyhyt vaihe talon värihistoriassa.

Uusklassismin levollisia piirteitä: leveä vaakalaudoitus, juhlanan niukka ikkunalistoitus, nurkkien korostus, vaalea väritys. Määhäri, Mäkiäinen, Pöytyä.

Kaksi aikakautta! Vanha rakennus: punamullattu pystyлаudoitus, perinteiset ikkunat. Uusi: koristeelliset ikkunat ja vuoraus. Manttaali, Riihikoski, Pöytyä.

Siellä täällä huomaa poikkeavan värityksen: vinttiosa keltainen, alaosa punainen. Maalit olivat ennenvanhaan keittomaaleja. Yli-Raatikainen, Pöytyä.

ARJEN RAKENNUKSETKIN RAKENNUSPERINNETTÄ

Vielä 1900-luvun jälkipuolella ajateltiin, että arvorakennuksia voidaan hoitaa ja kunnostaa, mutta arkirakennuksista ei ole niin väliä. Näin on toimittukin ja arjen rakennuksia yleisesti hävitetty, milloin rahan, milloin työvoiman, milloin innostuksen ja tarmon puutteessa. Viime aikojen kiinteistöverokin on saattanut vaikuttaa omistajien päätöksentekoon. Siksi onkin yllättävää, miten paljon vanhoja, nyt ehkä käyttämättömiä arkirakennuksia tien varrella vielä on.

Vaikka juhlat kohteet antavat tielle arvoa, kiintoisaksi tien tekee juuri tämä vanha makasiinien, aittojen, navettojen ja meijerien maailma – ja nykyajan maatalousrakennukset, joista muodostuu tulevaisuudessa menneisyys.

Puiset arkirakennukset aitoista kuivureihin

Maaseudun talousrakennusten koko on kasvanut huomattavasti jo puolenkin vuosisadan kuluessa – puhumattakaan vertailusta sadan vuoden takaiseen rakennuskantaan. Rakennusten suhteet ja koko määräytyivät tuolloin hirren pituudesta. Suurmaisemassa näkyi hirsilatoja, riisiä ja aittoja, ja karjapihaa reunustivat kanalat, sikalat, lampolat, tallit ja pienet navetat (tosin suurtiloilla oli jo alettu isojen kavinavetoiden rakentaminen). Koskien äärellä oli joukoittain pieniä myllyihin

Mahtavankokoinen menneen monumentti. Se on nyt juhlava ja jylhä näky - aikanaan arkinen käyttörakennus. Uotilan lato, Oripään kirkonkylä.

Kuivurilla on tuskin arkkitehtia, ja se lienee rakennettu monessa vaiheessa - silti se on tiellä kulkijan vaikuttava maamerkki. Vanhatalo, Kinnala, Aura.

ja sahoihin liittyviä rakennuksia. Maatalouden puinen rakennuskanta on säilynyt tien äärellä huomattavasti paremmin kuin teollisuuden.

Pitäjänmakasiinit komistavat vieläkin kirkonkylä ja aitat pihojen edustoja tien varrella. Vilja-aitoissa onkin juhla-va ulottuvuus: ne ovat olleet pankkeja ja aarrelippaita. Vanhemmat aitat, kuten Pöytyän Mustanojan ja Auran Pitkäniityn Ylikylän aittaparit, ovat harmaita ja hirsipintaista, muut useimmiten punamullattuja ja laudoitettuja. Selvityksen karttoihin on poimittu tienvarren aittoja. Erityisesti Pöytyän ja Oripään alueen tienvarren aitoissa on hienoja klassisia detaljeja, ja aitat muodostavat aivan kuin tyyliperheen 1800-luvun puolivälistä.

Hirsilatoja on tien lähituntumassa vain kaksi, mutta lautaseinäisiä latoja eli varsinaissuomalaisittain 'makasiineja' lukuisia sekä tiessä kiinni että kauempana, viljelymaisemaa rytmittämässä. Makasiineja alettiin rakentaa sahauksen tultua edullisemmaksi ja karjanhoidon tehostuttua. Huippuvaihe oli 1920- ja 1930-luvulla. Makasiinien joustavan runkorakenteen takia notkahtaneetkin ladot voidaan ryhdistää kotikonstein. Makasiineja ei siis kannattaisi kevyin perustein hävittää, vaan niitä pitäisi hoitaa. Nykyaikana vastuunkantajia voisi tarvittaessa tulla ulkopuoleltakin, kun kyseessä on maisemassa tärkeä rakennus. Vaikka karjanhoito on täältä Viljatien äärellä lähes loppunut, makasiineja voi nyt ja tulevaisuudessa käyttää muuhun tilaa tarvitsevaan säilytykseen.

Arkirakennukset kantavat asuinrakennusten tapaan aikansa tyylipiirteitä, vaikka käytännöllisten tarpeiden takia tämä puoli ei useinkaan tule mieleen. Kattomuodot, listoitukset, ikkuna-aukkojen muodot ja ikkunoiden puitejako vaihtelevat aikakaudesta toiseen. Hyvä esimerkki aikakauden tyylistä arkirakennukseen sovellettuna on Auran Laukkaniityntien risteyksessä oleva Juhantalon viljamakasiini, joka edustaa 1920-luvun klassismia.

Piharakennuksista löytyy vanhaa kierrätysajatteluaikin – esimerkiksi käytöstä poistetut asuinrakennuksen ikkunat ovat monesti saaneet siellä uuden tehtävän.

Yksinkertaiset makasiinit ovat yllättäen tienvarren uhanalaisimpia rakennuksia. Ne on haluttu nostaa karttatarkastelussa esiin, tavoitteena innostaminen niiden hoitoon.

Kiviset arkirakennukset ja -rakenteet meijereistä ajosiltoihin

Savisessa peltolaaksossa näkee yllättävän paljon kivrakenteita. Komeita kivijalkoja on käsitelty edellä. Sadan vuoden ikäistä kivrakennuserrostumaa edustavat tienvarren muutamat kavinavetat ja Oripään kivimakasiini. Pöytyän Lankkisten Anttilan vapaamuotoisista lohkareista koottu kavinavetta on komea muistomerkki isojen karjojen ajasta, samoin tielle kauempaa hämmöittävä Pöytyän Aro-Haverin lohkokivinen navetta.

Lankkisista löytyy toinenkin esimerkki merkittävästä karjarakennuksesta. Turusta päin ajettaessa Laurilan mahtavankokoisen taitekattoisen tiilinavetan puinen pääty hallitsee kylänäkymää. Navettarakennus on yksityiskohtiaan myöten tyypillinen ajalleen, 1920-luvulle. Auran Leinakalasta tunnetaan Onni Tourun suunnittelema Ylhäisten navetta 1930-luvulta. Mutta

uudemmatkin rakennukset voivat olla maisemassa tärkeitä, kuten Auran Leikolan Keskitalon navetta 1900-luvun puolivälin tienoilta.

Navettojen yksityiskohdat, kiviset tai kivituentaist ajosillat, tuovat navettahistorian tiemaisemaan. Suoraan tieltä lähtee ainakin puoli tusinaa muistojen siltaa, ensimmäinen Liedon Mäkkylässä ja viimeinen aivan Oripään keskustassa. Tien pienimuotoisuus tuntuu näissä kohdissa vieläkin inhimillisemmältä.

Iso joukko hienoja tiilirakenteisia arkirakennuksia on tehty teollisuuden ja tekniikan tarpeisiin. Pienimpiä ovat muuntajat, maiseman hauskat maamerkit. Rappaamattoman verstaan ja rapatun paloaseman muodostama kokonaisuus Pöytyän Mäkiäisissä on hellyttävän näköinen – mutta kuinka moderni se joskus olikaan!

Tien varrella on kaksi kivirakenteista 1920-luvun meijeriä, Liedon Hakulassa sijaitseva Vilkkimäen osuusmeijeri ja Pöytyän Raatikaisissa sijaitseva Pöytyän osuusmeijeri. Pöytyän meijerin rakennushistoriaan kuuluvat Onni Tourun tekemät muutossuunnitelmat. Vilkkimäen yksinäinen meijerirakennus on tien vierustaa komistava maamerkki – jos sille löytyisi talon arvonn ymmärtävä korjaaja.

Raunistulassa sijaitseva kuulu Barkerin teollisuusalue on tärkeä teollisuushistoriallinen kohde, mutta myös edempää tien varrelta löytyy kirjaimellisesti 'savupiiputeollisuutta': Auran keskustan sisääntulo on kuin tamperelainen teollisuusmiljöö pienoiskoossa. Tie kaartaa vanhan kumi- ja nahkatehtaan välistä ja viistää tiilipintaisia ja rapattuja tehdasrakennuksia. Meidän aikamme on oppinut arvostamaan tällaista 1900-luvun alkupuolen eleetöntä mutta vankkaa rakentamista.

Paloasema ja Gyldenin paja: tiellä liikkujan portti. Katso niitä uusin silmin - hienoa arkiarkkitehtuuria, säilyttämisen arvoista. Mäkiäinen, Pöytyä.

Luonnosta saatu seinä ei kaipaa koristeita. Tällaista jyhkeää kivinavettaa ei näe joka tien kupeessa! Anttila, Lankkinen, Pöytyä.

Uudempi rakentaminen ei merkitse vähäarvoisempaa - sekin on kohta historiaa. 1900-luvun navetassa näkee uutta aikaa: materiaali ja AIV-torni ovat ajanmukaisia. Mutta jotain on säilynyt: symmetriassa ja ikkunoiden järjestelyssä on perinteisiä piirteitä. Keskitalo, Leikola, Aura.

RAKENNUSTEN JA RAKENNETUN YMPÄRISTÖN HOITO JA KOHENTAMINEN

Kuntoon vaikuttavia hoito- ja korjaustoimia

Rakennuksen terveyteen vaikuttavat katon kunto, räystäiden pituus, perustuksien kunto, ilmasto (ilman-suunnat sekä mm. kasvillisuuden luoma lähi-ilmasto), sadevesien virtaussuunta ja rakennuksen pintakäsittely. Jos talo on pensaiden saartama, maan pinta on noussut kivijalan yläpuolelle, piipun juuressa on reikiä tai räystäältä puuttuu tiiliä, täytyy ryhtyä toimiin. Tien varrella on joitakin tällaisia kohteita.

Rakennuskannan hoidossa kannattaa keskittyä ennalta ehkäisyyn, järkevään ylläpitoon. Silloin ei tarvita rajuja korjauksia. Hoidon säännöllisyys ja oikea-aikaisuus ovat kiinni omistajasta. Vauriot johtuvat usein tietämättömydestä tai välinpitämättömydestä. Poikkeuksena tienpinnan nousu, joka aiheuttaa omistajasta riippumattomia ongelmia tienvierusrakennuksiin, esimerkiksi vanhoihin aittoihin. Ne ovat jääneet pahimmillaan puoli-kin metriä tien pinnan alapuolelle. Jos tietä ei alenneta, aittojen nurkkakivilatomuksia pitäisi korottaa.

Rakennusten hoidon avainsanat ovat veden ja kosteuden poisto. Veden johtaminen katolta hallitusti – ehjät katto, ehjät syöksytorvet – ja edelleen pois rakennusten seinustoilta on tärkeää, samoin seinien kosteutta ylläpitävien pensaiden raivaus. Rakennuksen pitäisi päästä sateen jälkeen kuivumaan tehokkaasti. Aurajoki-

Asuintalojen vaaliminen ymmärretään kyllä yleisesti. Mutta myös hoidetut talusrakennukset ilahduttavat niin omistajaa kuin kulkijaa! Urola, Pitkäniitty, Aura.

Tienpinta kohoaa ja puut hiipivät aitan kylkeen - aitta kärsii. Onneksi katto on suojattu. Hirsirakennusta on helppo korjata, jos toimeen tartutaan.

laaksossa tilannetta helpottaa se, että tuulet puhaltavat tasangoilla vapaasti. Puuaines ei saa hautua: maa ei saa nousta kivijalan yli seinää kostuttamaan, eikä puuseinä saa olla suoraan kosketuksissa kosteutta johtavaan betonirakenteeseen, portaaseen tai kivijalkaan.

Ruskeaksi ruostunut peltikatto surettaa, samoin räystääs, jolta kattotiilet ovat putoamassa. Kriittisessä tilassa olevia kattoja voi pikasuojata. Kevyt aaltopeltikatekin, vaikka pitkäaikaiseksi ratkaisuksi tyyliiltään sopimaton, voi olla rakennuksen pelastaja. Tienvarren makasiinit ja aitat kaipaavat paikoin tällaista hätäapua, joka antaa lisää aikaa pysyvän katteen miettimiseen.

Peltoaukeiden rakennuksissa voi olla painumisongelmiä. Pahinta on epätasainen painuminen. Hirsirunkoisen rakennuksen paino kohdistuu pääasiassa nurkkakiviin. Epätasaisesti painuneen rakennuksen voi suoristaa nostamalla seinää tunkkien avulla ja tukemalla ongelmalliset peruskivet oikeaan korkeusasemaan. Myös makasiinin voi oikaista perinteisin keinoin, koska sen rakenne perustuu ristikoihin, pilareihin ja niiden peruskiviin.

Rakennuskulttuurin kannalta tien alakuloisimpia näkyjä on arvokas empirepiirteinen päärakennus, jonka hirsiseiniin on avattu suuret varastonovet. Tästä voi ottaa oppia. Hirsirakennukseen ei saisi tehdä leveitä aukkoja – niitä talo ei painumatta kestä.

Rakennusta täytyy kohdella sen omin ehdoin. Rakennusten hoito vaatii talonpoikaisjärkeä, viitseliäisyyttä ja hieman aikaa. Vanhojen rakennusten ymmärtämistä auttaa myös rakennusperinteen tuntemus. Kannattaa muistaa, ettei harmaa lautapinta merkitse lahoa eikä notkahtanut hirsiseinä tarkoita purkutuomiota.

Tavoitteet, toiveet ja vihjeet:

- Hoidetaan rakennuksia järkevästi. Järkevää hoitoa ovat rakennusten vuosittainen tarkastelu ja pienten vaurioiden ja huolenaiheiden poistaminen: roskien poisto syöksytorvista ja jalkaränneistä, katon heikkojen kohtien paikkaaminen, sadevesien johtaminen pois päin talosta, maanpinnan nousun estäminen seinustoilla sekä puiden ja pensaiden poisto rakennuksen läheltä.

- Perinteisiin rakennuksiin käytetään perinteisiä maalityyppejä, piharakennuksiin punamultaa ja peittomaalattuihin lautaverhouksiin perinteistä öljymaalia.

- Jos katto on vaurioitunut vakavammin, se suojataan heti tilapäiskatteella suurempien vaurioiden välttämiseksi.

- Hirsirakennusten omistaja tutustuu hirsirakennusten luonteeseen: miten leveitä aukot saavat olla, miten vaurioituneita hirsiiä voi vaihtaa, miten hirsiseinä toimii fysikaalisesti. Paleleeko? Kyse ei ehkä ole kylmyyden vaan vedon tunteesta. Lisäeristämisen sijasta tiivistetään huoneen nurkat sekä lattian- ja katonrajat.

- Rakennusten hoidon opettaminen (jatkuva silmälläpito, vuosittaiset pienet korjaukset ja vaurioiden ehkäiseminen ennakolta) pidetään jatkuvasti opistojen, neuvontajärjestöjen ja yhdistysten toimintaohjelmassa. Korjausavustuksista ja niiden hakemisesta tiedotetaan tehokkaasti.

Tyylisioita, värien maailmaa

Tien varren asuinrakennukset ovat teknisesti hyvässä kunnossa. Niinpä kannattaa syventyä materiaaleihin, korjausten tyyliin, väreihin ja yksityiskohtiin. Tien varrella näkee kauniisti ylläpidettyjä ja hellästi kohennettuja taloja pitkin matkaa. Mutta monessa rakennuksessa on valitettavasti toimittu toisin: uusittu kattoja ja seinäpinnoitteita ja vaihdettu ikkunoita ja ovia talon ilmeeseen sopimattomin valinnoin.

Kun oikea tiilikatto korvataan tiilikattoa jäljittelevällä profiilipellillä, seinälaudoitus muovi- tai metallipaneelilla ja vanhat ikkunat irtoristikoin varustetuilla tehdastekoisilla, ei rakennuksen alkuperäistä henkeä ole kunnioitettu. Aito ja alkuperäinen on aina jäljitelmää arvokkaampi! Monesti vaihdot ovat myös taloudellisesti turhia. Esimerkiksi useimmat vanhat ikkunat, jotka vaihdetaan, voisi yhtä hyvin kunnostaa. Koko laudoituksen uusimisen sijasta voisi laudoitusta paikata eli vaihtaa huonokuntoiset yksittäiset laudat tai alueet, kuten julkisivun rispaantuneet 'helmat'.

Ikkunat vaikuttavat merkittävästi rakennuksen ilmeeseen. Enää ei vanhoihin taloihin sentään tehdä tyylistä piittaamattomia leveitä maisemaikkunoita, mutta jos sellaiset on joskus aiemmin vaihdettu, palaaminen vanhempaan malliin on perusteltua. Ikkunan ilme voi löytyä vanhoista valokuvista ja vintiltä kenties todellinen ikkunakin puusepän malliksi.

Talon maalityyppi vaikuttaa rakennuksen kuntoon, mutta värin valinta on tyyli- ja makuseikka. Eri rakennustyyliellä on niille ominainen värimaailmansa.

Talojen värisävyt ovat voineet ajan myötä vaihtua voimakkaastikin: esimerkiksi Pöytyän Yli-Raatikaisen vaaleankeltainen päärakennus oli vielä 1900-luvun alkupuolen kuvan perusteella kaksivärinen, puna- ja keltamullattu. Riihikoskella sijaitsevan Kartemon funkistalon vihreäkään ei liene alkuperäinen väri. Talonpoikaisilla asuinrakennuksilla on monipolvinen historia, joten talon johonkin tiettyyn vaiheeseen viittaavaa väritystä voi perustella. Esimerkiksi listojen sävy – seinää vaaleampi tai tummempi – vaihtelee tyylin mukaan, mutta funkis on niin vahvasti sidoksissa rakentamisaikakohtaan, että sen edustaja voisi olla "oikeaoppisesti" neutraalin vaaleaksi väritetty.

Jos vanhempiin rakennuksiin halutaan valita perinteisiä värisävyjä, voisi muistaa neljä perussääntöä: 1) valkoiset korostukset eivät ole koskaan olleet viti- valkoisia, vaan yleensä harmaaseen päin sävytettyjä, 2) Suomessa ei ole käytetty voimakkaita sinisiä eikä vihreitä värisävyjä, 3) punainen väri kuuluu punamullalla sävytettyyn keittomaalipintaan, ei öljymaalipintaan, ja 4) Suomessa ei ole käytetty punamullatuissa rakennuksissa mustia listoja.

Tien varrella on varistorakennuksia, kauas näkyvä autotalli ja sahakokonaisuus, jotka on yritetty häivyttää maalaamalla ne vihreiksi. Ajatus maastoon sulauttamisesta on periaatteessa hyvä, mutta todellisuudessa vihreä väri ei kätke rakennusta, ja selkeänvihreä on rakennuskulttuurissamme vieras väri. Suomalaisessa väriperinteessä maaseudun puiset varastot ja verstaat ovat tyypillisesti punamullanpunaisia. Ohje maisemassa jo oleville varasto- ja teollisuuskohteille: parempi pitää yllä reilusti näkyvää mutta huoliteltua rakennuskantaa kuin yrittää kätkeä huonosti hoidettua!

Tavoitteet, toiveet ja vihjeet:

- Järjestetään ikkunoiden ja kattojen tyylikursseja (esim. kotiseutuyhdistykset rakennusperintöalan toimijoiden ja viranomaisten avustamina). Innostetaan aikaisempien ikävien muutosten poistamiseen ja rakennuksen ilmeen palauttamiseen – jos se järkevää myös museoviranomaisten mielestä.
- Suositaan aitoja materiaaleja ja kunnioitetaan alkuperäisyyttä: mieluummin paikkaus kuin täydellinen vaihto.
- Käytetään perinteisiä värisävyjä kun maalataan perinteisiä rakennuksia.
- Maalataan seuraavalla maalauskeralla Auran Asemanseudun vanha puukoulu alkuperäisen tyylin mukaisesti (vaaleammalla pohjalla tummempi listoitus).
- Tehdään rakennushistorialliset tutkimukset, mm. väritutkimukset, tärkeistä ja kiintoisista rakennuksista, esimerkiksi kuten Pöytyän pappilasta.

Listoissa yhdistelmä uusrenessanssia ja jugendia. 1900-luvun alussa listoja korostettiin seinää tummemmalla värillä. Puukoulu, Asemanseutu, Aura.

NÄKYMIENTIE

Elämyksiä ja hoitokohteita

TIE-ELÄMYKSET

Tie-elämys on filmin katsomisen kaltainen tunne – tie soljuu eteenpäin ja näkymät vaihtuvat koko ajan. Sitä on vaikea pysäyttää valokuvaan, parhaimmallaan se on tietä ajaessa saatava kokemus. Tie-elämyksen vahvuus riippuu suuresti kokijasta. Oheinen analysointi on kaukana tieteestä, mutta se yrittää selittää ja tulkita, miksi Aurajokea seuraava tie on niin omailmeinen ja kutsuva.

Mutkat ja kaarteet

Tie on suosittu huviajoreitti, koska sen varrella on paljon nähtävää ja ennen kaikkea koska se on sopivan mutkainen – tie pitää ajajan kiinnostuksen hereillä. Puuduttavat, horisonttiin johtavat suorat tielinjat puuttuvat täysin.

Koska tiessä ei ole paljon maastonvaihteluita ja maisema on avoin, vanhan tieuran mutkat ovat näyttäviä. Usein rakennukset vielä tehostavat kaarteiden vaikutavuutta. Aurasta löytyy mainioita esimerkkejä. Leppäkosken kylää sekä Kinnarlan Vanhataloa ja Nokan taloa Turun suunnasta lähestyessä vastassa on dramaattiset mutkat. Mutta kyllä Pöytyältäkin mutkia löytyy: Vähä-Kauloon mutka on kuin Leppäkosken toisinto.

Päätteet

Tien kaarre päättyy tasangolla usein näennäisesti rakennusryhmään, vaikka rakennukset sijaitsevatkin tien vieressä; perspektiivi-ilmiön takia tielinja näyttää mutkassa lähes katoavan.

Tiellä on myös muutama toisentyyppinen 'päätte'. Esimerkiksi Simolan mäeltä Aurasta avautuu hieno näkymä suoraan kohti aukean toisessa laidassa olevaa kirkkoa, tienäkymän juhluvaa päätettä. Vaikutelma säilyy lähes koko aukean mitan; vasta lähinäkyvässä kirkko väistyy tien sivuun.

Tienäkymä, jolla on päätte, on valtateitä harrastavalle ajajalle yllättävä ja miellyttävä elämys. Myös maastonmuodot, kuten mäet, voivat olla näkymän päätteenä. Sopivassa kohdassa pienikin mäki voi olla merkittävä maisematekijä, kuten Liedon Vilkkimäki avoimine kalliokeitoineen Turkuun päin ajettaessa.

Pääte: *Mutkainen tie näyttää ajaessa hetkellisesti sulkeutuvan - tiellä on näennäinen pääte. Aurajoen maisematiellä näkymän päätteenä on usein rakennus, koska ajetaan asutulla vyöhykkeellä. Pitkäniitty, Aura.*

Saatteet

'Saatteet' tien reunamilla ovat kauempana sijaitsevien, edellä kuvattujen päätteiden vastakohtia. Tielinjaa noudattava saate on lähellä ajajaa ja sen yksityiskohdat näkyvät ajattaessa. Tämän tien saatteina ovat sekä pitkät rakennukset, kuten makasiinit ja riihet, että puurivit. Mainittakoon tässä erityinen tien saate: Riihikosken pitkä, koko keskustan yhteen sitova koivurivi, joka erityisesti kevätkehätydessään on kylän kaunistus.

Pellon vaotkin toimivat sopivaan vuodenaikaan saatteina. Monia tie-elämyksiä ajaja ei tiedosta – vähiten varmaan saatteita – mutta ne tekevät tiestä kiintoisan ja viehättävän.

Pääte: *Kirkko näkymän päätteenä. Vaikutelma kohti kirkkoa ajamisesta kestää voimakkaana lähes kilometrin verran. Simolanmäki, Kirkonseutu, Aura.*

Saate: *Rakennus muodostaa tielle seinän - esimerkki elämyksestä, jota ei ehkä tiedosta. Tie vain tuntuu kodikkaalta. Perälän lato, Prunkkala, Aura.*

Saate: *Aidat ovat luontaisia katseen saattajia. Aita seuraa ja tehostaa tien kaarretta historiallisen puutarhan kupeella. Maarian pappila, Turku.*

Portti: Puut muodostavat portin, jonka lävitse kuljetaan. Eri vuodenajat ja valaistukset muuttavat portin ilmettä. Tammentaka, Lieto.

Portti: Tehdasrakennukset luovat käytävän ja portin. Silmät alkavat nykyään avautua teollisuusympäristön kulttuuriarvoille. Nahkatehdas, Asemanseutu, Aura.

Portit ja käytävät

Suurimmat tieympäristön 'portit' ja 'käytävät' ovat syntyneet maastonmuodoista. Mahtava käytävä sijaitsee Lausteenojan varrella Liedossa; siinä tietä rajaavat vuoret tulevat toisiaan vuonomaisen lähelle, kuin sivuseiniksi. Oripään keskustaan tultaessa sukellaan ensin koivujen muodostamaan käytävään. Ei ole tärkeää, onko koivukäytävä sattuma vai harkiten tehty, portti Oripäähän on joka tapauksessa ystävällisen kutsuva.

Puusto muodostaa reitin harvoissa mäkikohdissa tummavarjoisen portin, joka reunustaa edessä aukeavaa viljelynäkymää. Tiheimmin asutun alueen portista on esimerkkinä Tammentaan vanhan kaupan kohta, joka pysäyttää katseen kumpaankin suuntaan ajaessa.

Myös rakennukset muodostavat ajajan näkökenttään portteja. Vaikka rakennukset eivät olisikaan juuri kohdakkain, ne asettuvat tienäkymässä maiseman hetkellisiksi kehyksiksi. Näitä portteja löytyy tien varrelta sekä taajamista että maaseutumaisemasta.

Maamerkit

Jo kaukaa erottuva ja muusta ympäristöstä korkeammalle kohoava kohde on saanut maiseman analysoinnissa kuvaavan nimen 'maamerkki'. Se voi olla symbolisesti merkittävä, kuten kirkko. Mutta hyvin arkinenkin rakennus voi olla maamerkki; Auran Rekan ja Pöytyän osuusmeijerin korkeat savupiiput ovat tästä selkeä esimerkki. Myös tienvarren muuntajat ja kuivurit, kuten Pöytyän Juotolan Tanelissa, ovat paikoitellen maamerkin asemassa.

Portti: Aitta ja makasiini sekä sähköpylväät muodostavat portin Riihikosken suuntaan. Molemmat rakennukset ovat vielä yhtä paria harmaudessaan. Koska rakennukset eivät ole symmetrisesti tien molemmin puolin, portti-vaikutelma on vain hetkellinen, mutta sen havaitsevalle hauska. Lankkinen, Pöytyä.

Kullakin tien kulkijalla on oma käsityksensä siitä, mikä hänelle on reitin maamerkki. Kohteen merkitystä oman reitin maamerkinä voi arvioida siitä, muistaako sen eli onko se tiereitin kauas näkyvä paikanilmiasija ja matkan edistymisen mittari.

Myös maisemapuut ovat mainioita maamerkkejä, erityisesti tällä tiellä. Niitä on käsitelty tarkemmin hieman edempänä.

Kohtisuorat ja vinot linjat

Maisematekijä, joka muualla hukkuisi ympäristön kirjoon, nousee avoimessa tiemaisemassa näkyväksi ja voimakkaaksi. Tieltä taloihin johtavat puukujat ovat yleensä kohtisuorassa tietä vastaan ja luovat maisemaan pitkiä rajalinjoja. Havuaidat ovat avoimessa maisemassa niin ikään merkittäviä linjoja. Liedon suurella peltoaukealla Lausteenojan ja Vilkkimäen välillä vinosti tietä päin johtuvat havuaidat ovat huomiota herättäviä tasangon elävöittäjiä.

Tällaisia 'kulissimaisia', litteitä vyöhykkeitä eivät ole ainoastaan istutukset. Liedon Tammentaan ja Sikilän tienoilla on mainioita esimerkkejä siitä, miten rakennukset tai rakennusryhmät muodostavat aukealla tietä vastaan kohtisuoria linjoja. Rakennusesimerkiksi poimittakoon Hiiskun päärakennus ja rakennusryhmäksi Lampolan tila, jonka kaikki rakennukset näyttävät Turusta ajavan näkökulmasta asettuvan avarassa maisemassa kuin yhdelle pitkälle viivalle.

Maamerkki: Viljamakasiini, juhlava kuin temppeeli! Se kiinnittää katseen pitkällä suoralla avarassa maisemassa ja jää mieleen. Juhantalo, Käetty, Aura.

Kohtisuora linja: Hauskasti yhteen rintamaan asettunut rakennuskokonaisuus. Aukealla asetelma vielä tehostuu. Lampola, Sikilä, Lieto.

Maamerkki: Kirkontornit ovat tietienkin itsestään selviä maamerkkejä, mutta maamerkkejä ovat myös arkiset tehtaanpiiput, muuntajat ja maatalouden kuivurit. Laakeassa maisemassa maamerkit näkyvät parhaimmillaan kilometrien päähän. Rekan tehdaskokonaisuus, Asemanseutu, Aura.

Ympäristötaideteoksia ei tarvitse aina tehdä varta vasten – pellon muokkaaja tekee sitä työkseen! Leinakka-la, Aura.

Tässä lainehtii syksyllä vilja - ja itse peltokin lainehtii. Taustalla vaatimattomaksi kaventunut Aurajoki. Raatikainen, Pöytyä.

Tiereitin kuuluisin ja kuvatuin puu. Pöytyän ja Oripään rajamailla maisemapuita on useampiakin, katajista kuusiin. Kärilänmäki, Pöytyä.

PELTO JA MAISEMAPUUT - MAISEMAELÄMYKSIÄ JA MAAMERKKEJÄ

Tie-elämyksistä useimmat ovat liikkeessä saatuja hetken elämyksiä, mutta viljelymaisemanäkymät ja niiden yksittäiset elävöittäjät, maisemapuut, voi kokea sekä paikalleen pysähtyessä että ajaessa.

Peltoelämykset

Tien varrella voi kokea peltoelämyksiä tai laajemminkin: elämyksiä avarassa maisematilassa, johon kuuluvat pellot, niityt, jokityrät ja tienvarsi-alueet sekä maiseman ylle kohoava taivas pilvimuodostumineen.

Maanläheisemmin ajatellen tien varrella voi kattavasti nähdä viljavan Varsinais-Suomen nykymaataloutta ja myös kadonneen ajan muistoja. Nykymaataloutta edustavat esimerkiksi avarat, selkeät, salaojitettut peltoasangot, jotka ovat aikaisemmin olleet avo-ojitettuja ja vaihdellen niittoniittyjä, laitumia ja peltoja. Vauraasta nykyajasta kertovat ajanmukaiset kuivurit, konesuojat ja muut tarpeelliset maatalouden rakennelmat. Muovitetut rehupaalit paljastavat, että viljelyaukeilla harjoitetaan vielä jonkin verran karjatalouttakin.

Vanhasta maataloudesta muistuttavat heinäladot ja makasiinit sekä tienvarren vilja-aitat; näitä muistoja on tien varressa tasaisesti Turun reunamilta Oripäähän asti. Jokien rinneniihty näyttävät keväisessä vehreydessään eläinten syömältä rantalaitumelta, mutta rehevä kesäkasvusto umpeuttaa näkymän ja paljastaa ne nykyisiksi joutomaiksi.

Tie ei kulje lainkaan metsässä lukuun ottamatta joitakin kaarroksia metsäisten kukkuloiden kautta. Liedon peltoaukean ja Oripään välillä on neljä tällaista lyhyttä poikkeusosuutta, ja metsätaivalta kertyy niistä yhteensä vähän yli kilometrin verran. Voi perustellusti sanoa, että tie kulkee koko ajan avoimessa kulttuurimaisemassa. Istutusmetsät reunustavat tietä vain joen puolelta, joten niissäkin kohdissa maisema on vielä kohtalaisen avara.

Peltomaiseman näkyminen näin pitkän yhtenäisen matkan ja pellon ulottuminen aivan kiinni kapeaan tiehen luovat tiiviin yhteyden vuodenaikojen vaihteluun. Ajaja voi melkein tuntea muokatun maan muhevuu-den ja koskea vehreisiin oraisiin; hän näkee korren kasvamisen, haistaa heinänkorjuun ja elokuisen viljan tuoksun, näkee sadonkorjuun vaiheet ja kuulee työko-neiden äänen. Maataloustyön näkeminen näin läheltä on ainakin kaupunkilaisille harvinaista, ja heille voikin suositella ajoa aika ajoin Turusta Oripäähän – paluuta leivän alkulähteille.

Maisemapuut

Puut ovat maiseman eläviä maamerkkejä. Puun ei tarvitse olla iso ollakseen selkeä maamerkki. Esimerkiksi Oripään rajan tuntumassa olevan istutusmetsikön reunassa kasvaa kahdessa kohtaa vaikuttavan näköisiä katajia, jotka jäävät ajajan mieleen merkitsemään juuri tiettyä paikkaa ja lieventävät istutusmetsikön hieman ankeaa vaikutelmaa.

Maisemapuita, kuusia ja mäntyjä, on runsaasti erityisesti Pöytyän pohjoisosassa ja Oripään ja Pöytyän rajalla, Kärilänmäen lähitiensuulla. Tämän tienvarsiosuuden maisemapuista tunnetuin on lähes kiinni tiessä kasvava jalonmuotoinen mänty.

Taajamien maisemapuista on esimerkkinä Riihikosken mänty, josta kasvaa aikanaan merkittävä maamerkki. Havupuita rajallisempi iältään on Pöytyän Jokeenhaaran raita, joka nyt on tienoon kookas maamerkki. Juhantalon tammipari on jalopuinen maamerkki Auran Laukkaniittyyn johtavan tienristeyksen kohdalla; se on kolmeen suuntaan näkyvä katseen vangitsija.

Tien varrella on paitsi maisemapuita myös muutamia merkittäviä puistomaisia kokonaisuuksia. Puistomaisista maatilojen pihakokonaisuuksista esimerkkejä ovat Kuuskosken ja Pöytyän Yli-Raatikaisen piha-alueet ja tienvarret. Maarian ja Pöytyän pappilan puutarhat ovat olleet aikansa mallipuistoja. Pöytyän pappilan katon yli näkyvä kaksisataa vuotta vanha lehtikuusi ei ole aivan tienvarren maisemapuu, mutta tärkeä historiallinen merkkipuu kuitenkin.

PIHAPIIRI JA MAISEMA - HOITO JA KOHENTAMINEN

Puustutukset ja puukujat

Pihojen ja julkisten kohteiden puustutukset sekä erityisesti pihapuiksi säästetty luonnonpuusto ovat tienvarsinäkymissä merkitykseltään rakennusten veroisia, aukeassa maisemassa kauas näkyviä. Parhaimmillaan ne elävöittävät maisemaa, pahimmillaan häiritsevät tai peittävät näkymiä.

Julkisissa kohteissa on puuston käytöstä sekä hyviä esimerkkejä, kuten Auran Kirkonseudun koulun kauniit pihamännyt, että huonoja, kuten Pöytyän kirkolliset arvokohteet peittävä puusto.

Puukujia on matkan varrella ilahduttavasti. Useimmat niistä ovat koivusta. Lehtipuu, koivu tai esimerkiksi vaahtera, olisi jatkossakin hyvä kujapuu. Havupuu ei sovellu tarkoitukseen samalla tavalla. Matkan varrella näkee nyt maiseman kannalta hieman vieraan tuntuisia mänty- ja lehtikuusikujia ja -rivejä, esimerkkinä istutettu mäntyriivi Pöytyän arvopappilan vieressä. Reitin varrella on myös useita ylipitkiksi venähtäneitä vanhoja kuusialtoja. Tällainen vahingossa syntynyt korkea kuusimuuri on synkän näköinen.

Lehtipuurivejä kaipaisi reitin muutamissa häiritsevissä kohdissa eheyttämään näkymää ja tekemään sen kulkijan kannalta miellyttävämmäksi. Tällä hetkellä ankeita mutta helposti parannettavia kohteita ovat esimerkiksi Metsämäen raviradan reunusta, sen läheinen varastohallikokonaisuus Turun ja Liedon rajalla sekä Kuuskosken saha-alue.

Reitin varren pihojen puut sopivat useimmiten maisemaan, mutta muutamat hopeapajut, terjoensalavat ja muut uutuudet poikkeavat silmiinpistävästi tieympäristön yleisilmeestä.

Tavoitteet, toiveet ja vihjeet:

- Innostetaan talojen omistajia istuttamaan uusia puukujia. Puukujissa suositaan perinteisiä lehtipuita, esimerkiksi koivua, ja suojaisemmissa kohdissa myös vaahteraa tai muita jalopuita.
- Tien varren maisema-alueella suositaan pihapuinaakin ympäristöönsä sopivia perinteisiä suomalaisia lajeja ja kartetaan silmiinpistäviä erikoisuuksia ja uutuuksia.
- Vanhat ränsistyneet ja ylikorkeat kuusiaidat poistetaan.
- Innostetaan yritysten tms. omistajia sekä tarvittaessa tienpitäjää tekemään puurivien avulla näkösuojia; puurivit peittäisivät häiritseviä näkymiä (esim. varasto-, saha- yms. alueita) tai rajaisivat yksitoikkaisia kenttiä (ravirata).
- Innostetaan seurakuntaa avaamaan Pöytyän kirkonmiljöön puuston peittämät arvokohteet sekä poistamaan miljööseen muuten sopimatomat puut. Myös Auran kirkkomaan puiden kasvua seurataan.
- Pöytyän pappilan 1800-luvun alkupuolen koristeputtarha ja Maarian pappilan 1700-luvun hyötyputtarha ennallistetaan.

Maisemapuu on usein istuttamatta kasvanut, mutta sitten ihmisen säästämä ja vaalima. Saunan, jokipuron ja puun yhteiselo. Haveri, Pöytyä.

Tien varrella on puukujia, mutta niitä voisi lisätäkin. Tämä kaunis kuja koristaa taajamaa. Koivu on valitettavasti lyhytikäinen kujapuu. Riihikoski, Pöytyä.

Pöytyän kirkon, aidatun kirkkomaan ja pappilan muodostama kokonaisuus on ainutlaatuinen. Se kannattaisi avata näkyviin.

Puiston puut ovat kauniita ja komeita, mutta paikka on väärä - ne kilpailevat Auran kirkon kellotapulien kanssa.

Myllymaisemat olivat myllyaikana avoimia ja avaria. Puusto kätkee vähitellen suvantonäkymän. Maiseman voisi jälleen avata.

Istutusmetsät ja yleinen umpeutuminen

Niittyjä ja peltoja on istutettu mm. koivikoiksi ja kuusi-koiksi erityisesti Pöytyän kirkonkylän ja Oripään välillä, jossa tie viistää Aurajoen mutkittavaa, joesta puroksi kapenevaa uomaa. Joki olisi tuolla matkalla pitkän osuuden aivan ajajan näkökentässä, ellei rantamia olisi istutettu. Toinen pitempi istutusjakso on Auran Asemanseutua Turusta lähestyttäessä. Synkät kuusikot estävät jokimaiseman näkyvän.

Toki istutusalueita on muuallakin Aurajoen rannassa, mutta ne jäävät usein sivuun tiestä ja kuuluvat varsinaisesti jokilaakson maisemanhoitosuunnitelman piiriin. Mutta joskus etäisempikin istutuskuusikko voi tulla häiritsevästi tiemaiseman osaksi, kuten Auran kirkonaukealla, jossa kauempana sijaitseva jokivarren kuusiseinämä rajaa arvomaisemaa säntillisenä rivistöinä.

Jotkut istutusalat ovat kooltaan vähäisiä, mutta ne vaikuttavat suuresti maisemaan. Pienialainen mutta arvokohteen kannalta häiritsevä pellon istutus latistaa Pöytyän pappilan ympäristöä kirkonkylän pohjoispäässä. Tien varren myllykohteista on olemassa paljon valokuvia. Jyrkät, ennen avoimet koskenreunat on nyt istutettu koivikoiksi.

Historialtaan ja maisemaltaan tie on Suomessa ainutlaatuinen. Siksi uudet istutusmetsäyköt eivät sovi tieltä avautuvaan selkeään viljelymaisemaan, ajattelee ulkopuolinen 'menneen maailman' ihailija. Mutta avaruutta kaipaavat myös juurevat asukkaat reitin varrelta. He muistavat vielä tienvarren vanhan maiseman, joka oli aiemmin huomattavasti avoimempi, ja myös he kaipaavat entistä ilmettä laiturien kevätikeskoita ja lehmipolkuja myöten.

Paitsi tavoitteellisesti tehtyä istuttamista maisemaa uhkaa myös tahaton ja huomaamaton umpeenkasvu, joka johtuu monesta syystä – maatalouden muuttumisesta, aktiivisen laiduntamisen loppumisesta, väen vähentymisestä ja tilojen autioitumisesta sekä rakennusten ja reittien jäämisestä pois käytöstä. Monet maatalouden arkirakennukset ovat jääneet puiden saartamiksi. Vanhasta pensaiden syliin uppoavasta tiemuistosta on esimerkkinä tien entiseen uraan kuulunut Mannintien silta Liedossa.

Puut kasvavat kiintoisien kohteiden eteen suoraan tienpenkallakin, mutta onneksi vain harvassa kohdassa. Harmittava yksityiskohta on Riihikosken entisen paloaseman peittyminen.

Tavoitteet, toiveet ja vihjeet:

- Pelot säilytetään viljeltyinä – maisemankin takia. Tieympäristön perinteisen ilmeen palauttamiseksi istutusmetsiköt ennallistetaan niityiksi ja pelloiksi; asian harkitseminen on ajankohtaista viimeistään puun tultua viralliseen korjuuikään – toivottavasti jo aikaisemminkin!

- Elvytetään laiduntamista. Laiduntaminen hoitaisi maisemaa ja lisäisi tien matkailullista kiinnostavuutta. (Todennäköisesti maisemanennallistus- ja laiduntamishankkeille on saatavissa tulevaisuudessakin taloudellista tukea.)

- Auran Hypöistenkoskella ja Kuuskoskella, matkailullisesti tärkeissä koskikohteissa, poistetaan istutuskoivikot, jotta kohteet toisivat mieleen entisen myllyajan ja jotta itse koski ja maastonpiirteet tulisivat paremmin esille.

- Maisemallisesti tärkeät lähikohteet (esim. vanhat siltaympäristöt, kuten Mannintien silta Liedossa) raivataan esille.

- Aitat, makasiinit ja muut käytöstä poistuneet mutta maisemassa tärkeät arkirakennukset 'vapautetaan' puista.

- Kotiseutu- yms. yhdistykset tekevät omilla toiminta-alueillaan kulttuuriympäristöä parantavia pienimuotoisia raivaustöitä. Koululaiset otetaan sopivalla tavalla mukaan maisemanhoitotalkoihin. Raivattavat kohteet voi nykytapaan niputtaa myös suuremmaksi maisemaprojektiksi, joka käsittää koko tien Turusta Oripäähän.

Aidat

Aidat ovat pieni mutta tärkeä osa kulttuuriympäristöä. Tien varrelta löytyy Varsinais-Suomelle tyypillinen aitojen kirjo, mutta aitoja on ehkä vähemmän kuin muiden vanhojen teiden varsilla. Tien varrella on asuinpihojen suojina vapaasti kasvavia pensaita, leikattuja pensasja havuaitoja ja puusta tehtyjä säleaitoja. Perinteisesti tehtyä riukuaitaa on vain malliksi.

Tie solahtaa monessa kohdassa kylissä talous- ja asuinpihan välitse. Maatalouden muuttumisen takia karjaa varten tehdyt aitaukset puuttuvat nykyään tilojen pihapiiristä, maisemasta tietenkin myös laidunaidat. Olisi kiintoisaa tutkia kuvista, miten tiehen rajoittuneet pihat oli aidattu esimerkiksi 1900-luvun alkupuolella. On todennäköistä, että tien varren asuinpihat erotettiin silloin yleisesti säleaidalla. Vanhoissa talokuivissa näkyy usein myös harva, vaakajuoksuista tehty lauta-aita, joka ehkä rajaa pihapiirin läheisyydessä olevaa laidunta.

Pihan ja puutarhan aidaksi alettiin istuttaa havuaitoja 1900-luvun alkupuolelta lähtien. Havuaita ei ole historiallinen jäännös, vaan sillä on todellakin merkitystä lämpimän lähi-ilmaston luomiseksi hedelmäpuille ja muulle puutarhalle. Havuaidat ovat avoimessa maisemassa komeita – hyvin hoidettuina. Malliesimerkkejä ovat kirkkomaiden havuaidat Aurassa ja Pöytyällä.

Säleaidoista, joiden suosio alkoi 1800-luvun lopulla, on joskus jäljellä vain kiviset tolpat. Tavallista komeampi tolparivi reunustaa Pöytyän Yli-Raatikaisen pihaa. Kapeista pystyyn naulatuista laudoista tehdyt säle- eli pälkkiaidat maalattiin punamullalla, joskus lautasäleiden terävät päät maalattiin valkoisiksi. Tien varrella näkyy myös erilaisia lauta-aidan nykyversioita. Aitaratkaisut ole koskaan peruuttamattomia, mutta tien luonteen

Aidat voivat olla juhlavia, arkisia, pysyviä tai rajallisia, kivikuntaa tai kasvikuntaa. Juhlava ja pysyvä kiviaita rajaa vanhaa kirkonpaikkaa: se kertoo rakentajiensa arvoista ja vaivannäöstä. Oripään kirkonkylä.

takia toivoisi tärkeisiin näkymäpaikkoihin ratkaisuja, jotka tukeutuisivat ympäristöön ja perinteeseen.

Kirkkoympäristöissä on havuaitojen lisäksi rakennettuja rajauksia. Erityisen hienoja erikoisaitoja ovat Pöytyän vanhan hautausmaan hirsiaita porttirakennuksineen ja Oripään vanhan kirkonpaikan kiviaita. Myös Auran kirkkomaan korkea kivipenger, joka reunustaa pitäjänmakasiinin ohi johtavaa tietä, on maisemassa tärkeä tekijä.

1900-luvun alkupuolella tiemaisemaa värittivät asuinpihojen punamullatut säleaidat, joista kertovat jäljelle jääneet kivipylväät.

Tavoitteet, toiveet ja vihjeet:

- Tienvarsimaisemaan palautetaan siitä kadonneet pihapiirejä reunustavat aidat.
- Aidan palauttamisen pohtija etsii arkistoista, kotiseutuyhdistyksen kuvakokoelmista tai oman kotitalon vanhasta albumista mallia vanhaan ympäristöön tehtävälle uudelle aidalle. Myös uuden asuinpaikan omistaja sopeuttaa aidan ympäristöönsä – aidan ei ole hyvä herättää liiallista huomiota.
- Jos aidantolpat ovat paikallaan, säleaidan palauttaminen on helpompaa kuin alusta asti aloittaen. Tolpissa näkyvät juoksujen paikat, ja ehkä kiinnityksetkin ovat vielä paikallaan ja kohennettavissa.
- Säleaidat maalataan mieluiten punamullalla, joka vanhenee kauniisti ja sopii maaseutu-ympäristöön. Punamullattu pinta on vaivaton maalata uudestaan, sillä se ei vaadi pohjatöitä, kuten muut maalit. Vaalean öljymaalien käyttö liittyy maaseudulla lähinnä 1900-luvun alkupuolen huvilarakentamiseen.
- Puutarhan harrastajat istuttavat leikattavia kuusiaitoja puutarhansa suojaksi – jos ne muuten sopivat maisemaan. Kuusiaidat leikataan säännöllisesti.

Havuaita on kaunis - ja työläs. Se on tiheä ja siten tuuleltakin suojaava, jos sitä hoidetaan hyvin ja leikataan vuosittain kuten tätä aitaa. Korkeiksi puiksi venähtäneet aidat taas ovat maisemassa ikävänsynkkiä; niitäkin näkee tien varrella. Ylikasvaneet kuusirivit pitäisi poistaa. Mäkkylä, Lieto.

Pinnoitteet

Tien kulkijan näkökentässä on kaksi pintatyyppiä, tien asfaltti ja pellon pinta eri vuodenaikojen vaiheineen. Tie on kapea ja vaatimaton, eikä sen päällyste varsinaisesti kiinnitä huomiota – tilanne olisi toinen, jos tällaisessa kulttuuriympäristössä kulkeva tie olisi leveä.

Sorapäälysteisiä teitä erkanee tien sivuille jääviin kyliin. Eräänä hiekkatie-elämyksenä mainittakoon Laukkaniityn suuntaan vievä Aurajoen ylittävä tie Aurassa.

Isommat solmukohdat, Auran Asemanseutu ja Oripään keskusta, ovat poikkeuksia: päällystetyt alueet leviävät epämääräisen ja suunnittelemattoman näköisesti ja peittävät laajasti keskustan tärkeitä ja vilkkaita alueita. Liikenteen ja jalankulun alueiden rajat hämärtyvät. Oripään keskustakolmiossa päällysteen jatkuva nousu uhkaa vanhojen talojen kuntoa. Päällysteen ja ympäristön huonosta liitosta on esimerkkinä Oripään kirkon laaja asfalttikenttä, jossa luonnon silokallio on jäänyt pikku saarekkeeksi asfalttiaukean sisään.

Tavoitteet, toiveet ja vihjeet:

- Taajamakeskusten ja julkisten kohteiden asfalttikentät jaotellaan pienempiin osiin, käytetään lisäksi muita päällysteitä ja pyritään inhimillisempään mittakaavaan. Toimi jopa selkeyttää liikennettä ja tekee ympäristön viihtyisämmäksi ja edustavamaksi.

- Kunnioitetaan vanhaa kamaraa. Olisi tiehistorian ja näkymien kannalta hienoa, jos sora- ja hiekkapintoja säilyisi tiereitin tuntumassa mahdollisimman paljon.

Kirkkoympäristössä on otettava huomioon sekä käyttäjien toiveet että perinteet, paikan luonne ja henki. Asfaltti on nyt ottanut ylivallan. Oripää.

Tie on koko matkaltaan päällystetty, mutta sivuteillä voi kokea hiekkateiden hurman. Hiekkatie ja hoidetut aitat - ilo silmälle! Ylikylä, Pitkäniitty, Aura.

Aurajoen kulttuurimaisema kauneimmillaan. Hiekkatie, savipelto ja joen pinta: jotain pysyvää tässä muutosten maailmassa. Taustalla juoksee Turusta Oripäähän johtava tie. Tässä maisemakohdassa se myötäilee rinnevyöhykkeen ja peltoauekan rajaa. Laukkaniitty, Aura.

TARINOIVATIE

Museoita, muistoja ja silmien avausta

NÄHTÄVYYDET, MUSEOT JA POLUT

Tien Turun päähän sijoittuu kansallinen aarre, Maarian kirkko ympäristöineen. Reitin muutkin nähtävyydet muodostavat arvokkaan kohdeketjun, jonka tärkeitä pysähdyspaikkoja ovat esimerkiksi Liedon Nautelankosken alue, Kuuskosken alue ja Pöytyän kirkontienoo. Niihin on tiivistynyt kulttuuriympäristön eri osatekijöitä monipuoliseksi kokonaisuudeksi. Luvun teksti liittyy tien kulkua esittäviin karttoihin.

Kirkkoympäristöt

Kirkontienoiden ilmeeseen vaikuttaa niiden historiallinen tausta. Tien varren seurakunnista Maaria, Lieto ja Pöytyä olivat emäseurakuntia. Aura oli jakaantunut hallinnollisesti Liedon ja Pöytyän, Oripää taas Loimaan ja Pöytyän seurakunnan alaisuuteen. Oripää ja Aura olivat kuitenkin omia saarnahuonekuntiaan, ja niillä oli omat kirkkorakennuksensa jo kauan ennen nykyisten kirkkojen rakentamista.

Tien kulkija voi opiskella Suomen rakennustaiteen historiaa. Maarian kirkko, vanhalta nimeltään Räntämäen kirkko, on merkittävimpiä keskiaikaisia kirkkojamme. Maarian pappila on ylipäänsä harvinainen pappiloiden joukossa, 1700-luvulta säilynyt, ja vielä harvinaisemmaksi sen tekee rakennusmateriaali. Vaikka ajan valistus korosti metsien säästämistä, tällaisia tiilirakenteisia pappiloita ei kuitenkaan käytännössä juuri rakennettu. Pappila 1700-luvulta on arkkitehtuurin lisäksi kulttuurihistorian kannalta tärkeä: kirkkoherroina toimi niin tiedemiehiä kuin kirjailijoita.

Maarian kirkko- ja pappilamiljöö sekä hautausmaa kivivaihtoinen ja hautakappeleinen kehystävät tienäkymää, jonka päätteessä horisontissa on Turun tuomiokirkko; Turkuun päin matkannut on nähnyt tässä kohdin ensimmäisen kerran tuon kaupungin symbolin. Aidan yksityiskohdatkin ovat tärkeitä. Esimerkiksi tieltä kirkkomaille johtavat kaksi porttia vuodelta 1803 on suunnitellut Suomen tuon ajan johtava arkkitehti, Carlo Bassi. Maarian kirkonmäelle tiivistyy vielä muitakin kulttuuriympäristöarvoja: pappilan 1700-luvun puutarhan on perustanut Suomen puutarhakulttuurin isä, Pietari Kalm.

Maarian kirkko- ja pappilaympäristö on huippukohde, mutta myös tienvarren muilla kirkoilla on arvonsa, ja nämä puukirkot sopivat materiaaliltaan ja muotokieltään hyvin maaseutuympäristöön. Auran ja Pöytyän kirkot sekä vanhasta ”valtamaantiestä” hieman sivuun jäävä Oripään kirkko ovat hahmoltaan komeita, kauas näkyviä, mutta nöyriä: hirsipintoja verhoavat selkeät laudoituspinnat, ja koristeellisuus keskittyy ikkunoihin.

Oripään kirkko.

LAAKSO

Auran ja Pöytyän kirkot 1700- ja 1800-luvun vaihteesta ovat keskenään samanhenkisiä – jyrkkälappeisia ristikirkkoja barokkipiirteisine torninhuippuineen. Kirkonrakentaja Mikael Piimänen liittyy molempiin: hän toimi hankkeiden mestarina. Pöytyän kirkon piirustukset (1792) oli laatinut arkkitehti C. C. Gjørwell, vaikka Piimänenkin mainitaan toisinaan suunnittelijaksi. Maallinen valta osallistui kirkolliseen rakentamiseen: Auran kirkon suunnitelmat (1804) oli laadittu Intendentinkonttorissa, samoin Oripään kirkon piirustukset (1816-1818, C. Bassin ja A.W. Arppen signeeraukset). Oripään kirkko, joka valmistui vasta 1827, on uudempaa tyylivirtausta loivine lappeineen ja räystäsdetalleineen.

Pöytyän kirkonmiljöön sisältää poikkeuksellisen hienon kokoelman eri aikakausia edustavia rakennuksia ja rakennelmia. Se onkin luokiteltu valtakunnallisesti merkittäväksi kulttuurihistorialliseksi ympäristöksi. 1800-luvun alun herraskainen pappila, kansanomaista rakentamistaitoa edustavat hautausmaan hirsiaita ja porttirakennus, aitauksen punamultakokonaisuuteen liittyvä pitäjänmakasiini ja Alvar Aallon toimiston tekemä 1920-luvun klassismiin pohjaava seurakuntatalo – rikas kirjo kansanomaista rakennustaitoa ja virallisempaa arkkitehtuuria kirkon ympäristössä.

Tien varrella on kaksi ainutlaatuista pappilaa, Maarian ja Pöytyän pappilat. Pöytyän mahtipappilassa on nähtävissä empireä edeltävän kustavilaisen uusklassismin piirteitä aumakattoineen ja ikkunarytmeineen. Tyylikausi rajoittui 1700-luvun lopulta 1800-luvun alkuun. Tuon ajan pappilarakentamisen uutuuksia, kaksikerroksisia päärakennuksia, on jäljellä Suomessa vain muutama.

Pöytyän pappilamiljööseen kuuluu vielä erikoisuus: pian pappilan valmistumisen jälkeen joen puolelle perustettiin (1804) puolentoista hehtaarin kokoinen ns. ranskalais-tyyppinen puutarha. Pensasaidat ja koivut muodostivat sommitelmia, ja myös huvimaja kuului asiaan.

Oripään kirkko ei sijaitse keskustassa, vaan Yläneelle johtavan tien varrella, mutta vanha kirkonpaikka on Turuntien varrella. Se on yllätys keskellä taajamaa, pikku puisto, jonka perinteinen kiviaita rajaa vilkkaasta keskusta-aukiosta omaksi juhlavaksi keitaakseen.

Tien varren museot, kokoelmat ja näyttelytilat

Tien varteen osuu neljä julkista ja kaksi yksityistä museokokonaisuutta. Liedon Nautelankosken museokokonaisuus sisältää kokoelma- ja näyttelyrakennuksen, siirretyn talonpoikaistalon ja täydellisen myllyrakennuksen – kaikki tämä rehevässä ja jyrkkäpiirteisessä koskimaisemassa, joka sisältää myös esihistoriaa.

Viereisessä pitäjässä, Aurassa, on kaksi kiintoisaa yksityistä museokohdetta: Veräjänkorvan ammattitaitoisesti koottu pieni kotimuseo ja Kuuskosken vanhaan meijeriin sijoitettu Museotalo. Museotalon parina on tielle näkyvä Koskipirtti, entinen väentupa. 1960-luvulla rakennusta uhkasi purku, mutta se sai uuden elämän juhlatilana ja talonpoikaisen arvokokoelman tyssijana.

Pöytyällä ja Oripäässä tien lähituntumaan osuu lisää museoita. Pöytyän 1800-luvun alusta oleva pappila sisältää joitakin pappilainterioörejä, talonpoikaisesineistöä ja taiteilija Aarre Aaltosen töiden kokoelman. Reppuniemen ulkomuseoon on siirretty talonpoikaisia rakennuksia eri puolilta Pöytyää, ja lisäksi alueella on maatalouskonemuseo. Oripään Kivimakasiini, kotiseutu-

museo, kohoaa keskustassa näkyvänä maamerkinä ja historian säilöjänä: ulkoasu kertoo pitäjänmakasiinista, sisäpuoli Oripään historiasta.

Edellä olevaa museoiden koostetta voi tarkastella myös toisesta näkökulmasta: lyhyehkön tien varrelle sijoittuu kokonaista kolme kotiseutuihmissen ja keräilijän museota. Liedon Nautelankosken museon tärkeänä ytimenä on maanviljelijä-keräilijä Lauri Nautelan kokoelmat, Auran Koskipirtti Museotaloineen on kansanomaiseen kulttuuriin ihastuneen kanslianeuvos Lauri Jäntin luomus, ja tuoreimman, Auran Veräjänkorven museon, on koonnut Ari Vilén, perinteenkerääjä ja tutkija.

Museoiden lisäksi tien varrelta löytyy vielä kotiseutuhenkinen kesänäyttely- ja kahvipaikka. Auran pitäjänmakasiinista on tullut Prunkkalan Poikettava.

Hirsimuuri kirkkomaan ympärillä - Pöytyän arvokohde. Tämä harvinainen kansanrakentamisen kirkollinen esimerkki on hyvässä hoidossa.

Pöytyän pappila oli aikansa mahtipappila, kaksikerroksisuudessaan harvinaisuus. Tähän 1800-luvun alun pappilaan kuului myös upea puisto.

Tien varrella voi tutustua kolmen keräilijän kokoelmiin. Lauri Jäntti pelasti väentuvan purkamiselta ja kokosi sinne menneen ajan muistoja. Koskipirtti, Aura.

Kosken voimaa keväällä. Myllyjen aikaa ja runsasta rakennuskantaa on vaikea kuvitella. Kosket ovat silti mainioita retkipaikkoja. Kuuskoski, Aura.

Tien varrella on joitakin luontopolkuja, useimmat joen tuntumassa. Pöytyän pohjoisosasta löytyy metsäinen maisemareitti. Kärilänmäki, Pöytyä.

Tietä voi retkeillä tielinjalla tiukasti pysyen. Mutta sivuteiden varret sisältävät nekin nähtävää, alkupäässä jopa muinaismuistokohteita. Ristinpelto, Lieto.

Rakennuksesta voi usein lukea sen vaiheita: tätäkin on pidennetty ja laajennettu, mutta kivinen ydinosa on 1700-luvulta. Nautelan kartano, Lieto.

Mylyhistoriaa

Tien varrella sijaitsee neljä myllynpaikkaa, jotka ovat matkailukohteita tien tuntumassa. Liedon Nautelankosken, Auran Hypöistenkosken ja Kuuskosken sekä Pöytyän Koskelankosken maisemat ovat helposti saavutettavissa, eikä automatkailija joudu niitä tavoitellessaan yksityispihoille. Mutta syvällisemmin myllykulttuuria tutkiva joutuu turvautumaan kanoottiin. Aurajokisäätiön julkaisuista ja esitteistä saa tarkempaa tietoa Aurajoen myllyhistoriasta.

Hypöistenkoskella ja Kuuskoskella myllyhistoria on läsnä viitteellisesti ja jäänteinä, mutta Nautelankoski ja Koskelankoski esittelevät sekä hyvin säilyneitä myllyrakennuksia että kunnostettuja patolaitteita. Parhaiten myllyaikaan pystyy eläytymään tietenkin keväällä, kun kosket kohisevat ja vesi pärskyy kanavissa.

Kulttuurimaisema- ja luontokohteita

Tienvarren kulttuurimaisema- ja luontokohteiksi on valittu neljä maisemapolkua ja kolme luontokohdetta. Polut Nautelankoskella, Hypöistenkoskella ja Riihikoskella kulkevat koskimaisemassa, Pöytyän Kärilänmäen polku taas nousee metsäisen vuoren laelle ja sen näkötornille, josta näkymänä on avara kulttuurimaisema.

”Vanhanaikaisia” puhtaita luontokohteita ovat Oripään kankaalla sijaitsevat Polvarinhauta ja Myllylähde. Näiden nähtävyyksien sijoittuminen pohjoiseen Oripäähän kertoo myös maaperän ja peitteisyyden muuttumisesta: on siirrytty viljellystä kulttuurimaisemasta hiekkaiselle, metsäiselle harjualueelle. Aurajoen alkulähdekkin, sekin Oripäässä, on paikannettavissa, ja sinne johtaa kertovin kyltein varustettu pitkospuupolku, jolle pääsee tieltä.

Liedon kulttuurimaisemassa on runsaasti esihistoriaan liittyviä kohteita. Tien alkupäässä on tärkeä esihistoriallinen vyöhyke, joka ulottuu Mäkkylän peltosaarekkeista Nautelan niemekkeen kautta Nautelankoskelle.

Kiintoisaa kauempanakin

Selvitykseen on poimittu lähinnä tien varrelle osuvia pistäytymispaikkoja, mutta ohessa on muutamia kauempanakin sijaitsevia kiintoisia poikkeamiskohteita ja tutustumisen arvoisia näkymiä.

Ristinpellon kalmisto, jonne käännytään Ilmaristen kohdalla Liedossa, lienee varhaisimpia kristillisiä hautausmaitamme. Kulttuurimaisemaan sijoittuva kalmisto, kellotapulien ja kalmistoa ympäröivän kiviaidan jäänteet sekä tarina, jonka mukaan paikalla on aina oltava pystytetty risti, muodostavat kiintoisan yhdistelmän esihistoriaa, perimätietoa ja perinnettä. Nykyäänkin paikalla on risti.

Liedon Nautelan kartanosta näkyy tielle vain arkisempi maatalouspuoli, mutta jos katsoo tarkasti, voi havaita myös puiston lehtipuiden lehvästöt ja jalokuusien tummat piikit. Harjanteella sijaitsevan kaksikerroksisen tiilijä puurakenteisen talon ydinosa on 1700-luvulta. Puistosta aukeaa vaikuttava näkymä Aurajokilaaksoon.

Pöytyän Pihlavan kartano on suurmaisemassakin huomiota herättävä kokonaisuus, ja sen poikkeuksellisen rikas ilme yllättää hiljaiselle sivutielle kääntyneen retkeilijän. Toinen syrjäinen mahtitalo, jota sivutien kulkijakin

pääsee tieltä käsin ihaillemaan, on Juvan kartano, jonne tie erkanee Raatikaisen kylän kohdalta.

Oripäässä kaksi kohdetta kertoo myös poikkeuksellisten asujiensa tarinaa. Lähellä kirkkoa sijaitseva, Yläneentielle näkyvä 'toskanalainen' huvila on Italiaa ihailleen taiteilija Viljo Syrjämän, monitaitoisen, arvostetun taiteilijan itselleen rakentama koti ja ateljee. Keskustasta hieman pohjoiseen sijaitseva Hartmannin mökki 1800-luvulta on lahjoitusmuseo, joka esittelee todennukaisesti mökinostorahat Amerikassa säästäneen Ida Hartmannin ja hänen siskonsa Olgan asuin- ympäristön.

MUISTOJEN TIE JA ELÄVÄ NYKYTIE

Tien varteen kutoutuu eri aikakausien kerrostumia. Arkipäivän ajossa niitä ei varmaan huomaa, mutta niiden tunnistaminen tuo lisää syvyyttä sekä satunnaisen kulkijan että vakituisen käyttäjän tiekokemuksiin. Tienvarren ajalliset kerrostumat ja muistot voivat näkyä selkeästi; jos ne vain osaa havaita, tienäkymät alkavat kertoa tarinoita menneestä. Tien varrella on myös paljon kadonnutta, josta täytyy saada tietoa, jotta maiseman historiaa voisi ymmärtää. Fakta- ja muistitiedon kerääminen ja sen esittely on jatkuvaa mutta palkitsevaa kotiseututyötä esimerkiksi yhdistyksille. Opettajat ovat tärkeitä välittäjiä, kun uusille polville avataan tätä "näkömätöntä" maisemaa.

Tienvarren näkyvät muistot

Itse "valtamaantiehen" eli "yleiseen tiehen" liittyviä konkreettisia muistoja ovat Aurajoen ylittävä Mannintien holvattu kivisilta Liedon Asemansseudulla (tietä on oikaistu 1900-luvun loppupuolella) sekä jakokivet, joita löytyy esimerkiksi Auran Pitkäniityssä Ylikylän kohdalla ja Kuuskoskella Koskipirtin kohdalla. Pieniä epävirallisia "museoteitä" ovat Turun pään vanhat tieosuudet Raunistulan tiheän mäki-asutuksen ja Maarian kirkkopappilamiljöön läpi.

Historiaa, joka ulottuu kenties keskiaikaan asti, edustavat Oripään vanha mestauspaikka sekä Oripäänkankaan Teinikivi, siirtolohkare, jonka nimi viittaa opintojen rahoitusta kerääviin opiskelijoihin.

Aurajokivarresta, joka välillä ulottuu kiinni tienäkymään, voi hyvällä tahdolla erottaa vanhat laidunrinteet. Karja piti aidata sekä viljelysten että itse lauman suojaamiseksi. Pöytyän Vauranojan sudenkuoppa liittyy aikaan, jolloin sudet olivat todellinen uhka karjalle Varsinais-Suomessakin; näin oli vielä 1800-luvun loppupuolella.

Rakennukset ovat maisemassa parhaiten erottuvia näkyviä muistoja. Tien vartta elävöittää runsas joukko rakennuksia, jotka edustavat vanhan maatalouden aikaa. Siellä on heinän korjuuseen liittyviä rakennuksia (hirsiladot ja lautamakasiinit), viljan käsittelyyn ja varastointiin liittyviä rakennuksia (riihet ja vilja-aitat) sekä karjarakennuksia, esimerkiksi navettoja ajosiltoineen. Kulkijan huomiota kiinnittävät erityisesti ajosillat, jotka saattavat tulla melkein kiinni tiehen. Syntyy elävä

Viljo Syrjämän ateljeetalo on taiteilijan haaveen ilmiä: vaatimaton, monipuolinen kuvataiteilija ihaili Italian renessanssia. Oripään kirkonkylä.

Mannintien holvisilta Liedossa ansaitsi ympäristön raivauksen. Mutta reitiltä löytyy ilahduttaviakin silta-kohteita. Järvenoja, Aura.

Arkisia talousrakennuksia - eilistä edessä, nykypäivää taaempaan. Maisemasta voi lukea viljelyn ja karjanpidon historiaa. Urola, Pitkäniitty, Aura.

Tien varrella ei näe karjaa eikä heinää ajeta ajosiltaa pitkin navetan ylisille. Nykytien kulkija saa silti vihjeitä entisajasta. Vanhatalo, Kinnala, Aura.

vaikutelma navetan karja-ajan toiminnasta – heinän ajosta ylisille – vaikka maidontuotanto tien varrelta onkin lähes loppunut.

Myllyistä on jäljellä joissain kohdin ehjää rakennuskantaa, jossain taas rakennusten ja kanavien raunioita tai pelkkiä myllynkiviä. Riihikosken keskustan konevoimainen mylly oli aikanaan vesimyllyn perillinen. Nyt sekin on historiallinen jäänne.

Tien varrella voi katsella kokonaisia muistojen rakennuksia, mutta yksityiskohdatkin voivat olla kertovia. Pienen rakennuksen kulmaan viistetty oviaukko portaitteen paljastaa entisen kyläkaupan. Rakennusten seinistä voi lukea dokumentteja rakennusten käytöstä: RIIHIKOSKEN VEHNÄMYLLY OY, Auran NAHKA-KAUPPA. Nahkakauppa kuului Nahkatehtaaseen, jossa tehtiin sota-aikana saappaita armeijalle. Vuosiluvut kertovat rakennusvuoden. Tien varrella niitä näkee esimerkiksi aittojen kyljissä, mutta yhdessä tieltä näkyvässä asuinrakennuksessa on vuosiluku uurrettu oikein kivijalkaan.

Tienvarren rakennukset kertovat myös asujamiston sosiaalisista eroista. Kulkija näkee niin mahtitaloja kuin pieniä torppia. Suurimmille tiloille, joissa väkeä oli paljon, oli rakennettu erityiset väentuvat. Esimerkiksi Kuuskosken nykyinen Koskipirtti oli alun perin pirttirivi, kartanon palkollisten verstaas-, ruokailu- ja asuinrakennus. Pöytyän Yli-Raatikaisenkin väentupa on edelleen pystyssä, asuinpihasta hieman kauempana, mutta aivan kiinni tiessä. Esimerkkinä tienvarren ”yläluokkaisista” muistoista ovat Pöytyän pappilanpuiston kivipenkki ja pöytä, jotka kertovat herrasväen puistohuvituksista 1800-luvulla.

Muistitieto, tarinat, henkilöt, nimet

Historiallisia asioita voi olla jäljellä myös pelkkänä muistitietona. Vielä tiedetään mestauspaikka Leinakkalasta Auraan päin, vaikka sen päällä onkin rakennus. Vielä muistetaan jakokiven paikka Auran Leppäkoskella, vaikka itse jakokivi onkin siirretty pois. Yleinen viisaus jakokivistä, ns. tienhoitokivistä: ”Ei lisä pahaa tee ko selkäänsaamisesta ja maantiän jaos.” Jakokivi merkitsi siis kruunun omistaman tien talo- tai kyläkohtaisen tienhoitovelvollisuuden rajaa.

Kadonneet rakennukset elävät mielessä kauankin. Milloinkahan häviää muisto Auran kirkkomaahan kuuluneesta vanhasta, vaatimattomasta mutta ympäristön tärkeänä osana pidetystä vajarakennuksesta, joka jouduttiin purkamaan tien näkyvyyden parantamiseksi?

Maisemasta ei ole poistunut vain yksityiskohtia ja rakennuksia, vaan kokonaisia teollisuuslaitoksia ja teollisuusyhdyskuntia on kadonnut jäljettömiin. Esimerkkejä näistä ovat Suomen toinen paperitehdas Auran Kirkonseudulla Järvijoen äärellä, lietolainen viinanpolttolaitos, joka toimi 1870-luvulta ensimmäiseen maailmansotaan asti Tammentaan Hiiskussa (Lundo Bränneri), sekä Auran Hypöistenkosken lusikka- ja tilketehtaat.

Tienvarren palvelut ovat nykyään huonompia kuin ennen vanhaan. 1900-luvun alussa joka kylässä oli ainakin yksi kauppa. Varhaisempaa palveluvaihtetta edustavat kestikievarit. Kestikievareita on ollut mm. Liedossa Mäkkylän Ali-Nikulassa ja Tammentaan Hiiskussa, Aurassa Lahdon Äärellä ja Viilalan Aliknaapilla (hävinnyt) sekä Riihikosken Manttaalissa; kaikki nämä kestikievarit eivät kuitenkaan ole olleet toiminnassa

Ensin oli koskessa vesimylly, sitten jauhaminen jatkui konevoimalla tien varressa. Nyt tämäkin mylly on siirtynyt historiaan, mutta tuoreita jauhoja sentään myydään myllyn lähistöllä. Toivottavasti tämä maanviljelyyn kiinteästi liittyvä laitos saa komistaa ympäristöstään edelleen. Riihikoski, Pöytyä.

yhtä aikaa. Kestiekievareista olisi kiintoisa saada oma tutkimuksensa.

Paikannimet ovat kielen ja historian kannalta tärkeitä dokumentteja. Tienvarren nimistö vaatisikin oman tutkimuksensa. Poimintoja mahdollisesti kauaksi menneisyyteen ulottuvista nimistä: Valksvuori ja Palovuori Liedossa (merkkitulet?) ja vanha asuinpaikka Auran Laukkaniitty (viittaus jo rautakaudella käytettyyn ”muinaissipuliin” nurmilaukkaan?). Vanhoja nimiä lienevät myös konkreettisiin rakennelmiin viittaavat Tammentaka (tammi = pato), Mäkkylä ja Veräjänkorva.

Tien historiaan liittyvät Suvitienmäki, kaksi Varkaanvuorta ja Pitäjänvuori, joka sijaitsee tien lähellä Auran ja Pöytyän rajalla. Jokeenhaara on tärkeä joen haarakohhta. Muita kiintoisia nimiä on paljon, esimerkkeinä talot Nokka ja Määhäri, mäistä Kärilänmäki ja Krääkinmäki, pelloista Sortaaninpelto ja Varsanlapa.

Jokaiseen pitäjään liittyy joukko merkkimiehiä, joilla on jokin kiinnekohta myös tienvarren kulttuuriympäristöön. Pöytyän rovasti Sundvallin ansiota on yksi tienvarren merkinähtävyys. Hän rakennutti kirkon viereen yltiöpäisen komean pappilan, suurelta osin omilla varoillaan, ja perusti vielä uljaan puutarhankin. Aikoinaan poikkeuksellista näyttämisenhalua, mutta helposti unohduksiin jäävä tarina, joka pitäisi kertoa aina uusille polville.

Kotiseutuyhdistykset ovat ahkerasti keränneet pitäjien menneisyyteen liittyvää muistitietoa. Esimerkiksi Kustaa Nummelinista eli Sika-Kyöstistä, kuulusta ja hurjasta 1800-luvun alkupuolen rosvosta, on paljon tarinoita. Sika-Kyösti oli kotoisin tien alkupäästä Rautitulasta, mikä oli aikalaisten mielestä oikea ”lurjusten pesä”. Mustanojan hieno aittapari saa lisäarvoa siitä, että Sika-Kyösti on yöpynyt siellä. Muistitieto ja tarinat ovat hauska lisä kotiseutuopetukseenkin.

Dokumentti ajastamme

Edellä kuvattiin sitä, mikä on kadonnut. Mutta asioita voisi katsoa nykyaikana toisinkin päin: katsoa, mikä maisemassa kertoo nykyajasta. Mitä nykykulkija voi saada selville sen uudemmissa yksityiskohdista ja rakennuksista?

Tiereitillä näkyy useita toimivia kouluja – seutu ei siis ole tyhjentynyt asukkaistaan ainakaan huolestuttavassa määrin. Postilaatikot, pysäkit, viljelyaukeat, modernit maatalousrakennukset ja hyvin hoidetut pihat kertovat elävästä tienoosta, vaikka ihmisiä ei aina näkyisikään. Vanhojen käytöstä poistettujen maatalousrakennusten säilyttäminen kertoo ehkä vakaasta varsinaissuomalaisuudesta, perinteen kunnioittamisesta.

Nykyrakentaminen keskustoissa, erityisesti Auran Asemansseudulla, ei sitoudu edellisiin rakentamiskerrostumiin, vaan haluaa tehokkaasti hallita ympäristöään. Ero 1950-luvun pienimuotoiseen ja muuhun rakenteeseen sopeutuvaan liikerakentamiseen on selvä, ja ajankuva on puhuva.

Vaikka tiemaisema on vielä hämmästyttävän avoin, maisema on kuitenkin sulkeutuneempi kuin ennen. Istutetut rantarinteet ja puupellot kertovat maatalouden muuttumisesta.

Entisiä arkiympäristöjä, kuten myllynpaikkoja, on muokattu nähtävyyksiksi. Ympäristössä näkyy yhteisöllisyys: yhteisin voimin ja paljolti vapaaehtoistyönä

”Sika-Kyösti yöpyi täällä” voisi lukea kyltissä, jos kyltti tehtäisiin. Puiden poisto edesauttaisi aittojen ja tarinan säilymistä. Knuutila, Mustanoja, Pöytyä.

Vaikka tie vie historiaan, sen äärellä eletään täyttä nykypäivää. Linja-autot huristelevat, posti kulkee, koulunpihoissa on elämää. Mustanoja, Pöytyä.

Näkymä kertoo myllyajoista, mutta myös siitä, että yhteistoimin vanhat paikat saavat elämän vaikkapa matkailukohteina. Koskelankoski, Pöytyä.

hoidetaan paikallisia kotiseutunähtävyyksiä ja maisemapolkuja. Pöytyän Koskelankosken myllyalueen entistäminen on hyvä esimerkki yhteisten ponnistusten tuottamasta tuloksesta.

Nykyaika muovaa tieympäristöön oman kerrostumansa. Tulevat tutkijat katsovat hekin tien maisemaa ja tekevät yhteenvetoa meidän aikakautemme kerrostumista. Mahtaako maisemaan jäädä heidän ihmeteltäväkseen edes joitakin postilaatikoita, sähkölinjoja, puhelinpylväitä tai linja-autopysäkkejä?

HAASTEELLINEN TIE

Omaleimaisuus ja turvallisuus

NYKYINEN LIIKENNE JA TIEYMPÄRISTÖ

Keskiaikaiseen kulkureittiin pohjautuva tie on edelleen vanhakantaisen kapea. Tie on mutkainen, ja asuinrakennukset sekä pellot tulevat liki tietä; toisinaan tie kulkee jopa asuin- ja talouspihan välistä. Suurnäkymiä elävöittävät vanhat talusrakennukset ja tienvarsia – säännöllisen niiton ansiosta – värikäs ketokasvisto. Ilman ajoneuvoliikennettä tie olisikin mainio pyörämatkailureitti.

Vanhaa tietä käytetään yllättävän paljon, vaikka sitä myötäilee vieressä nopea vaihtoehto, uusi valtatie. Vanhaa tietä käyttävät tietenkin tienvarren asukkaat. Maatalouden kuljetukset ja muokkauskoneet lisäävät liikennevirtaan oman osansa, samoin linja-autovuorot ja koulukuljetukset. Tiheähkö asutus aiheuttaa myös muuta hyötyliikennettä.

Mutta tämä ei selitä kaikkea liikennettä. Kesäisin tie on suosittu huviajelureitti esimerkiksi moottoripyöräilijöiden keskuudessa. Myös rutiinijossa olevat pitkämatkalaiset poikkeavat ajamaan tietä, joka pitää hereillä. Tie siis houkuttaa kulkijoita, välillä jopa ylinopeuksiin. Ilman ylinopeuksiakin tie on asukkaille vaarallinen – perusnopeus 80 km/t (Auran Kirkonkulmasta pohjoiseen) on liian suuri, varsinkin kun tien varrella on vielä useita kouluja. Tielle on vaadittu turvallisuussyistä erillistä kevyen liikenteen reittiä.

Kun tienäkymät ovat kuvaukselliset ja pieniä kotoisia nähtävyyksiäkin on kosolti, ongelmana erityisesti matkailijalle on pysähdyspaikkojen puute. Toki tien varrella on pysäkkejä ja peltotien päitä, mutta jos ei käytä niitä, pysähtyminen haittaa muuta liikennettä ja on suorastaan vaarallista.

Turun Metsämäestä lähtien tie kulkee vanhalla urallaan. Ainoa poikkeus on Auran Asemansseudulla rataturvallisuuden vaatima kierto, joka katkaisee ikävästi tien sujuvan kulun. Tietä tuntematon ei ehkä löydä liikenneympyrän jälkeen takaisin vanhalle reitille – sitähän ei ole viitoitettu.

Tie on pienimuotoinen uhka kulttuuriympäristön säilymiselle: tien pinnan jatkuva nosto vaarantaa tien vieressä olevien rakennusten kunnon. Tien varrella on monta aittaa ja makasiinia, jotka ovat jääneet vaarallisesti kuoppaan, pahimmillaan metrinkin verran tienpintaa alemmaksi. Oripään keskustassa Uotilan historiallisesti arvokkaan tilan vanhojen rakennusten kivijalat ovat katoamassa asfaltin alle.

Valaistus ulottuu kaupunkialueelta Auran Kirkonkulmalle asti. Se lisää ajamisen turvallisuutta. Mutta näin arvokkaalla historiallisella tiellä kovailmeinen standardipylyvä valaisimineen on ristiriidassa ympäristön kanssa.

NÄKÖKULMIA TULEVAISUUTEEN

Historiallisesti arvokas tie on haaste tienpitäjälle ja tienpidon rahoittajalle. Täytyy sovittaa yhteen nämä kaikki: turvallisuus, tien hoito, viljelijöiden tarpeet, ympäristöasiat, matkailijoiden toiveet, rakennuskannan ja kulttuurimaiseman vaaliminen.

Suomessa on niin vähän todella vanhoja tiereittejä, että olisi tehtävä kaikki voitava Turun ja Oripään välisen tien ilmeen säilyttämiseksi, turvallisuudesta kuitenkin tinkimättä. Tähän on yksi keino, perusnopeuden alentaminen koko matkalle.

Koska aivan lähituntumassa on nopea tieyhteys, ei nopeuden lasku liene ylittämättömän suuri vaatimus. Nykyiset liikennemerkkit 60 ja 80 km/t saisivat tässä mallissa uudet luvut 50 ja 60. Kun nopeutta laskettaisiin, yhtenäisen kevyen liikenteen reitti ei enää olisi välttämätön, vaan tielle voisi räätälöidä erilaisia kevyen liikenteen vaihtoehtoja. Hitaasta maisematiestä pitäisi tehdä vähintäänkin kokeiluprojekti.

Turvallisuutta ei pitäisi siis lähteä hakemaan vain yhden mallin, kevyen liikenteen reitin, kautta. Tietä koko sen mitalta kaavamaisesti noudattavaa kevyen liikenteen reittiä ei voikaan pitää tälle tielle oikeana ratkaisuna. Syitä ovat esimerkiksi tiessä kiinni olevat tilakeskukset – ei tunnu luonteelta eikä oikeudenmukaiselta rikkoa pihapiirejä. Peltoaukeat ovat eheää kulttuurimaisemaa – ei tunnu maiseman eikä viljelyn sujuvuuden kannalta hyvältä pilkkoa yhtenäistä viljelyaluetta; pellot jakava ratkaisu on lähes väistämätön, jos halutaan välillä kiertää tilakeskuksia.

Toinen kevyen liikenteen reitin ongelma ovat sivujokien krotit, joita tie ylittää tuon tuostakin. Ne ovat väliin hyvin jyrkkäreunaisia. Jos kevyen liikenteen reitti noudattaisi tielinjaa, olisi tehtävä useita pitkiä siltoja, ellei kevyt liikenne sitten sukella syvältä uomien pohjien kautta, mikä taas vaikeuttaa esimerkiksi väylien kunnossapitoa talvella.

Tiemaiseman kannalta oikea ratkaisu olisi paikasta ja olosuhteista riippuva sekamalli. Alhaisen perusnopeuden ansiosta jollain vähemmän vilkkaalla osuudella ei kenties tarvittaisi lainkaan erillistä kevyen liikenteen reittiä. Joissain kohdissa, esimerkiksi koulujen lähistöllä, tärkeä kevyen liikenteen reitti voisi kenties kulkea tilusteiden kautta, kenties välillä Aurajoen ja pellon välissä, kenties sopivalla kohdalla myös pellon reunalla tai tilakeskusta tarkasti rajaten.

Asukasilloissa nousi esille yksi tärkeä konkreettinen kevyen liikenteen osuus, joka palvelisi sekä pyöräkeilijöitä että paikallisia asukkaita: rautatien alittava kevyen liikenteen reitti Auran Asemaseudulla. Nykyään keskustassa joudutaan rautatien takia tekemään pitkä ja yhtenäiseltä reitiltä ikävällä tavalla poikkeava väistöliike, jotta päästäisiin takaisin vanhalle tieuralle. Radan alittaminen näyttää teknisesti mahdolliselta, mutta ongelmana on rahoitus.

Asukkaiden kanssa keskusteltaessa tulivat esiin huvimotoristien suuret ylinopeudet. Ylinopeudet eivät tietenkään koske kaikkia moottoripyöräilijöitä, mutta pienenkin joukon laitton käytös leimaa koko harrastajakuntaa. Huomaavaisten motoristien ehdotus on: suosittellevat kyltit tien tärkeisiin kohtiin – ankarat kiellot eivät kuulemma tuota yhtä hyvää lopputulosta.

Valaistus lisää tien turvallisuutta. Mutta näin arvokkaalla tiellä voi unelmoida vielä tien luonteen huomioinnon ottavista valaisimista. Juhantalo, Käetty, Aura.

Tie viehättää myös siksi, että aitat ja asumukset ovat kiinni tiessä. Ajajien on syytä kunnioittaa asukkaita pitämällä nopeudet kohtuullisina! Ruona, Sikilä, Lieto.

Ajosillat lähtevät suoraan tiestä. Useimmat eivät ole enää maatalouskäytössä, mutta on hienoa, että historian annetaan näkyä. Uusi-Mattila, Mäkkylä, Lieto.

Kevyen liikenteen väyliä toteutetaan jo. Esihistoriallisesti tärkeille kohdille tehdään kaivaukset. Joen sivuhaarat vaativat maaperätutkimuksia. Mäkkylä, Lieto.

Kesähuveja. Kutsuva tie voi innostaa ylinopeuksiinkin. Kuvan tapaan seutua ihaileva retkeilijä on toki tervetullut! Jonkarin talo, Nautelankosken museo, Lieto.

Tienopeuksien lisäksi selvityksessä on tullut esiin tienvierusrakennusten kohtalo. Toinen tietä koskeva kokeiluhanke voisikin olla tienpinnan alentaminen merkittävien rakennuskulttuurikohteiden kohdalla.

Tieliikenteen pohtiminen voi jatkua kahdella linjalla. Toisaalta täytyisi tehdä liikennelaskentaa sekä koota ajoreittejä ja liikennekäyttämistä koskevia haastattelutietoja liikenneratkaisujen pohjaksi. Toisaalta tien arvoista pitää kertoa painokkaasti ja vetoavasti, jotta ajotapa saataisiin vapaaehtoisin keinoin vastuulliseksi.

Kaikkien tieympäristöä käsittelevien viranomaisten pitäisi vastedeskin toimia yhdensuuntaisesti, tavoitteena kulttuuritien perinteisen ilmeen säilyttäminen. Liikennesuunnittelun lisäksi tieympäristö on visuaalisten yksityiskohtien kokonaisuus. Kyltit, opastaulut, valaisimet, pysäkkikatokset ja pysähdyspaikat kalusteineen ovat tiehen liittyviä suunnittelukohteita, joissa muotoilun pitää olla korkealaatuista ja materiaalien sointua ympäristöönsä – parasta suunnittelua on niin luonteva suunnittelu, että itse tiemaisema pysyy pääasiana.

Viljelty maisema sekä reitin arkirakennukset tarjoavat elämyksiä kulkijalle. Kuvassa tiivistys kirjasta: pelto, hieno meijerikokonaisuus, maamerkkeinä piippu ja puu. Pöytyän osuusmeijeri, Vauranoja, Pöytyä.

Tavoitteet, toiveet ja vihjeet:

- Laaditaan 'hitaasta maisematiestä' pilottihanke.
- Kehitetään suostuttelevat kyltit mm. moottori-pyöräilijöille.
- Suunnitellaan tielle sopivat valaisimet, kyltit ja pysäkkikatokset. Tämäkin voisi olla pilottihanke.
- Tutkitaan mahdollisuus rautatien alittamiseen Aurassa (kevyen liikenteen reitti).
- Järjestetään pienimuotoinen pysäköintimahdollisuus erityispaikkoihin (esim. siltojen lähelle).
- Kiinnitetään huomiota tien pinnan nousemiseen, ja alennetaan tien pinta erityisesti tien vaarantamissa rakennuskulttuurikohteissa. Kiireellisimmin hoidettava on Oripään keskustan talopari: maanpintaa muokataan siten, että Uotilan vanhojen tienvarsirakennusten säilyminen turvataan.
- Työ- ja ammattiliikenne ohjataan isolle tielle; vanhan tien yleisnopeudeksi määrätään 60 km/t.
- Tehdään maisemaa huomioon ottavia, tapauskohtaisesti räätälöityjä kevyen liikenteen reittejä – maisema-asiat ovat tärkeitä erityisesti jyrkkäpiirteisten sivuhaarojen, 'krottien', kohdalla.
- Säilytetään tien mutkat.
- Eri tahot toimivat yhteistyössä niin, että tielle saadaan maisematien asema ja tähän tiehen sopiva viitoitus.

Matkailija arvostaa kapeaa tietä. Perinteinen ilme tuottaa myös ongelmia - pysähtyminen on vaarallista. Näin oli myös kuvaa otettaessa! Pitkäniitty, Aura.

Tien varsi kertoo seudun vaiheista. Tässä osuuskaupafunkista ja nykymaataloutta! Taakse jäävä asfalttikenttä kaipaisi jäsenystä. Oripään kirkonkylä.

Historiallisesti arvokas tie on haaste tienpitäjälle, liikennesuunnittelijalle, tien varren asujalle, seudun yhdistyksille ja tietenkin sen kulkijoille. Yhteisvoimin tien arvot säilyvät kaikkien ilona.

Ideakori

Ideakorissa on pieniä toimintaideoita, jotka vaativat ennen kaikkea intoa ja harrastusta. Mukana on myös isoja ideoita, jotka toteutuakseen vaatisivat monen tahon yhteistä tahtoa ja rahoitusta. Osa ideoista on esitetty jo aiemmissa aiheeseen liittyvissä koosteissa.

Kylätoimikunnat ja yhdistykset:

- toiminta-alueen aittojen ja makasiinien vapauttaminen pensaikoista
- makasiinien ja muiden maisemassa tärkeiden rakennusten kohentaminen (kattojen korjaukset, oikaisut)
- koululaisille ajeluita ja silmienavausretkiä
- yhdistysten organisoimat erikoisretket yksityiskohteisiin

Maatilojen ja yritysten omistajat:

- maiseman avaaminen - kun puut ovat hakkuukypsiä, luovutaan puuistutuksista
- lisää laitumia
- lisää puukujia ja havuaitoja
- puuistutuksia häiriökohtiin
- autiotalojen kohentaminen ja ottaminen käyttöön
- makasiinien kohentaminen

Rakennusten ylläpitäjät:

- uusia aitoja vanhoihin paikkoihin
- lisää puukujia ja havuaitoja
- talojen järkevät ylläpitotoimet
- rakennuksien tyylisiin sopivat materiaalit ja korjausmenetelmät

Kunnat:

- peltokaavoituksen karttaminen
- keskustojen asfalttikenttien uusi jäsentely
- informointi maiseman hoitotuista ja vanhojen rakennusten korjausavustuksista
- kursseja rakennuskulttuurista ja sen hoidosta

Matkailijoiden iloksi:

- eväidensyöntipaikat esim. kauniisiin siltakohtiin
- sopivien makasiinien avaaminen tauko- ja sateenpitopaikoiksi pyöräretkeläisille (ja pysäkkikatoksiksi)
- lisää opastauluja
- houkuttelevaa tietoa tiestä seikkaperäisemmin kunta- ja matkailuesitteisiin

Paikkoihin sidottuja ideoita:

- Pöytyän vanhan seurakuntatalon (Alvar Aallon toimisto) ottaminen Aarre Aaltosen kokoelmien käyttöön
- Pöytyän kirkollisia kohteita peittävän puuston vähentäminen
- Auran kirkkonäkymän avartaminen
- Oripään kirkon paikoitusalueen jäsentely
- puuistutukset mm. Kuuskosken sahan ja Metsämäen raviradan tienrajaan
- kaunis silta Pöytyän Jokeenhaaran maisemaraidan luo, ruosteisen nykysillan sijaan
- Vilkkimäen meijerin korjaaminen
- opastauluja mm. Kuuskoskelle ja Pöytyän Koskelankoskelle

Aiheesta enemmän

Tienvarren historiaa, teiden historiaa:

Fogelberg, Paul & Viertola, Juhani. Suomen teiden historia I. Pakanuudenajalta Suomen itsenäistymiseen. Tie- ja vesirakennushallitus, Suomen Tieyhdistys. Lahti 1974.

Holm, Vesa & Manninen, Ari T. Vakaalla perustalla. Pöytyän historia 1860-luvulta nykyaikaan. Pöytyän kunta ja seurakunta. Jyväskylä 2003.

Häyrynen, Maunu & Lähteenmäki, Mikael (toim.). Pohjanlahden rantatie. Ratsupolusta rannikon matkailutiekseksi. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja XV, Pori 2009

Lappalainen, Markku (toim.) Aurajoki, ajan virta. Aurajokisäätiö 2000.

Lehtonen, Kaisa. Aurajokilaakson maahan kätkeytyneisyys - arkeologinen inventointihanke v. 1998-2001. Moniste.

Mansikkaniemi, Hannu & Luoto, Jukka & Hiltunen, Esa. Liedon historia 1. Aikojen alusta vuoteen 1809. Liedon kunta ja seurakunta. Turku 1988.

Masonen, Jaakko ym. Soraa, työtä ja hevosia. Tiet, liikenne ja yhteiskunta 1860-1945. Tielaitos. Helsinki 1999.

Masonen, Jaakko ym. Suuri Postitie Varsinais-Suomessa. Varsinais-Suomen Seutukaavaliitto. Turku 1990.

Mauranen, Tapani (toim.). Maata, jäätä, kulkijoita. Tiet, liikenne ja yhteiskunta ennen vuotta 1860. Tielaitos. Helsinki 1999.

Salenius, Hannele & Virtanen, Timo J. & Komulainen, Martti. Muistojen myllyt, Aurajoen myllyjen arkea aikalaisten kokemana. Aurajokisäätiö 2003.

Suistoranta, Kari. Liedon historia 2. Vuodesta 1809 nykypäiviin. Liedon kunta ja seurakunta. Turku 1988.

Teppo-Pärnä, Viri. Postitien viestit – kulttuuriympäristö kertoo. Rannikkoseudun Sanomat. Raisio 2005.

Vakkilainen, Matti. Vanhoilla valtateilla. Kruununteiden ja kansanpolkujen vuosisataisia vaiheita. Helsinki 1983.

Ylönen, Aulikki. Pöytyän, Yläneen ja Oripään historia vuoteen 1865. Pöytyän, Yläneen ja Oripään historiatoimikunta. Helsinki 1969.

Kulttuuriympäristöä, maisemanhoitoa:

Heikkilä, Tapio. Suomalainen kulttuurimaisema. Sulkava 2001.

Hämeen Härkätie. Maisemanhoidon yleissuunnitelma Somerolta Turkuun. Tielaitos, Turun tiepiiri, Lounais-Suomen ympäristökeskus, LT-Konsultit Oy. 1998.

Lehtonen, Kaarin. Aurajokilaakson maisema-alueen kulttuurihistorialliset arvot. Turun maakuntamuseo. 1997.

Luostarinen, Matti & Yli-Viikari, Anja (toim.). Maaseudun kulttuurimaisemat. Ympäristöministeriö. Suomen ympäristö 87. 1997.

Maisemanhoito. Maisema-alue työryhmän mietintö I. Ympäristöministeriö. 1993.

Mikkonen, Anna (toim.). Näkökulmia kulttuuriympäristöön. Lounais-Suomen ympäristökeskus. 2001

Pöytyän kulttuuriympäristöohjelma, Liedon kulttuuriympäristöohjelma. Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy. Yhteishanke; Karinainen, Lieto, Mellilä ja Pöytyä, Euroopan Unioni, Lounais-Suomen ympäristökeskus, ympäristöministeriö ja Varsinais-Suomen Liitto 2002.

Saaristo, Heidi. Maisemanhoitosuunnitelma Aurajokilaakson kulttuurimaisemaan. Aurajokisäätiö 2005.

Täällä työn ja tiedon puistot. Varsinais-Suomen kulttuuriympäristö. Varsinais-Suomen seutukaavaliitto. Turku 1993.

Varsinais-Suomen historiallisen tieverkoston suojele. Inventointiraportti. Varsinais-Suomen seutukaavaliitto 1977.

Varsinais-Suomi matkailuseutuna (reitit 42 ja 43). Varsinais-Suomen maakuntaliitto. Turku 1930.

www.rky.fi Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. Museovirasto.

Luontoselvityksiä, hoitosuunnitelmia ja -ohjeita:

Lampolahti, Janne. Nautelankosken kasvillisuuskartoitus ja hoitosuunnitelma. 1988.

Lappalainen, Markku (toim.). Varsinaissuomalaisia maisemapuita. Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiiri ry. 2006.

Lehtomaa, Leena. Varsinais-Suomen perinnemaisemat. Lounais-Suomen ympäristökeskus. Turku 2000.

Perinnebiotooppien hoitokortit. Suomen ympäristökeskus ja maa- ja metsätalousministeriö 2003. Saatavissa mm. kunnanvirastoista ja TE-keskukselta.

Tienvarsikasvillisuuden inventointi. Tiehallinto, sisäisiä julkaisuja 6/2001.

Tuominen, Hanna. Aurajoen maisematien tienvarsikasvillisuuden inventointi. Aurajokisäätiö 2007.

Tuomisto, Hannu. Auran, Karinaisten, Pöytyän ja Yläneen luontoselvitys. Pöytyän kansanterveystyön kuntayhtymä. 1993.

Varsinais-Suomen tieluonnon inventointi- ja hoitopilotti. Tiehallinto, Turun tiepiiri. 2000.

Rakennusten hoito-ohjeita:

Rakennusperinteen Ystävät ry. Tuuma-lehti ja www.tuuma.net

Ympäristöministeriö & Museovirasto. Portaali www.rakennusperinto.fi

Museoviraston korjauskortisto. Museovirasto. Rakennushistorian osasto. Tilaukset: Museovirasto, Julkaisutilaukset, PL 913, 00101 Hki tai kirjatilaus@nba.fi. (Kortteihin voi tutustua osoitteessa www.nba.fi/fi/korjauskortit)

Tienvarren kunnat ja kaupungit:

Oripään kunta, www.oripaa.fi

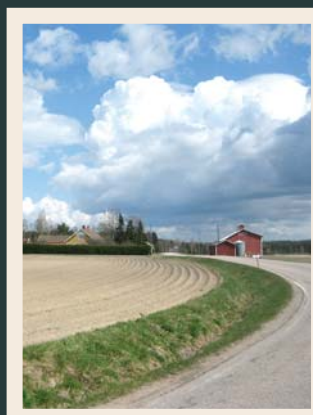
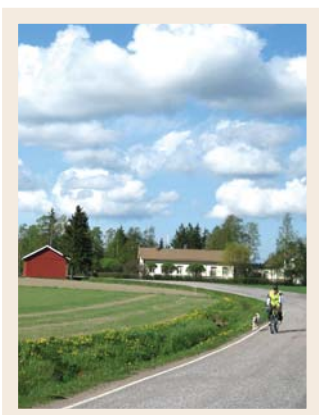
Pöytyän kunta, www.poytya.fi

Auran kunta, www.aura.fi

Liedon kunta, www.lieto.fi

Turun kaupunki, www.turku.fi

Aurajokisäätiö ja Aurajoen opastuskeskus:
www.aurajoki.net

Aurajokilaakson kansallismaisemassa kulkeva maantie, nykyisin Turuntie - Vanha Tampereentie, oli jo keskiajalla tärkeä yhdystie Varsinais-Suomesta Satakuntaan. Turusta Liedon, Auran ja Pöytyän kautta Oripäähän jokilaakson maisemissa kulkeva tie sivuaa viehättäviä nauhamaisia kyliä, kirkkoja ja historiallisia teollisuusmiljöitä.

Aurajokisäätiön käynnistämässä **Aurajoen maisematie**-hankkeessa on halutaan nostaa keskiaikainen tie arvoonsa: antaa eväitä tieympäristön vaalimiseen ja tienvarren kohteiden esille tuomiseen. Arkkitehti Viri Teppo-Pärnä on laatinut Aurajoen maisematien olemuksesta ja mahdollisuuksista maisemanhoitosuunnitelman TIEN LUMO.

TIEN LUMO avaa uuden näkökulman Aurajokivarren tien maiseman ja kulttuurisen kerroksellisuuden tarkasteluun. Se on käsikirja asukkaalle, päättäjälle ja jokaiselle tiellä kulkijalle, joka haluaa perehtyä tarkemmin varsinaissuomalaiseen maisemaan, nauttia sen monipuolisesta kulttuurista ja säilyttää se jälkipolville.